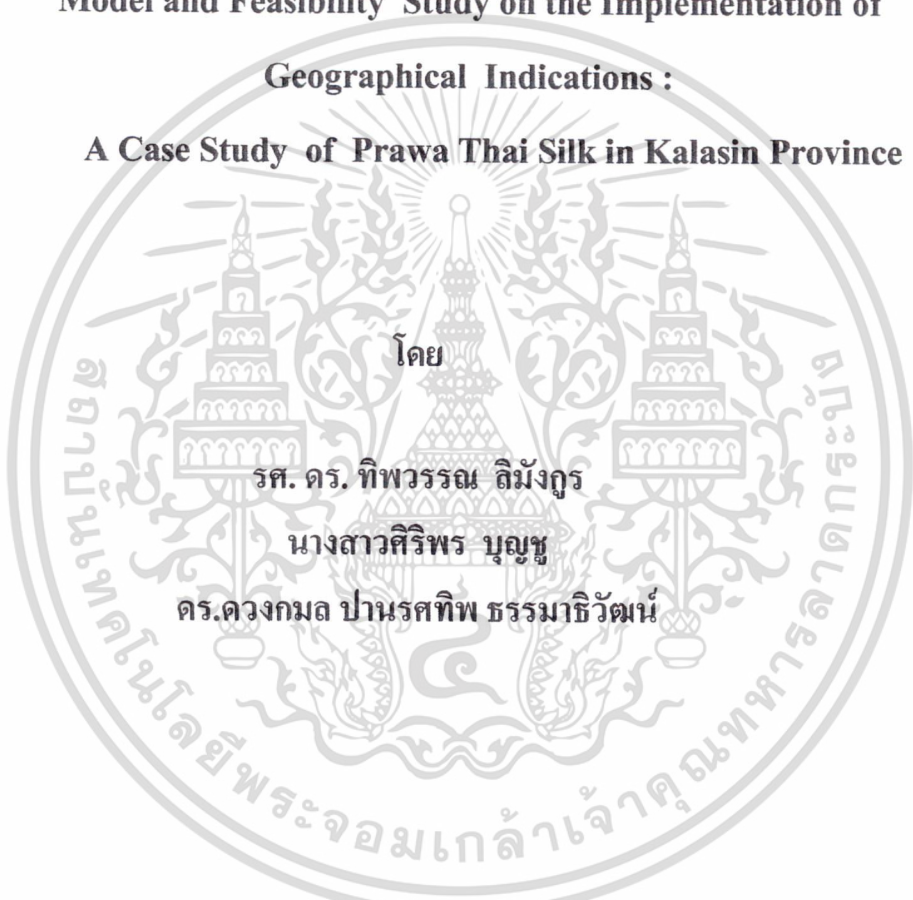

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

รายงานการวิจัย

การศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้
ในการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง
กรณีศึกษา : ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์

Model and Feasibility Study on the Implementation of
Geographical Indications :
A Case Study of Prawa Thai Silk in Kalasin Province

โดย

รศ. ดร. ทิพวรรณ ลิ้มงูร

นางสาวศิริพร บุญชู

ดร.ดวงกมล ปานรศทิพ ธรรมาธิวัฒน์

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2550 - 2551

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

RCH

TS

1546

ทลย ๙๘ก

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน 120243

วัน, เดือน, ปี 10.01.2555

120243
b.....
i.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.6 กิโลกรัมต่อปี ผู้ทอส่วนใหญ่ฟอกย้อมสีเส้นไหมเองโดยย้อมด้วยสีเคมี เทคนิคเฉพาะในการทอผ้าไหมแพรวาคือการเก็บลายผ้าด้วยมือโดยใช้นิ้วก้อยสะกิดและผ้าที่ทอจะปรากฏลายอยู่ด้านหลัง จำนวนลายที่ผู้ทอรู้จักเฉลี่ย 21.7 ลาย

จากข้อมูลองค์ประกอบพื้นฐาน ซึ่งให้เห็นถึงศักยภาพของภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ที่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและแหล่งภูมิศาสตร์ ชุมชนผลิตได้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เป็นเอกลักษณ์ จึงเข้าข่ายในการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

อย่างไรก็ตามผลการศึกษเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเมืองค้นพบว่าสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ยังไม่เคยได้ยินหรือไม่เคยรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลย ส่วนน้อยที่เคยได้ยินหรือรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นรู้จักจาก สื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมา รู้จักจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่จะขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

รูปแบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นความร่วมมือของชุมชนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ทั้งกลุ่ม/ชุมชนผู้ผลิต ภาคเอกชน ภาครัฐ ร่วมกันจัดทำคำขอเพื่อขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กำหนดขอบเขตพื้นที่ของสินค้า และรายละเอียดต่างๆเสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งได้ตกลงกันใช้ชื่อสินค้าว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ มีขอบเขตการผลิตครอบคลุมทั้งอำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทางจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นตัวแทนผู้ขอขึ้นทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2550 และกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ออกประกาศให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2550 เป็นต้นไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยการศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง กรณีศึกษา : ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณประจำปี พ.ศ.2550-2551 ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่พัฒนากร กรมการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลโพน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย และขอขอบคุณ ครูภูมิปัญญาชาวบ้านผู้ถ่ายทอดการทอผ้าไหมแพรวา ประธานศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา ครูโรงเรียนชุมชนโพนพิทยาคม และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ทุกท่าน ที่ให้ข้อมูลช่วยในการทำงานวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพเกี่ยวกับไหมในประเทศไทย การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าชุมชนด้วยการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาสังคมโดยรวมที่ยั่งยืนต่อไป

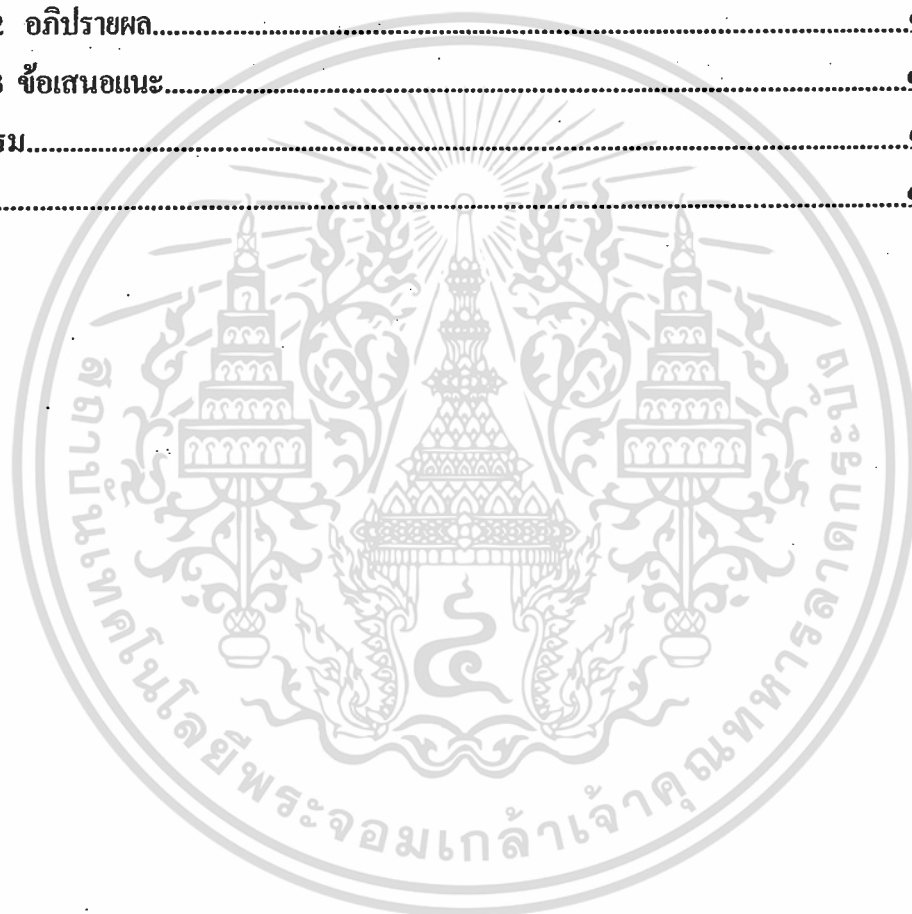
คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง.....	(6)
สารบัญภาพ.....	(7)
บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	2
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	2
1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	3
1.5 นิยามศัพท์.....	4
1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	6
2.1 ความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	6
2.2 พัฒนาการของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	7
2.3 เงื่อนไขการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	9
2.4 ประโยชน์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	10
2.5 หลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสากล.....	11
2.6 การผลิตผ้าไหมแพรวา.....	13
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย.....	17
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	20
4.1 ประวัติผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	20
4.2 ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์จังหวัดกาฬสินธุ์.....	22
4.3 สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	42
4.4 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดกาฬสินธุ์.....	62
4.5 การพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	73

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	90
5.1 สรุปผล	
5.2 อภิปรายผล.....	93
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	94
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	97

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 3.1 จำนวนประชากรและขนาดของตัวอย่างในงานวิจัย.....	18
ตาราง 4.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม.....	43
ตาราง 4.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม ของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา เรื่อง อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ ประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา.....	45
ตาราง 4.3 ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา (ตัวแปรระดับกลุ่มและอันดับ).....	47
ตาราง 4.4 ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา (ตัวแปรระดับอัตราส่วน).....	48
ตาราง 4.5 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์และการตลาดผ้าไหมแพรวา. (ตัวแปรระดับกลุ่มและอันดับ).....	49
ตาราง 4.6 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์และการตลาดผ้าไหมแพรวา (ตัวแปรระดับอัตราส่วน).....	50
ตาราง 4.7 การแบ่งเขตการปกครองในจังหวัดกาฬสินธุ์.....	64
ตาราง 4.8 ข้อมูลด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	74

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
ภาพที่ 4.1 กี๋ทอผ้าในบริเวณใต้ถุนบ้านของชาวผู้ไทย.....	27
ภาพที่ 4.2 ไน (หลา) เป็นอุปกรณ์สำหรับปั่นด้ายใช้ตีเกลียวเพื่อให้เส้นไหมแน่นขึ้น.....	28
ภาพที่ 4.3 อัก และ ไม้คอนอัก (ห่างเห็น).....	28
ภาพที่ 4.4 กง(ระวิง).....	29
ภาพที่ 4.5 หลักฝื่อ ใช้สำหรับคันเครื่องทอ.....	29
ภาพที่ 4.6 หลอดด้ายและกระสวย.....	29
ภาพที่ 4.7 ผ้าแขวใช้เป็นแม่แบบลายเวลาทอ.....	29
ภาพที่ 4.8 พืม.....	29
ภาพที่ 4.9 ตะกอ(เขา).....	30
ภาพที่ 4.10 แป้นกึ่ง(ที่นั่ง)และ ไม้ค้ำพัน.....	30
ภาพที่ 4.11 ไม้เก็บจิด/ไม้เก็บลาย.....	30
ภาพที่ 4.12 ไม้ค้ำจิด/ ไม้เพลลา.....	30
ภาพที่ 4.13 ไม้ลาย.....	30
ภาพที่ 4.14 การทอผ้าไหมแพรวา.....	31
ภาพที่ 4.15 ตัวอย่างลายผ้าแพรวา.....	37
ภาพที่ 4.16 ตัวอย่างผ้าแพรวา ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ตำบลโพธิ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.....	39
ภาพที่ 4.17 ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมแพรวา รุ่นปัจจุบัน.....	41
ภาพที่ 4.18 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา.....	52
ภาพที่ 4.19 เรือนของชาวผู้ไทยสมัยก่อน.....	53
ภาพที่ 4.20 เรือนของชาวผู้ไทยสมัยปัจจุบัน.....	54
ภาพที่ 4.21 หัตถกรรมใต้ถุนบ้านชาวผู้ไทย.....	54
ภาพที่ 4.22 เสื้อผ้าและการแต่งกายของชาวผู้ไทย.....	55
ภาพที่ 4.23 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์.....	63
ภาพที่ 4.24 บริเวณเขื่อนลำปาว.....	69

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 4.25 พิพิธภัณฑ์สิรินธร หรือ อุทยาน โลกไดโนเสาร์ภูมู๋มข้าว.....	70
ภาพที่ 4.26 สภาพการผลิตข้าวในจังหวัดกาฬสินธุ์.....	71
ภาพที่ 4.27 กิจกรรมฝึกอบรมสัมมนาเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.....	75
ภาพที่ 4.28 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเก็บข้อมูลในงานวิจัย.....	76
ภาพที่ 4.29 แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์.....	88
ภาพที่ 4.30 ตัวอย่างผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์.....	89

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

การอนุรักษ์และคุ้มครองภูมิปัญญาไทย ควรได้รับการศึกษาฟื้นฟูและให้ความสำคัญในสังคมไทย เพื่อคุ้มครองชุมชนของไทยที่ได้สั่งสมบ่มเพาะความรู้วิถีทางการที่ผสมผสานกับลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ทำการผลิตสินค้าที่มีคุณลักษณะพิเศษต่างจากสินค้าชนิดเดียวกันจากที่อื่นๆ เช่น ข้าวหอมมะลิไทย ไหมไทย ส้มโอนครชัยศรี ไข่เค็มไชยา หรือสินค้าอื่นๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน เป็นการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นที่มั่นคง อย่างไรก็ตามการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ใหม่มากต่อคนไทย ทั้งส่วนที่อยู่ในภาครัฐ ภาคเอกชนและเกษตรกร พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกาเล่ม 120 ตอนที่ 108ค วันที่ 31 ตุลาคม 2546 และเพิ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 เมษายน 2547 ซึ่งการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายนี้มีความแตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอื่นหลายประการ กล่าวคือ ผู้มีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในพื้นที่หรือแหล่งภูมิศาสตร์ตามที่ระบุไว้ในการขึ้นทะเบียนและผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้เท่านั้น ผู้ผลิตรายอื่นที่อยู่นอกเขตจะไม่สามารถผลิตสินค้าโดยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เดียวกันมาแข่งได้และผู้มีสิทธิใช้ไม่สามารถนำสิทธินี้ไปโอนหรืออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ต่อได้ เนื่องจากสิทธินี้เป็น สิทธิของชุมชน

นอกจากนี้ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีภูมิปัญญาหลากหลาย มีวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นที่โดดเด่น และเป็นประเทศที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรมเป็นเลิศ ชุมชนได้ผลิตสินค้าหลายอย่างจากภูมิปัญญาที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์และได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ทั้งภาคเกษตรกรรม หัตถกรรม และอุตสาหกรรม เช่น ข้าว ผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ชุมชนท้องถิ่นที่ผลิตสินค้าคุณภาพดีเหล่านี้จึงควรที่จะมีสิทธิใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือส่งเสริมและเพิ่มพูนมูลค่าแก่สินค้าของตน ตลอดจนสนับสนุนศักยภาพของชุมชนในท้องถิ่นชนบทให้เข้มแข็ง ลูกหลานมีความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดรวมทั้งรักษามรดกทางภูมิปัญญาและรักษาระดับมาตรฐานสินค้านั้นไว้ได้ โดยในเบื้องต้นรัฐบาลมีนโยบายที่จะดำเนินการในสินค้าที่ไทยมีความโดดเด่นอยู่แล้ว ได้แก่ ข้าวและไหม ดังนั้นการวิจัยเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จึงเป็นเรื่องที่ควรเร่งกระทำ เพื่อเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สนับสนุนสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ของไทย ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้เลือก ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นกรณีศึกษาเนื่องจากผ้าไหมแพรวา ตรงกับนโยบายในเรื่องไหมและเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผ้าที่ทอด้วยฝีมือที่มีความวิจิตรสวยงาม เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่นิยมนำไปตัดเย็บเครื่องแต่งกายจนสร้างชื่อเสียงให้กับชาวกาฬสินธุ์ ดังคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “กาฬสินธุ์เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา”

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม การผลิต และลักษณะทางภูมิศาสตร์ของผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้และรูปแบบการพัฒนาผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
3. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่กลุ่มผู้ผลิตไหม/ผ้าไหม ทั้งระดับเกษตรกร เอกชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพกว้าง ต่อกลุ่มผู้ผลิต ชุมชน ประเทศชาติและสังคมโดยรวมได้แก่

1. ผู้ผลิตในชุมชนที่ผลิตและประกอบการเกี่ยวกับสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมพื้นที่ที่มีการผลิตสินค้า มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการได้มาซึ่งความคุ้มครองตามกฎหมาย
2. ช่วยเสริมสร้างเครื่องมือของการพัฒนาและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปกป้องผ้าไหมแพรวาของไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่ไม่สูญหายหรือถูกแย่งชิงหรือลอกเลียนแบบ และการวิจัยครั้งนี้จะช่วยพัฒนาผ้าไหมแพรวาให้เป็นสินค้า GI ของชุมชนเกิดการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เคารพในความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน
3. ช่วยเสริมสร้างเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ทำให้ประชาชนอยู่ในท้องถิ่น สร้างความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและรักท้องถิ่นมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเพียงเอกสารนำเสนองานวิจัยเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. ช่วยสร้างโอกาสในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน(ผ้าไหมแพรวา)ให้มากขึ้น เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงตลาด และเจาะตลาดได้มากขึ้น
5. ช่วยสร้างมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน(ผ้าไหมแพรวา)
6. ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน(ผ้าไหมแพรวา)
7. ช่วยคุ้มครองผู้ผลิตไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิ และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน(ผ้าไหมแพรวา)
8. ช่วยคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกหลอก เนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้ข้อมูลสินค้าที่ชัดเจนแก่ผู้บริโภค
9. สินค้าGI (ผ้าไหมแพรวา) สามารถนำไปสู่การตรวจสอบย้อนกลับได้ (Traceability)

หน่วยงานภาครัฐที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่

- สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์
 - สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
 - สถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น
- หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่
- บริษัทธุรกิจเอกชนผู้ผลิตผ้าไหม เช่น บริษัทขอนแก่นสวไหมจำกัด เป็นต้น
 - กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาอำเภอที่สำคัญได้แก่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น กลุ่มทอผ้าบ้านโจด กลุ่มแม่บ้านทุ่งสว่างพัฒนา โครงการศิลปาชีพบ้านดินจี่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนาบอน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ฯลฯ และกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาอำเภออื่นๆใน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสมเด็จ และกิ่งอำเภอสามชัย

1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ศึกษาในขอบเขตด้านการสำรวจและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม การผลิต และลักษณะทางภูมิศาสตร์ของผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศึกษาความเป็นไปได้และรูปแบบการพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ตลอดจนเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่กลุ่มผู้ผลิตไหม/ผ้าไหม ทั้งระดับเกษตรกร เอกชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในช่วงปี พ.ศ.2550-2551

1.5 นิยามศัพท์

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ เป็นสิทธิของชุมชน มีกฎหมายคุ้มครอง เป็นการใช้ชื่อของสถานที่ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งของประเทศสมาชิก ประกอบกับสินค้าเพื่อแสดงให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้าว่า คุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นของสินค้านั้นมีส่วนสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น

ผ้าไหมแพรวา (Prae-wa Thai Silk) หมายถึง ผ้าไหมที่ทอประดิษฐ์ทอคลายด้วยการจิกและจก เป็นหัตถกรรมพื้นฐานดั้งเดิมของชาวผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลวดลาย สี สัน ที่เป็นเอกลักษณ์ สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

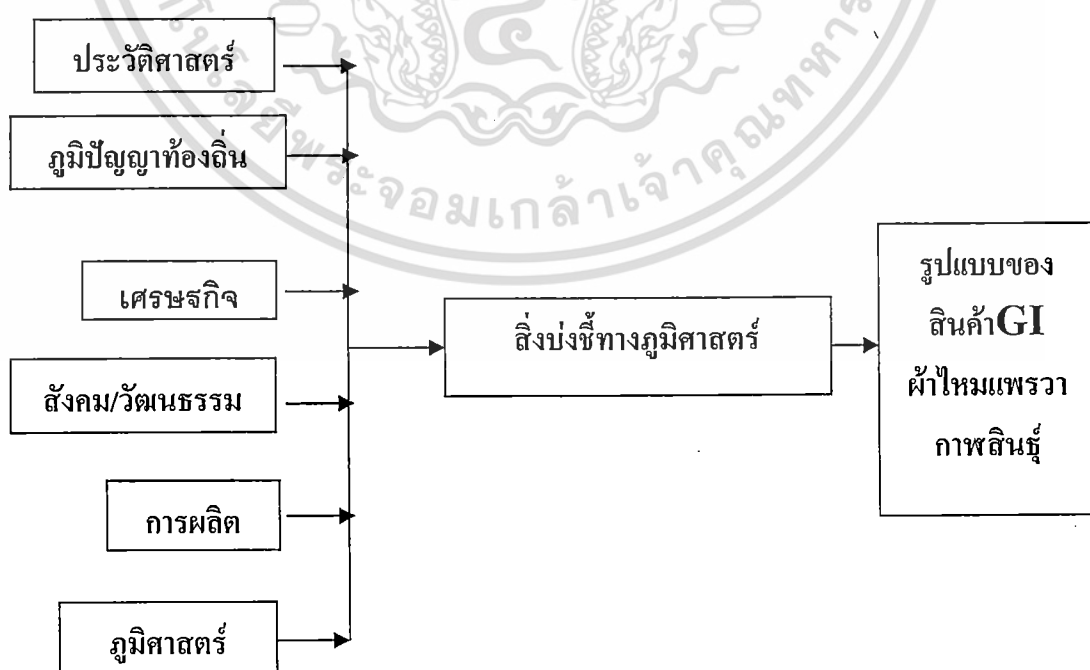
ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Knowledge / Local Wisdom) หมายถึง ฝนความรู้ความสามารถ ที่เชื่อมโยงครอบคลุมทั้งความรู้ ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความสามารถ ประสบการณ์ การปฏิบัติ การประดิษฐ์คิดค้นการผลิตผ้าไหมแพรวา ที่สั่งสมกันมาในท้องถิ่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีพัฒนาการสืบสานต่อกันมามีรากเหง้าอันยาวนานและแสดงถึงความเป็นท้องถิ่นในจังหวัดกาฬสินธุ์

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งควรมีสื่อที่ให้ได้บริโภคสินค้าหรือได้รับบริการที่มีมาตรฐานและปลอดภัย ทฤษฎีนี้ให้เหตุผลในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มุ่งไปยังผู้บริโภคเป็นหลัก โดยถือว่าการที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนในแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดของสินค้าเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และอาจส่งผลกระทบต่อไปยังสุขอนามัยและความปลอดภัยของประชาชนโดยรวม (ชนพจน,2547) ประกอบกับแนวคิดที่ว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เกิดขึ้นเมื่อมีความเชื่อมโยง (Links) ระหว่างปัจจัยสำคัญสองประการ คือ ธรรมชาติและมนุษย์ กล่าวคือ ชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าสินค้านั้นมาจาก

แหล่งใด หรือมีคุณภาพเพียงใด (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2547) และแนวคิดจากการศึกษาของ Berard et al (2005) เกี่ยวกับปัจจัยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในการกำหนดอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ และนำเงื่อนไขต่างๆเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาทำไชนนึ่งกับผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษาต้น Cardon จากเมืองลียง ประเทศฝรั่งเศสเพื่อนำไปสู่กระบวนการปกป้องคุ้มครองต่อไป กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษารายละเอียดครอบคลุมถึงปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ 6 ด้านที่คาดว่าจะมีน้ำหนักให้สามารถกำหนดและยอมรับให้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสินค้าได้ ได้แก่ ปัจจัยทาง ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม การผลิต และลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทำให้ได้ฐานข้อมูลรายละเอียดที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่มีน้ำหนัก มีความเชื่อถือและยอมรับได้ จนถึงขั้นได้รับการขึ้นทะเบียนว่าเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (สินค้า GI) และนำข้อมูลเหล่านี้มาประยุกต์สร้างรูปแบบที่เป็นกรอบต้นแบบของสินค้า GI เพื่อความเป็นไปได้ในการนำข้อกำหนดที่มีไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้และส่งเสริมเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้เพื่อขยายผลต่อไป

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัยครั้งนี้ แสดงในรูปแบบโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม/วัฒนธรรม การผลิต และลักษณะทางภูมิศาสตร์กับ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการพัฒนารูปแบบของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(สินค้า GI) ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 ความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications)

จากการทบทวนวรรณกรรมมีการให้ความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications หรือ GI) ไว้ ดังนี้

ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ให้ความหมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2546)

พอล เลอมัง (2546) กล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ว่าเป็นมาตรการคุ้มครองหรือเป็นสิทธิประเภทหนึ่งในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า ที่กำหนดขึ้นมาเพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองชื่อเสียงและคุณภาพของสินค้า มิให้ถูกแอบอ้างชื่อ ลอกเลียนแบบที่จะทำให้ผู้บริโภคหลงเข้าใจผิดในแหล่งที่มา และส่งผลกระทบต่อสินค้าตัวจริง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปรากฏในกฎหมายระหว่างประเทศในความตกลงว่าด้วยสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญา หรือเรียกสั้นๆ ว่าทรีปส์เมื่อ ปี ค.ศ.1994 (วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2537) ซึ่งเป็นการประชุมรอบอุรุกวัย ขององค์การการค้าโลก สาเหตุที่มีความตกลงนี้เนื่องจากกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปต้องการให้องค์การการค้าโลกเข้ามา กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแก่ประเทศสมาชิก

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การระบุแหล่งที่มาของสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นที่มีอยู่ของสินค้าซึ่งมีส่วนสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น เช่น แชมเปญจากฝรั่งเศส สก็อตวิสกี้จาก สก็อตแลนด์ และไบซาดาจิลิงจากอินเดีย เป็นต้น (ศิรยา, 2547)

ตามมาตรา 22 ของความตกลง TRIPs Agreement ระบุว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง สิ่ง (ชื่อหรือเครื่องหมาย) ที่บ่งชี้ ของสินค้าหนึ่ง ที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ ภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่อยู่ในดินแดนของประเทศสมาชิก ซึ่งทั้งคุณภาพที่ได้และชื่อเสียงที่มีมานาน(ของสินค้า) หรือคุณลักษณะอื่นๆ เป็นผลเนื่องมาจากแหล่งกำเนิดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นๆ (พอล เลอมัง, 2546)

กรมทรัพย์สินทางปัญญา (2547) ได้กำหนดไว้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อมโยง (Links) ระหว่างปัจจัยสำคัญสองประการ คือ ธรรมชาติและมนุษย์ กล่าวคือ ชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตามธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มาจากพื้นที่ดังกล่าว คุณลักษณะพิเศษนี้อาจหมายถึง คุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง (Direct Geographical Indication) กล่าวคือ เป็นชื่อทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้น ๆ โดยตรง เช่น ไชยา เพชรบูรณ์ เป็นต้น
2. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม (Indirect Geographical Indication) กล่าวคือ เป็นสัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ ซึ่งใช้เพื่อบ่งบอกแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งกำเนิดหรือแหล่งผลิตของสินค้า เช่น สัญลักษณ์ประจำอำเภอ หรือจังหวัด รูปย่าโม รูปหอไอเฟล เป็นต้น

2.2 พัฒนาการของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (World Intellectual Property Organization : WIPO) ซึ่งถือกำเนิดในปี ค.ศ. 1883 เป็นองค์การสากลองค์แรกที่ทำหน้าที่ในการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อตกลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก อาทิ ข้อตกลงแมดริด (Madrid Agreement) ซึ่งตราขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1891 (แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1967) ได้ออกกฎเรื่องการระบุแหล่งผลิตของสินค้า และข้อตกลงลิสบอน (Lisbon Agreement) ที่ตราขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1958 (แก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1979) มีใจความสำคัญเรื่องการปกป้องชื่อแหล่งกำเนิดและการขึ้นทะเบียนระหว่างประเทศ อีกทั้งมีการประชุมที่เตรสซา (Stresa Convention) เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1951 อันเป็นการประชุมนานาชาติว่าด้วยการระบุแหล่งที่มาและชื่อของเนยแข็ง จากการประชุมและข้อตกลงต่าง ๆ ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกเหล่านี้ แสดงให้เห็นจุดยืนขององค์การนี้ได้ว่า มีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเห็นได้จากกฎระเบียบที่เข้มงวดมากขึ้นในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในช่วงทศวรรษที่ 1990 สหภาพยุโรปให้ความสนใจเรื่องการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังจะเห็นได้ว่า ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) ออกกฎหมายเลข 2081 / 92 เรื่องการปกป้องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการระบุแหล่งที่มาของสินค้าเกษตรเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1992 และกฎของสหภาพยุโรป (EC) หมายเลข 40 / 94 เมื่อ

เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 1993 เรื่องเครื่องหมายเลขการค้าของประชาคมยุโรป ใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อมีการก่อตั้งองค์การการค้าโลกขึ้นในปี ค.ศ. 1994 มีการออกกฎหมายเพื่อทำความเข้าใจตกลงเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Trade-Related Intellectual Property Rights :TRIPS) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาชนิดต่างๆ และมีขอบเขตการทำงานในการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ที่มีสิทธิบัตร (Patents) ลิขสิทธิ์ (Copyrights) เครื่องหมายการค้า (Trademarks) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) งานแบบอุตสาหกรรม (Industrial Designs) และ การออกแบบวงจรรวม (Layout Designs of Integrated Circuits)

WIPO และ WTO ทำข้อตกลงในความร่วมมือในการใช้ข้อตกลงเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างกันเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1996 ทั้งในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายและกฎต่างๆ ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและความช่วยเหลือทางกฎหมายเทคนิค

ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสองระดับ คือ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบทั่วไป (มาตรา 22) และการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบเข้มงวด (มาตรา 23) กล่าวคือ

1. การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบทั่วไป กล่าวถึงวิธีในการระบุสินค้าที่มีแหล่งที่มาจากภาคีสมาชิก ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพดี มีชื่อเสียง หรือลักษณะพิเศษอื่นๆ ที่เป็นลักษณะจำเพาะของแหล่งที่มานั้นๆ โดยประเทศภาคีสมาชิกจะต้องออกกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้ชื่อที่มีการบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้มีแหล่งผลิตในทางภูมิศาสตร์ ณ ที่นั้นจริง เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้บริโภคหลงเชื่อการโฆษณาของสินค้าชนิดนั้น รวมทั้งการกระทำใดๆ ที่ขัดต่อการค้าเสรีภายใต้ความหมายของมาตรา 10 (ทวิ) แห่งอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) ที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1967 อีกทั้งภาคีสมาชิกจะต้องไม่รับขึ้นทะเบียนเครื่องหมายการค้าของสินค้าที่มีการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากการใช้เครื่องหมายการค้านั้นจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดในหมู่ผู้บริโภค

2. การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบเข้มงวด เป็นการคุ้มครองเพิ่มเติมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับไวน์และสุราเป็นพิเศษ โดยเพิ่มกฎหมายนอกเหนือจากการออกกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้ชื่อที่มีการบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ได้มีแหล่งผลิตในทางภูมิศาสตร์ ณ ที่นั้นจริง ให้รวมถึงการห้ามมิให้ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในคำแปลหรือมีสิ่งแสดงประกอบ เช่น ชนิด ประเภท แบบ และการเลียนแบบ เป็นต้น (ศรียา,2547)

2.3 เงื่อนไขการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มักจะเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยม เนื่องจากมีคุณสมบัติพิเศษหรือมีลักษณะเฉพาะที่เกิดจากอิทธิพลสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น สภาพแวดล้อม ดิน ฟ้า อากาศ ของแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ ตลอดจนทักษะความชำนาญและภูมิปัญญาของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ ประกอบด้วย

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น กล่าวคือ ผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดแต่เป็นกลุ่มชุมชนที่เป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นๆ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ผลิตที่อาศัยอยู่ในสถานที่หรือแหล่งภูมิศาสตร์ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น ที่มีสิทธิผลิตสินค้าดังกล่าวโดยใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์นั้นได้ ผู้ผลิตคนอื่นที่อยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์จะไม่สามารถผลิต สินค้าโดยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เดียวกันมาแข่งขันได้ สิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้ นักวิชาการบางท่านเรียกว่า “สิทธิชุมชน” ซึ่งไม่สามารถนำสิทธิที่ได้รับไปอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ต่อได้ ผู้ที่อยู่ในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นที่มีสิทธิใช้

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยทั่วไป อาจแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

ระดับปกติ ใช้กับสินค้าทั่วไปโดยมุ่งป้องกันมิให้มีการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปใช้ในลักษณะที่จะทำให้คนสับสนหลงผิดในแหล่งที่มาของสินค้านั้น เช่น ผู้ผลิตไข่เค็มที่เชียงใหม่ ไม่สามารถใช้คำว่า “ไข่เค็มไชยา” กับสินค้าของตนได้ หากทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิด คิดว่าไข่เค็มของตนมาจากอำเภอไชยา

ระดับพิเศษ ใช้กับสินค้าเฉพาะอย่าง (ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง) เป็นการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นทุกกรณี แม้จะไม่ได้ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดก็ตาม เพื่อคุ้มครองไม่ให้มีการแสดงให้ทราบถึงแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าโดยใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศ TRIPS ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำที่ทุกประเทศสมาชิก WTO จะต้องให้ความคุ้มครองสินค้าประเภท ไวน์ และสุรา ในระดับพิเศษ ตัวอย่างการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในระดับพิเศษนี้ เช่น ผู้ผลิตไวน์ในประเทศไทยไม่สามารถใช้คำว่า “Bordeaux” ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นการอ้างโดยอ้อม เช่น ผลิตแบบ Bordeaux หรือชนิดเหมือน Bordeaux หรือแม้จะได้ระบุไว้ชัดเจนแล้วว่าเป็นไวน์ที่ผลิตในไทยก็ตาม เป็นต้น

2.4 ประโยชน์ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1. เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ประโยชน์ข้อนี้อยู่บนแนวคิดที่ว่าผู้บริโภคควรจะได้บริโภคสินค้าหรือบริการที่มีมาตรฐานและปลอดภัยตามที่ต้องการ การทำให้ผู้บริโภคหลงเชื่อว่าสินค้านั้นมาจากที่อื่นย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะนอกจากจะทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับสินค้าตามที่ตนต้องการจากตลาดหรือชื่อที่ใช้แล้ว ยังอาจจะส่งผลกระทบต่อไปยังสุขอนามัยและความปลอดภัยของประชาชนโดยรวม ในแง่ที่ว่าสินค้านั้นอาจจะไม่มีมาตรฐานอย่างที่ควรจะเป็น

2. เพื่อคุ้มครองผู้ผลิตและป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม ในระบบเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมนี้ ถือเป็นภาระกิจสำคัญของรัฐที่จะต้องส่งเสริมการแข่งขันทางการค้าอย่างเป็นธรรม เพื่อให้กลไกตลาดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการค้าจะต้องไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ค้ารายอื่นอย่างไม่เป็นธรรม กล่าวคือ ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องไม่ฉกฉวยหรือนำเอาชื่อเสียงของกลุ่มแข่งขันทางการค้าไปแอบอ้างโดยทุจริต การอ้างแหล่งผลิตสินค้าโดยมิชอบ เพื่อแสวงประโยชน์จากชื่อเสียงของชุมชนอื่นๆ ที่ผลิตสินค้าชนิดเดียวกัน ย่อมถือเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรม

3. เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้ผู้ผลิต และเป็นเครื่องมือทางการตลาด วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ เพื่อสื่อให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ผลิตขึ้นในประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยที่การระบุชื่อประเทศหรือท้องถิ่นดังกล่าวจะต้องทำให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นมีลักษณะพิเศษต่างไปจากสินค้าจำพวกเดียวกันที่ผลิตขึ้นจากแหล่งอื่น การระบุเช่นนี้จะมีผลทำให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นมีราคาสูงขึ้นหรือจำหน่ายได้มากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นว่าจะได้รับสินค้าที่มีคุณภาพตามที่ต้องการจากแหล่งผลิตที่ได้มีการอ้างชื่อ ตัวอย่างชื่อของสินค้าที่ได้รับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ได้แก่ Bordeaux Wine หรือ Irish Whisky เป็นต้น สำหรับสินค้าของไทยที่สามารถเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ เช่น ไข่เค็มไชยา มีดอรัญญิก ส้มโอนครชัยศรี มะขามหวานเพชรบูรณ์ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือทางการตลาดที่ช่วยในการประชาสัมพันธ์สินค้านั้นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในนามของกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งจะช่วยลดภาระในการประชาสัมพันธ์สินค้าของผู้ผลิตแต่ละรายลงได้ ทั้งนี้เพราะการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในทางการตลาดเป็นที่แพร่หลายอยู่แล้วในหลายประเทศ การเพิ่มเครื่องมือทางการตลาดตัวนี้ให้แก่คนไทยย่อมเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในระดับโลกไปในตัว

4. เพื่อให้มีการดูแลรักษามาตรฐานของสินค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีลักษณะเหมือนเป็นเครื่องหมายรับรองคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า เนื่องจาก เงื่อนไขของการขอรับ

เอกสารความรู้เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้ขอจะต้องแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และ
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวสินค้า ไม่ว่าจะในแง่ คุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะใดๆ เช่น วิธีการผลิต วัตถุดิบที่ใช้ ฯลฯ ซึ่งส่งผลถึงคุณภาพเฉพาะของสินค้าจากแหล่งนั้น กลุ่มผู้ผลิตจึงต้องมีส่วนอย่างมากในการช่วยกันรักษาคุณภาพ หรือชื่อเสียงนั้นๆ ไว้ มิฉะนั้น อาจเข้าเหตุระงับการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

4. เพื่อช่วยกระจายรายได้สู่ชนบท และส่งเสริมอุตสาหกรรม เนื่องจากสินค้าที่อาจขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้น โดยมากจะเป็นสินค้าเกษตร เพราะปัจจัยในแง่สภาพดินฟ้าอากาศ หรือสภาพพื้นที่จะส่งผลอย่างมากต่อคุณภาพของสินค้า ซึ่งนำไปสู่ชื่อเสียงของสินค้านั้นๆ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นโดยตรง โดยเป็นการดึงเอาชื่อเสียงที่มีการสั่งสมมานานดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า และความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศและในระดับสากล ซึ่งสอดคล้องตามนโยบายของรัฐบาล

5. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ประโยชน์ในทางอ้อมของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชนในท้องถิ่น ที่ต้องร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพของสินค้าของตน สร้างความรู้สึกรักผูกพัน ภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด อันเป็นการสร้างคุณค่าให้กับท้องถิ่นซึ่งจะช่วยลดปัญหาแรงงานชนบทอพยพเข้าสู่เมือง ช่วยรักษามรดกตกทอด ขนบธรรมเนียม และศิลปะพื้นบ้านของไทยได้อีกด้วย

2.5 หลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสากล

คำว่า "สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์" หรือ Geographical Indications: GI เป็นคำกลางๆ ที่ใช้เมื่อมีการกล่าวถึงการให้ความคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายต่างๆ ที่เป็นชื่อเมือง หรือท้องถิ่น ที่ใช้บนฉลากของสินค้าต่างๆ แท้ที่จริงแล้วคำว่า "สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์" ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นคำอื่นเมื่อถูกอ้างถึงในกฎหมายระหว่างประเทศแต่ละฉบับ เช่น สนธิสัญญากรุงปารีส อาจใช้คำว่า สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (indication of source) หรือ ในความตกลงกรุงลิสบอน อาจใช้คำว่า สิ่งที่ใช้ระบุแหล่งกำเนิด (appellation of origin) คำที่ใช้ในกฎหมายแต่ละฉบับก็จะมีขอบเขตแตกต่างกันไป ดังนี้

Indication of source

คำว่า "indication of source" ได้ถูกระบุไว้ในสนธิสัญญากรุงปารีส (the Paris Convention) มาตรา 1(2) และ 10 และได้ถูกอ้างถึงในความตกลงกรุงมาดริด (the Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods of 1891) ทั้งฉบับ แต่เป็นที่สังเกตได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศทั้งสองฉบับนี้ไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า

"indication of source" ไว้แต่อย่างใด แต่การกล่าวถึง "indication of source" ในความตกลงกรุงมาดริดนั้น เป็นการอ้างถึงในบริบทของการคุ้มครองสินค้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มาตริก มาตรา 1(1) อาจทำให้สามารถกำหนดคำนิยามได้ว่าหมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศ หรือสถานที่ในประเทศในฐานะที่เป็นประเทศหรือสถานที่ที่เป็นแหล่งที่มาของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น เป็นที่สังเกตได้ว่าคำว่า indication of source นั้น ไม่ได้มีเงื่อนไขกำหนดว่าผลิตภัณฑ์ที่มี indication of source ปรากฏอยู่จะต้องมีคุณภาพ หรือลักษณะเฉพาะที่มาจากแหล่งที่มา นั้น เพียงแต่ว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ถูกผลิตในประเทศ หรือสถานที่ในประเทศที่ระบุใน indication of source ก็เป็นการเพียงพอ ตัวอย่าง indication of source ได้แก่ made in , product of เป็นต้น แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้เป็นประเทศภาคีสมาชิกของสนธิสัญญากรุงปารีสและความตกลงกรุงมาดริดก็ตาม แต่การใช้ indication of source ก็ได้ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

Appellation of Origin

Appellation of origin เป็นคำที่ใช้ในความตกลงกรุงลิสบอน (the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration of 1958) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าหมายถึง ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภูมิภาค หรือ ท้องถิ่นซึ่งได้ใช้เป็นสิ่งที่ระบุว่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้มีแหล่งกำเนิดจากที่นั้นๆ และผลิตภัณฑ์นั้นได้มีคุณภาพและลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งที่มานั้น ซึ่งให้หมายรวมถึงปัจจัยทางธรรมชาติและมนุษย์ด้วย

ข้อแตกต่างระหว่าง indication of source และ appellation of origin คือผลิตภัณฑ์ที่มี appellation of origin ปรากฏอยู่ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดนั้นๆ คือจะต้องมีคุณภาพและลักษณะเฉพาะที่มาจากสภาพแวดล้อม ณ แหล่งกำเนิดนั้นๆ แต่ indication of source ไม่ได้กำหนดให้มีคุณภาพหรือลักษณะดังกล่าว ตัวอย่าง appellation of origin ที่ได้มีการยอมรับและได้ใช้กับผลิตภัณฑ์ ได้แก่ "Bordeaux" สำหรับไวน์ "Noix de Grenoble" สำหรับถั่ว "Tequila" สำหรับสุราบางชนิด หรือ "Jaffa" สำหรับส้ม

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงTRIPS

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า หรือที่เรียกว่า TRIPS ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการมีไว้ ขอบเขต และการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไว้ในข้อ 22 – 24 โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามข้อตกลงการเจรจาการค้าในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือการใช้ชื่อของสถานที่ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งของประเทศสมาชิกประกอบกับสินค้าเพื่อแสดงให้ผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้า

ว่า คุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นของสินค้ามีส่วนสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น

2) ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันมิให้มีการนำสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่นนอกเหนือจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่แท้จริงไปใช้ในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้า หรือก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม

3) เมื่อมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าในประเทศสมาชิกในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับสถานที่อันแท้จริงของแหล่งกำเนิด ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ซึ่งมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับสินค้าที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในดินแดนตามที่ระบุไว้นั้น

4) ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีการคุ้มครองเพิ่มเติมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับไวน์และสุรา กล่าวคือถ้าไวน์หรือสุราที่ขึ้นทะเบียนนั้น ไม่ได้มีแหล่งกำเนิดแท้จริงตามที่แสดงไว้ ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าสำหรับไวน์หรือสุราดังกล่าว กรณีที่เป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า แม้จะได้มีการกระทำที่พยายามไม่ให้สาธารณชนสับสนหลงผิดด้วยการแสดงข้อความบางอย่างประกอบโดยการใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” “การเลียนแบบ” เช่น การระบุว่า “ผลิตแบบแชมเปญ” หรือ “ผลิตเลียนแบบแชมเปญ” ซึ่งต้องการบอกให้สาธารณชนทราบว่ามิใช่แชมเปญแท้ แต่ผลิตแบบเดียวกับแชมเปญ ก็ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ต้องห้ามทั้งสิ้น (กรมทรัพย์สินทางปัญญา,2547)

2.6 การผลิตผ้าไหมแพรวา

การผลิตผ้าไหมแพรวาที่ครบกระบวนการจะเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม การฟอกย้อมสีไหมเพื่อเตรียมเส้นไหมสำหรับการทอ และการทอผ้าไหมแพรวา(กรมส่งเสริมการเกษตร,2538) ดังนี้

1. การปลูกหม่อน

หม่อน (*Morus alba* L.) เป็นพืชในตระกูล Moraceae มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเลี้ยงไหมเพราะใบหม่อนเป็นอาหารที่สำคัญของตัวหนอนไหม ขึ้นแรกจึงต้องมีการปลูกและดูแลต้นหม่อนให้เกิดใบ ต้นหม่อนเป็นพืชที่ขึ้นง่ายและเจริญเติบโตโดยไม่ต้องอาศัยน้ำมากนัก พันธุ์หม่อนที่ใช้ปลูก ส่วนใหญ่ได้แก่ นุรีรัมย์ 60 นครราชสีมา 60 เป็นต้น โดยทั่วไปการเตรียมดินก่อนการปลูกควรไถดินลึก 40 เซนติเมตร ฝังแดดทิ้งไว้ 5-7 วันแล้วทำการไถพรวนพร้อมปรับพื้นที่ให้เสมอก่อนปลูก ใช้ระยะปลูก 0.70-0.75 เมตร x 1.5-3.2 เมตร ท่อนพันธุ์ที่นำมาปลูกควรอายุ

เอกสารนิพนธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตเห็นประโยชน์ประการใดไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตั้งแต่ 4 เดือน ถึง 1 ปี ตัดเป็นท่อนแต่ละท่อนมี 5-6 ตา ความยาวประมาณ 20-30 เซนติเมตร นิยมปลูกด้วยกัน 2 วิธี คือ การนำท่อนพันธุ์ปลูกโดยตรงในแปลง และการปักชำท่อนพันธุ์ในแปลงเพาะชำก่อนแล้วจึงย้ายปลูกลงแปลง จากนั้นดูแลให้น้ำ กำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ย หลังจากปลูกหม่อนไปแล้วประมาณ 6 เดือน ถ้ามีการดูแลรักษาที่ดีก็สามารถตัดใบไปเลี้ยงไหมได้(สถาบันหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ,2550)

2. การเลี้ยงไหม

ไหม (*Bombyx mori* L.) เป็นแมลงที่มีการเจริญเติบโตแบบ Complete Metamorphosis คือ มีระยะไข่ หนอน ดักแด้และผีเสื้อ พันธุ์ไหมที่ใช้เลี้ยงมีทั้งไหมพันธุ์ไทย (ได้แก่ พันธุ์นางลาย พันธุ์นางน้อย พันธุ์นางเหลือง) พันธุ์ไทยลูกผสม(ได้แก่พันธุ์ กสก.2 กสก.6 ดอกบัว) และพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศ (ได้แก่พันธุ์ กสก.1 กสก.5) โดยเกษตรกรที่เลี้ยงไหมพันธุ์ไทยพื้นเมืองนิยมต่อพันธุ์เอง ส่วนการใช้พันธุ์ไทยลูกผสมและลูกผสมต่างประเทศเกษตรกรจะต้องรับไข่ไหมจากส่วนราชการและภาคเอกชนผู้ผลิตไข่ไหม

ตัวอ่อน(Embryo) ภายในไข่จะมีการเจริญเติบโตและวิวัฒนาการเป็นตัวอ่อนเต็มวัยจากนั้นไข่ไหมจะฟักออกมาเป็นหนอนไหมตัวเล็กๆเรียกว่า”ไหมขน” จะกินใบหม่อนหลังจากฟักออกจากไข่ประมาณวันที่ 10 จากนั้นจะหยุดกินอาหารและลอกคราบระยะนี้เรียกว่า”ไหมนอน” ต่อจากนั้นจะกินนอนและลอกคราบประมาณ 4 ครั้งเรียกว่า ”ไหมตื่น” หนอนไหมจะตัวโตขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งตัวจะมีสีขาวเหลืองใสหาคัดสั้นและหยุดกินอาหาร ระยะนี้เรียกว่า ”ไหมสุก” ช่วงนี้ผู้เลี้ยงไหมต้องรีบแยกหนอนไหมสุกออกจากกองใบหม่อนและเตรียม”จ่อ” คืออุปกรณ์ที่จะให้ตัวไหมเกาะเพื่อชักใยห่อหุ้มตัว หนอนจะเริ่มชักใยอีกประมาณ 5 วัน ก็สามารถเก็บรังไหมออกจากจ่อได้และจะสามารถอยู่ในสภาพของรังไหมได้อีก ประมาณ 5 วันจากนั้นดักแด้ที่อยู่ภายในรังไหมจะเจาะรังออกมาเป็นผีเสื้อ ดังนั้นผู้เลี้ยงจะคัดรังไหมที่สมบูรณ์ไว้ทำพันธุ์ ส่วนรังไหมที่เหลือต้องรีบนำไปสาวเส้นไหมให้เสร็จภายใน 10 วันก่อนที่จะกลายเป็นผีเสื้อซึ่งจะทำให้เส้นไหมขาด ช่วงอายุตั้งแต่แรกฟักจนถึงระยะหนอนไหมสุกพร้อมจะทำรังจะใช้เวลาประมาณ 20 - 22 วัน(กรมส่งเสริมการเกษตร,2548)

3. การสาวไหม

เมื่อได้รังไหมมาแล้วก่อนที่จะนำรังไหมไปสาวจะต้องคัดรังไหมที่เสี่ยก่อนเพื่อให้ได้เส้นไหมที่ดีมีความสม่ำเสมอ จากนั้นจึงเริ่มสาวโดยจำนวนรังไหมที่ใช้ในการสาวขึ้นอยู่กับขนาดของเส้นไหมที่ต้องการถ้าเป็นไหมโรงงานจะใช้รังไหมประมาณ 10-20 รัง ถ้าเป็นไหมสาวมือจะใช้รังไหมประมาณ 80-120 รัง ใส่ลงไปในหม้อต้มที่เตรียมไว้ โดยอุณหภูมิที่ใช้ในการสาวไหม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นั้นจะต้องต่ำกว่าจุดเดือด ถ้า น้ำที่ต้มร้อนเกินไป จะสังเกตได้จากเส้นไหมที่สาวขึ้นมาจะเปื่อยยุ่ย และเป็นกระจุก แต่ถ้าอุณหภูมิของน้ำต่ำเกินไป น้ำร้อนไม่พอก็ จะไม่สามารถสาวไหมขึ้นมาได้

ในการสาวไหมจะทำการสาว 2 ครั้ง โดยการสาวครั้งแรกจะเป็นการสาว “ไหมดิบ” หรือเส้นไหมสามซึ่งเป็นเส้นใยรอบนอกของเส้นไหม เส้นไหมที่สาวได้จะมีขนาดใหญ่ หยาบไม่สม่ำเสมอ และมึนเปื้อนมาก จะได้ผลผลิตเส้นไหมประมาณ ร้อยละ 15-20 ของน้ำหนักเส้นไหมทั้งหมดที่สาวได้ การสาวครั้งที่สองจะได้ “ไหมน้อย” หรือเส้นไหมหนึ่ง ซึ่งเป็นเส้นใยไหมชั้นในของรัง เส้นไหมที่ได้จะมีเส้นเล็กละเอียดและเรียบ ขนาดของเส้นไหมจะสม่ำเสมอ ผลผลิตเส้นไหมจะได้ประมาณ ร้อยละ 75-80 ของน้ำหนักเส้นไหมทั้งหมดที่สาวได้ จัดเป็นไหมที่มีคุณภาพมากที่สุด (กรมส่งเสริมการเกษตร,2548)

4. การฟอกย้อมสีไหม

ก่อนที่จะนำเส้นไหมดิบที่เพิ่งได้จากการสาวไหมไปย้อมสีนั้นจะต้องนำเส้นไหมดิบไปฟอกขาวของเส้นไหมก่อน เพื่อให้ได้เส้นไหมที่กลายเป็นสีขาว ต่อมานำเส้นไหมไปล้างในน้ำเย็น จากนั้นนำเส้นไหมขึ้นมาบิดเพื่อเอาน้ำออกแล้วกระตุกเส้นไหมให้ยืดและดึงนำไปตากในที่ลมโกรกจนแห้ง เมื่อเส้นไหมที่ฟอกแห้งสนิทแล้วก็จะนำมาย้อมสีพื้น โดยนำเส้นใยไหมมาแช่น้ำให้เปียกก่อนแล้วผสมสีที่ต้องการกับน้ำอุ่น หลังจากนั้นนำเส้นไหมขึ้นมาบิดน้ำออก กระตุก แล้วนำกลับไปแช่อีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆจนครบ 3 ครั้งหรือจนกระทั่งเห็นว่าสีติดเส้นไหมสม่ำเสมอดีแล้ว (จิตตภู ,2545)

5. การทอผ้าไหมแพรวา

เมื่อย้อมไหมเสร็จแล้ว จะทำการสืบหูก แล้วนำเครือหูกเข้าตัวก็ แล้วช่างทอจะเริ่มทอตามลาย (ผ้าแล้ว) การขึ้นลายแพรวาจะมีลักษณะคล้ายกับผ้าจก เพราะเวลาทอจะกลับด้านในของผ้าออก เพื่อให้ผู้ทอทำการนับเส้นไหม และเกาะลายได้สะดวก ส่วนด้านนอกของผ้าจะอยู่ด้านล่างของหูก เวลาทอเสร็จจะกลับด้านขึ้นมาดูลาย ลายที่ใช้ทอจะเก็บบิดแบบไม้คัดจิดและเกาะลายที่เก็บไว้จะเปลี่ยนตามลายผ้า หากผ้ามีหลายลายก็จะเสียเวลามาก เมื่อขึ้นลายจะใช้ไม้คานจิดสอดเก็บลาย การเก็บลายแต่ละดอก จะใช้นิ้วสะกิดเส้นไหมขึ้นลง ดูแล้วคล้ายกับการปักผ้า การทอจะแตกต่างจากผ้าลายต่างๆไป คือ ผ้าจิดทั่วไปไม่สามารถสลับสอดสีลายจิดให้มีเส้นไหม ในหนึ่งดอก จะมีเพียง 2 สีเท่านั้น คือ สีของดอกลา (ลายจิด)และสีของด้านยืน (เครือหูก) ซึ่งชาวผู้ไทเรียกผ้านี้ว่า “ผ้าลวง” ส่วนผ้าแพรวาจะซับซ้อนมากกว่า ต้องสอดสีตามดอกลาย ดอกหนึ่งๆ จะมีหลายสี และในการใช้สีแต่ละดอกก็จะแตกต่างกัน ยิ่งสลับสีดอกมากเท่าไร ผ้าผืนนั้นก็จะมีค่าประณีตราคาก็จะแตกต่างกันตรงสีสันและลวดลาย

ผ้าแพรวาเดิมนั้นส่วนมากทอด้วยสีแดง สีที่ใช้เป็นสีธรรมชาติ เช่น

สีแดง	ได้จากครั่ง และเมล็ดต้นชาตรี
สีคราม	ได้จากต้นคราม
สีเหลือง	ได้จากขนุนและขมิ้นชัน, ต้นแข
สีเขียว	ได้จากต้นสมอ และใบหูกวาง
สีม่วงอ่อน	ได้จากลูกหว้า
สีชมพู	ได้จากลูกหว้า
สีดำ	ได้จากลูกมะเกลือ

สีที่ใช้ในสมัยโบราณ ใช้สีธรรมชาติ เช่น ราก ลำต้น ใบ เปลือก แก่น เมล็ด ดอก และผล แต่ละส่วนของต้นไม้ อายุของต้นไม้ ฤดูกาล จะทำให้สีย้อมไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับน้ำค้างที่ใช้ผสมสีทำให้สีย้อมแตกต่างกันไป ปัจจุบันหมู่บ้านในหลายจังหวัด ยังคงย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติอยู่ แต่ปัจจุบันนิยมใช้สีเคมีมากขึ้น เพราะสะดวก สีมันสะอาดตา มีสีให้เลือกใช้ และเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติหายาก จึงไม่สะดวกที่จะใช้การย้อมผ้าแบบดั้งเดิม

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง กรณีศึกษา : ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ออกแบบวิธีวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

3.1. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิตามประเด็นที่ต้องการศึกษา

3.2. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิในการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

การกำหนดประชากร : ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวนรวมทั้งสิ้น 724 คน ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกในเขตอำเภอคำม่วง 627 คน อำเภอสหัสขันธ์ 25 คน อำเภอสมเด็จ 12 คน และกิ่งอำเภอสามชัย 60 คน (พัฒนาชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์, 2550)

วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Procedure) :

กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยวิธีการคำนวณในกรณีทราบจำนวนประชากร ด้วยวิธีการของ Yamane (1973) ตามสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n คือ จำนวนตัวอย่าง (จำนวนสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาตัวอย่างในพื้นที่)

N คือ จำนวนประชากร (จำนวนสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาทั้งหมดในพื้นที่)

e คือ ความคลาดเคลื่อนจากการประมาณค่า ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้กำหนดไว้ที่ 0.06

จากนั้น ทำการกำหนดสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างแยกตามรายอำเภอ (ตาราง 3. 1)

เมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างแต่ละอำเภอแล้วผู้วิจัยทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เอกสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและข้อมูลอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 3.1 จำนวนประชากรและขนาดของตัวอย่างในงานวิจัย

อำเภอ	ประชากร(คน)	ตัวอย่าง (คน)
คำม่วน	627	174
สหัสขันธ์	25	7
สมเด็จ	12	3
กิ่งอ.สามชัย	60	17
รวม	724	201

*เก็บจริงได้ 223 ชุด

(เก็บเพิ่มเติมจากบางส่วนของผู้ที่มาเข้ารับการอบรมเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผู้วิจัยจัดขึ้น)

3.3. สร้างเครื่องมือและกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีเชิงปริมาณใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

3.4. ทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงทั้งเชิงเนื้อหา (Content Validity) และเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.5. การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณที่เก็บรวบรวมได้จะนำมาจัดระเบียบและประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้สถิติแบบพรรณนาเช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าร้อยละ พิสัย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้ประกอบการพรรณนาผล

3.6 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) จากการใช้ Snowball Technique ทำการสัมภาษณ์ คุณแม่คำสอน สระทอง ผู้เชี่ยวชาญและมีชื่อเสียงในการทอผ้าไหมแพรวาของท้องถิ่น(อยู่บ้านเลขที่ 42 หมู่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์) คุณสมศรี สระทอง ประธานศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทตำบลบ้านโพน (อยู่บ้านเลขที่ 220 หมู่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์) คุณครูเกษตรราพร สุวงทา ครูโรงเรียนชุมชนโพนพิทยาคม (อยู่บ้านเลขที่ 64 หมู่ 5 ตำบลโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์) รวมทั้งดำเนินการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussions) การจัดประชุมกลุ่มย่อย(Meeting) ณ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทตำบลโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.7. สรุปวิเคราะห์ข้อมูล และสร้างรูปแบบของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์

3.8. จัดโครงการสัมมนาและฝึกอบรม เพื่อเผยแพร่ความรู้ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ให้แก่กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา นักวิชาการ หน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัดกาฬสินธุ์

3.9. สรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

3.10. เผยแพร่ข้อมูลการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการศึกษา ในบทนี้ จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ตอน คือ (1) ประวัติผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ (2) ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ (3) สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ในปัจจุบัน (4) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ (5) การพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

4.1 ประวัติผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เชิงลึกประมวลได้ว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400 บรรพบุรุษของชาวบ้านโพน ซึ่งมีเชื้อสายภูไทหรือปัจจุบันมักเรียกกันว่าผู้ไทย ได้อพยพมาจากถิ่นฐานเดิมแถบบ้านกุดบาก จังหวัดสกลนคร โดยการอพยพครั้งนั้นมีผู้อพยพมาด้วยกัน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเผ่าพรมบุตร กลุ่มเผ่าคาโพ กลุ่มเผ่าซุน ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มนี้ได้มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินครั้งแรกบริเวณที่ลุ่มเรียกว่า บ้านหนองจอก ต่อมาประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงได้ขยายหลังคาเรือน ไปอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านหนองจอก และเรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า บ้านโพนไท และกลายเป็น บ้านโพน หมู่ที่ 1-5 อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปัจจุบัน

กลุ่มพ่อเผ่าซุน เป็นกลุ่มที่มีการสืบทอดผ้าไหมแพรวา โดยเฉพาะบุตรชายชื่อ พ่อเผ่าอุดทา และลูกหลานที่สืบทอดการทอผ้าแพรวาที่ได้สืบทอดผ้าแพรวามาถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. นางตาเมียง พลไชย (อายุ 94 ปี) คุณยายตาเมียงเล่าว่า การทอผ้าแพรวาสมัยคุณยายนั้นใช้ฝ้ายแดงยอ หรือฝ้ายที่ย้อมมาจากครั้งจนเป็นสีแดงส่วนที่ใช้จิดจกดอกนั้นใช้สีเขียวที่เกิดจากการย้อมครั้งแล้วเอามาลงต้มน้ำเขอะทำให้เกิดสีเขียว ส่วนสีน้ำเงินแก่หรือที่คนโบราณสมัยนั้นเรียกว่า สีใบบก เกิดจากการย้อมครั้งแล้ว ลงต้มน้ำแล้วลงย้อมสีครามทำให้ได้ สีใบบก และจากคำบอกเล่าของคุณยายตาเมียง เล่าว่ายายได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าไหมแพรวาจากคุณแม่ของคุณยายคือ คุณยายเต็ม บุตรผา (อายุ 100 ปี) เสียชีวิตแล้วโดยยายตาเมียงได้รับการถ่ายทอดตอนอายุ 15 ปี การทอนั้นคุณยายบอกว่าทอได้ 2 ผืน นอกนั้นก็ทอเป็นผืนเล็กลักษณะสีเหลี่ยมเป็นแพรมนปกหัวเป็นผ้าจิดแดงที่ทอเป็นลายเล็กกันและมีดอกแพรวาเป็นดอกตรงเชิง สำหรับคุณยายตาเมียงนั้นได้ถ่ายทอดการทอผ้าแพรวาให้กับลูกสาว 6 คน คือ นางทองคำ หัสบุตร นางนวน ศรีศิริรินทร์ นางบัวนาญ

ภูษาหัส นางบัญญัติ สุวงศ์ทา นางสีทอน โพนะทา (เสียดชีวิต) และนางจันท์ ซึ่งทั้งหมดนี้ยังคงถ่ายทอด การทอผ้าไหมแพรวาให้กับลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน

2. นางกลม พันทะลี (103 ปี) คุณยายกลมเล่าว่ายายได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าแพรวา ตอนอายุ 15 ปี จากคุณแม่ของคุณยายคือ คุณยายครุฑ พันทะลี (เสียดชีวิตแล้วตอนอายุ 77 ปี) โดยเริ่ม จากการฝึกทอผ้าชนิดสีแดงตรงชายผ้าขิดจะฝึกทอลายขิดดั่งเช่นผ้าไหมแพรวาในปัจจุบัน โดยเริ่มฝึกจาก การใช้ฝ้ายแดงยอ เนื่องจากเส้นฝ้ายไม่ขาดง่าย ถ้าใช้เส้นไหมจะทำให้เส้นไหมอยู่เบื่อง่าย คุณยายเล่าว่า ผ้าแพรวาที่ทอได้ต้องดูต้นแบบจากผ้าแล้วจากแม่ผู้ฝึกสอนที่ได้รับเป็นต้นแบบตกทอดสืบมาเป็นรุ่นต่อ รุ่นจากบรรพบุรุษ) ในการเริ่มเรียนนั้นต้องมีความอดทน ขยัน ประณีต เป็นอย่างยิ่งในการทอลายผ้า แพรวา หลังจากนั้นก็เริ่มทอผ้าแพรวาด้วยเส้นไหมพื้นบ้านที่เลี้ยงเอง สาวมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ เท่านั้น คือ สีแดงได้จากครั่ง สีเขียวได้จาก สีดั้ง+สีแสงคราม (ต้นคราม)+สีเหลืองเข (ต้นเข) ภาษา พื้นบ้านภูไทเรียกว่า สีແທ່ สีน้ำเงินได้จาก สีดั้ง+สีคราม (เรียกสีโบบก) คุณยายเล่าว่าคุณยายจะ ใช้ผ้าแพรวาที่ทอได้เบี่ยงไปในงานบุญประเพณีและงานบุญตามเทศกาลต่างๆ เสร็จแล้วก็เก็บไว้เป็น มรดกตกทอดให้กับลูกสาว ส่วนลูกชายจะมอบผ้าขิดไหมสีแดงซึ่งมีลักษณะการทอคล้ายกับผ้าแพรวา คุณยายได้ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าแพรวาให้กับลูกสาว คือ นางเก็ง ศรีศิริรินทร์ (เสียดชีวิตแล้ว) นางเกษร สระทอง นางแก่น พันทะลี นางเหลื่อ นุตรผา นางลุน ซึ่งทั้งหมดนี้ยังคงทอผ้าแพรวาและ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าแพรวาให้กับลูกหลานและผู้สนใจเรื่องผ้าแพรวาจนถึงปัจจุบันนี้

การทอผ้าไหมแพรวาตามคำบอกเล่าของคุณยายตาเมียง และคุณยายกลม นั้นมิได้ทอเพื่อ การซื้อขาย แต่ในสมัยของคุณยาย ทอไว้เพื่อใช้ทำสไบเฉียง ไปในงานบุญประเพณีต่างๆ และเก็บ ไว้เป็นมรดกตกทอดให้กับลูกหลาน สำหรับผ้าที่คุณยายทอนั้นยังคงมีเก็บไว้เป็นหลักฐานในการทอ ผ้าแพรวา นอกจากนี้ยังมีการทอเก็บลวดลายของผ้าไหมแพรวาไว้ในผืนผ้า ที่เรียกว่า “ ผ้าแล้ว” (ผ้าแซว) และมอบให้ลูก หลานเก็บไว้จนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2520 เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเยี่ยมพสกนิกร ชาวอำเภอคำม่วง ประชากรชาวบ้านโพน จึงได้มีโอกาสแต่งตัวชุดภูไทเข้าไปรับเสด็จ โดยเบี่ยง แพรวาเข้าไปรับเสด็จ ท่านทรงสนพระทัยและทรงสอบถามเกี่ยวกับผ้าแพรวาและทรงให้ชาวภูไท นำฝ้านำมาถวาย โดยท่านมอบเงินให้เป็นค่าตอบแทนแล้วให้ทอส่งสำนักพระราชวังโดยการนำ ไหมมาให้ทอ แล้วทรงรับซื้อผ้าไหมแพรวาตลอดจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาผ้าแพรวาจึง กลายเป็นสินค้าที่มีผู้สนใจและสั่งซื้อ จนมีชื่อเสียงทั้งในและนอกประเทศ ปัจจุบันผ้าไหมแพรวา ได้รับการพัฒนาให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และได้รับการคัดสรรเป็นสุดยอดผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว และได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) นิยมนำไปตัดชุดสุภาพบุรุษ-สุภาพสตรี จนได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2 ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาพลินธุ์ จังหวัดกาพลินธุ์

ผ้าไหมแพรวาเป็นศิลปะผ้าทอที่เกิดจากภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย นับตั้งแต่การเลี้ยงไหม และการถักทอที่ใช้กลวิธีด้วยการใช้มือทำให้สีสันลวดลายที่วิจิตร บ่งบอกถึงความเพียรพยายามของช่างทอเป็นอย่างดี

ลักษณะโดดเด่นของผ้าแพรวา ขึ้นอยู่กับลวดลายผ้าการใช้สีสันที่สะดุดตา ประกอบกับการเลือกสีเส้นไหมน้อยหรือเส้นไหมที่มีความมันวาว ประกอบกับวิธีการเก็บลาย

นอกจากนี้ความสำคัญที่เป็นลักษณะพิเศษของผ้าแพรวา กาพลินธุ์อีกประการหนึ่ง คือ การประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าที่เกิดจากการจกจิดและการจกแต่ละลายดั่งนั้นผ้าแพรวา จึงเป็นแพรวาที่มีสีสันแพรวาวรายอยู่ในแต่ละแถว ลวดลายที่ปรากฏจะมีความเรียบเนียนเป็นเนื้อเดียวกันของผืนผ้า คุณสมบัติของผ้าแพรวาทั้งหมดได้แสดงถึงการทอที่ต้องใช้ความชำนาญและสะสมประสบการณ์ในงานด้านฝีมืออย่างยาวนาน

ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวา กาพลินธุ์แบบดั้งเดิมจะเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเตรียมเส้นไหมสำหรับการทอ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการซื้อเส้นไหมที่ผลิตจากที่อื่นมากกว่าการเลี้ยงไหมเอง จึงนำเสนอวิธีการโดยสรุปสำหรับขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การเลี้ยงไหม การสาวไหม การฟอกขาวไหม การย้อมสีเส้นไหม และการทอผ้าไหมแพรวาไว้ดังนี้

การเลี้ยงไหม

ชาวบ้านจะนำไข่ไหมมาเลี้ยงไว้ในกระดิ่ง เมื่อไข่ไหมอายุได้ประมาณ 9 วัน ตัวอ่อนไหมก็จะแตกออกจากไข่ เมื่อตัวอ่อนไหมออกจากไข่ก็จะเริ่มให้อาหารคือ ใบหม่อนทันทีโดยหันใบหม่อนโรยลงบนกระดิ่งให้ไหมกินในหนึ่งวันต้องให้อาหารตัวไหม 5-6 ครั้ง คอยให้อาหารประมาณ 06.00 น. -14.00 น. และ 21.00 น. ทั้งนี้ต้องสังเกตด้วยว่าตัวไหมตัวใดเป็นตัวอ่อนก็ให้ใบหม่อนอ่อนกินเป็นอาหาร ไหมตัวใดแก่ให้แยกกระดิ่งออกและให้ใบหม่อนแก่เป็นอาหาร การเลี้ยงฝักตัวไหมต้องใช้เวลาประมาณ 45 วัน เมื่อตัวไหมเริ่มสุกเต็มที่ผู้เลี้ยงต้องสังเกตว่าเมื่อไหมสุกเต็มที่แล้ว มีสีเหลืองอมส้มแล้วจะต้องแยกตัวไหมนั้นไปใส่ในจ่อ ใช้ผ้าคลุมจ่อไว้ เพราะในช่วงเวลานี้เองเป็นช่วงเวลาที่ตัวไหมกำลังชักใยเป็นรังไหม

การสาวไหม

เป็นลำดับขั้นตอนในการทำให้ไหมออกจากรังไหม ในทางวิทยาศาสตร์การสาวไหม คือ การละลายเซอริเซน (servicing) ออก เพื่อแยกเส้นไหมออกจากกัน โดยการต้ม ใยไหมแต่ละเส้นจะมีความละเอียดมากกว่าที่จะนำมาใช้งานได้ ดังนั้นจึงต้องสาวไหมออกจากรังหลายๆรัง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พร้อมๆกันเพื่อให้ได้เส้นไหมที่แข็งแรงพอ เมื่อเส้นไหมเย็นดังตลง สารเซอร์ซิน ส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็จะช่วยยึดใยไหมเส้นเล็ก ดังนั้นเส้นไหมที่สาวออกมาได้จึงมีความเหนียวมาก

อุปกรณ์ที่ใช้ในการสาวไหมและวิธีการสาวไหม ที่ชาวบ้านโพน ปฏิบัติกันอยู่มีดังนี้

- 1) เตา เตาถ่านพร้อมฟืนที่ใช้จุดเป็นเชื้อไฟ
- 2) มะโคง มีลักษณะเป็นไม้โค้ง คล้ายวงครุวงไว้ที่ปากหม้อ ซึ่งมีไม้แบนๆ เจาะรูตรงกลาง
- 3) เหนือไม้แบนๆ มีรอกเล็กๆ คล้ายหนูถีบจักรซึ่งทำเป็นรูปกลม
- 4) หม้อสำหรับต้มรังไหม อาจใช้หม้อดินหรือหม้ออะลูมิเนียมก็ได้
- 5) ไม้มะหีบ มีลักษณะคล้ายเปล่ง ทำด้วยฟางข้าว ใช้สำหรับชะรังไหม
- 6) กระบุง มีลักษณะสานเป็นทรงกระบอก ปากผายก้านสอดเข้าหากัน ลายสานค่อนข้างทึบมีฐานที่ตั้งสูงประมาณ 1 นิ้ว

วิธีการสาวไหม เริ่มจากการที่นำหม้อที่เตรียมไว้มาใส่ น้ำให้เย็น ยกหม้อน้ำนั้นขึ้นตั้งบนเตาไฟเมื่อน้ำร้อนจัดและเดือดก็นำรังไหมใส่ลงไป ในหม้อต้มประมาณ 1 กำมือ รอประมาณ 2-3 นาที จึงใช้ไม้มะหีบเกี่ยวรังไหม ให้นำน้ำท่วมเสมอกัน แล้วจึงนำเส้นไหมสอดผ่านรูมะโคง ซึ่งมีรอกหรือลูกรอกที่หมุนได้ ขณะที่มือหนึ่งดึงเส้นไหม อีกมือหนึ่งต้องใช้ไม้มะหีบเกลี่ยเขย่าเขย่ารังไหมในหม้อให้จมเสมอกับน้ำ ถ้าปล่อยให้รังไหมลอยขึ้นมาบนน้ำ จะทำให้รังไหมแน่นสาวไม่ค่อยออกถึงแม้จะสาวออกมาได้ก็จะได้เส้นไหมที่ไม่เกินความต้องการ นอกจากนี้ขณะที่สาวไหมออกจากหม้อต้ม เติมน้ำในหม้อให้อยู่ระดับเดียวกับปากหม้อ และต้องเร่งไฟให้ร้อนอยู่เสมอ เส้นไหมที่สาวออกจากหม้อแล้ว จะใส่รวมไว้ในกระบุงข้างๆ แต่ช่างทอผ้าบางคนก็เลือกใช้ถังโลหะปากกว้างมาใส่เส้นไหมแทนกระบุง การสาวไหมของชาวบ้านที่ทำการนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ การสาวไหมเส้นใหญ่ หรือที่เรียกว่าสาวไหมหีบและสาวไหมเส้นเล็กหรือที่เรียกว่าไหมน้อย

การสาวไหมครั้งแรกนั้น เป็นการสาวเพื่อเอาเปลือกนอกของเส้นไหมออกมาก่อน เส้นไหมที่ได้ในการสาวไหมครั้งแรกนั้น มีเส้นเล็ก เส้นใหญ่ มีสีเหลืองอ่อน-แก่ ไม่สม่ำเสมอ เส้นไหมที่ได้นี้ชาวบ้านไม่นิยมนำมาทอผ้า ส่วนใหญ่นำไปขายหรือนำมาทอผ้าพื้นเพื่อนำมาใช้ทั่วๆ ไป เมื่อสาวไหมออกแล้ว ก็จะเหลือฝักรังไหมซึ่งจะนำมากลับมาสาวอีกครั้งหนึ่ง เส้นใยที่นำออกมาได้ในครั้งนี้ เป็นเส้นใยที่มีขนาดเล็ก สม่่าเสมอกันตลอดเส้น ชาวบ้านจะคัดเฉพาะไหมเส้นเล็กที่เรียกว่าไหมเส้นเล็กหรือไหมน้อย และยังถือว่าเป็นเส้นใยไหมที่มีคุณภาพดี

เมื่อได้เส้นไหมแล้ว ก็นำเส้นไหมที่สาวได้มาพัด หรือมาทำให้เป็นกลุ่มใจ เพื่อสะดวกในการฟอกต่อไป วิธีการทำใจไหมหรือพัดไหมต้องอาศัยเครื่องมือที่หมุนได้ชนิดหนึ่ง เรียกว่า พัด

ซึ่งทำด้วยไม้ 4 ท่อน มีไม้ปิดที่ทำด้วยไม้ซึ่งเรียกว่า เลง จากนั้นก็นำเส้นไหมใส่ลงในเลง หรือ หมุนไปประมาณ 1 นิ้ว เรียกวิธีการนี้ว่า ใจไหม หรือการทำใยไหมให้เป็นปอย

เมื่อทำใยไหมให้เป็นใจ (ม้วน) แล้วจึงนำเส้นใยไหมมาใส่ในกงเพื่อกวักไหม กงนั้นทำ ด้วยปลายไม้ไผ่ 4 อัน ที่มีเชือกเหนียวเข้าหากัน มีรูตรงกลางแล้วใส่ไม้อันหนึ่งซึ่งเรียกว่า อัก ซึ่งเป็น ไม้กลมๆ สองอันมีรูตรงกลาง มีไม้พาด 5 อัน หมุนได้ ดูคล้ายหลอดด้าย ใช้ไม้อันนั้นสาวใยไหม ออกจากกงนั้น เมื่อเส้นไหมจนได้ขนาดเล็กสม่ำเสมอตามความต้องการแล้วก็นำเส้นใยไหมนั้น มาเส้นใจ หรือทำให้เป็นปอยอีกครั้งหนึ่ง

การรังไหม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการรังไหมมีดังนี้

- หลา ซึ่งมีลักษณะคล้ายวงล้อ มีส่วนของคมสำหรับหมุนปั่นเส้นไหม
- กระจับปวย ทำด้วยกระจับปวยไม้ไผ่ที่ตัดเป็นปล้องๆ ยาว ปล้องละประมาณ 25 เซนติเมตร ใช้สำหรับปั่นเส้นไหม
- จันน้ำ ใช้สำหรับการปั่นน้ำ
- แปะรังไหม มีลักษณะเป็นแผ่นกลมคล้ายจาน
- อัก คือ ไม้กลมคล้ายกระจับปวย มีรูเล็กๆ ตรงกลางทั้งสองด้าน
- ห่างเห็น หรือขาตั้ง เป็นขาตั้งสำหรับสอดอักเข้าไป

วิธีการรังไหม เริ่มจากการปั่นใยไหมออกจากอัก จากนั้นนำใยไหมที่อยู่ด้านหนึ่ง ทำเป็นปมมาผูกไว้กับกระจับปวย โดยสอดใยไหมผ่านรูของแปะรังไหมแล้วแกว่งไหมให้ผ่านรู แปะรังไหม ในขณะที่แกว่งใยไหมนั้นต้องเติมน้ำที่แปะรังไหมให้เปียกอยู่ตลอดเวลาเมื่อปั่นไหมจนหมดแล้ว ก็จะปั่นไหมใส่เพิ่มเข้าไปใหม่ จนได้เส้นไหมในกระจับปวยปริมาณมากตามที่ต้องการ

การฟอกเส้นไหม

เนื่องจากเส้นไหมที่ได้มานั้นมีสีเหลืองไม่สม่ำเสมอ จึงต้องนำเส้นไหมไปฟอกให้ เป็นสีขาวก่อนที่จะนำไปย้อมสีต่อไป อุปกรณ์ในการฟอกไหมมีดังนี้

หม้อ ซึ่งเป็นหม้ออะลูมิเนียมแบบที่ชาวบ้านใช้นึ่งข้าวเหนียว

เตาไฟ พร้อมถ่านที่นำมาทำเป็นเชื้อเพลิง

น้ำด่าง ซึ่งมีได้ทั้งน้ำด่างธรรมชาติ แล่น้ำด่างที่ซื้อจากท้องตลาดซึ่งเป็นส่วนผสม ระหว่างน้ำสบู่และโซดาแอช เฉพาะน้ำด่างที่ได้จากธรรมชาติ คือการนำเกลือหรือกากของกล้วย แห้งหรือทางมะพร้าวแห้งไปเผาไฟจนเป็นขี้เถ้า นำขี้เถ้าที่ได้นั้นไปแช่น้ำหรือกรองเอาเฉพาะน้ำ ใสๆ ซึ่งมีสภาพเป็นด่างไปใช้ฟอกเส้นไหมต่อไป

ตัวอย่างส่วนผสมการพอก เช่น

เส้นไหม 1 กิโลกรัม ใช้น้ำ 30 ลิตร

เส้นไหม 1 กิโลกรัม ใช้สบู่ชันโลสต์ 120-150 กรัม (2 ก้อน)

เส้นไหม 1 กิโลกรัม ใช้ด่างคองใหม่ 30-45 กรัม (1 ชอง)

วิธีพอกเส้นไหม เริ่มจากการนำเส้นไหมไปแช่ในน้ำ ในขณะที่เดียวกันให้นำน้ำไปเทลงในหม้อที่เตรียมไว้ประมาณครึ่งหม้อในการพอกหนึ่งใจ จากนั้นยกใจไหมที่แช่น้ำขึ้นมาบิดให้หมดแล้วนำลงต้มแช่ในน้ำด่างแช่ไว้ประมาณ 5-10 นาทีจึงยกขึ้น น้ำด่างจะช่วยละลายขี้ไหมที่ติดตามเส้นไหมที่เป็นปมปมให้เรียบ แล้วนำไหมนั้นไปแช่ในน้ำเย็น จากนั้นล้างให้สะอาด บิดให้แห้งก่อนนำไปตากต้องตั้งใจไหมให้ตั้ง โดยใช้มือแยกใจไหมไม่ให้ยุ่ง และกระตุกมือทั้งสองข้างออกจากกันเพื่อให้เส้นไหมตั้ง โดยหมุนสลัวจใจไหมจึงระหว่างมือหมุนไปรอบๆเพื่อไม่ให้เส้นไหมยับย่น จากนั้นจึงนำไปตากให้แห้ง บางครั้งต้องผึ่งตากไว้ค้างคืนเพื่อให้เส้นไหมแห้งสนิท เส้นไหมที่พอกแล้วจะมีสีขาวสะอาด มีความเรียบสม่ำเสมอตลอดทั้งเส้นและมีความนิ่ม

การย้อมเส้นไหม

อุปกรณ์ที่ใช้ในการย้อมได้แก่

- หม้อ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้หม้ออลูมิเนียมที่มีรูปทรงเช่นเดียวกับหม้อนึ่งข้าวเหนียวที่ชาวอีสานนิยมใช้

- เต้าไฟ พร้อมถ่านหรือฟืนที่นำมาเป็นเชื้อเพลิง

- สี ใช้น้ำสีต่างๆตามต้องการ

วิธีการย้อมเส้นไหม นำน้ำใส่หม้อขึ้นตั้งบนเตา ต้มจนน้ำอุ่นจึงนำสีใส่ลงไป(สีเคมีหรือสีธรรมชาติตามต้องการ) โดยกะปริมาณสีตามความคุ้นเคยที่ชาวบ้านเคยทำกันมา นำเส้นไหมที่พอกแล้วมาทำความสะอาดบิดให้แห้งพอหมาด นำเส้นไหมทั้งใจจุ่มย้อมลงในหม้อน้ำสีที่มีความร้อนพอประมาณ ใช้ไม้เขี่ยขยำเส้นไหมพลิกกลับไปมาจนสีติดเส้นไหมดีแล้วยกเส้นไหมขึ้นไปล้างทำความสะอาดในน้ำเย็น บิดให้แห้ง ตั้งเส้นไหมทั้งใจให้เรียบเหมือนตอนพอกเส้นไหม แล้วนำไปผึ่งตากจนแห้ง นำไปชั่งกับหูกเพื่อทอให้เป็นผืนต่อไป

การทอผ้าแพรวา

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าไหมแพรวา ประกอบด้วย

1. ฝีม เป็นอุปกรณ์ที่ทำจากไม้เนื้อแข็งทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยมมีฟันหลายซี่คล้ายหวี ฝีม

มีทั้งที่ทำจากลวดและไม้ แต่ปัจจุบันนิยมใช้เสตนเลสทำ เพื่อความสะดวกและไม่เป็นสนิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. **เขาหรือเขา** คืออุปกรณ์ที่ทำจากเส้นด้ายที่ถักขึ้นเพื่อไม่ให้เส้นไหมที่ผูกไว้กับลูกเลื่อนไปมา
3. **ก๊อผ้า** คือ โครงสร้างที่ทำจากไม้เนื้อแข็งที่นำมาประกอบเข้าด้วยกัน เป็นโครงสร้างที่เหลี่ยมขนาดกว้างใหญ่
4. **เครื่องผูก หรือ หูก** เป็นเส้นด้ายหรือเส้นไหมที่เป็นเส้นยืน แต่ละหูกจะมีความยาวประมาณ 10-20 เมตร นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์หรือส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นกอบอยู่ด้วย
5. **เขาลาย หรือ ตะกอ** คือเส้นด้ายยาวสีขาวที่ขึงไว้กลางหูกสอดค้ำด้วยไม้ที่ใช้ทำลายจิด
6. **แปรงหวีหูก** คืออุปกรณ์ที่ทำจากเส้นใยต้นตาลซึ่งมีลักษณะคล้ายแปรงใช้สำหรับหวีเส้นใยไหมให้เรียบ
7. **ไม้จิด** (ไม้เก็บจิด/ไม้เก็บลาย/ไม้ดาบเล็ก) คืออุปกรณ์ที่ทำจากไม้เรียบ มีลักษณะแบน กว้างประมาณ 8-7 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เมตร แต่บางครั้งใช้แค่ 30 เซนติเมตร ปลายด้านหนึ่งมีลักษณะเรียวแหลม เพื่อช่วยให้สะดวกในการสะกิด
8. **ไม้ค้ำจิด** (ไม้ยกจิด/ไม้ยกลาย/ไม้เพลลา/ไม้ดาบใหญ่) คือไม้ที่เป็นแผ่นบาง ๆ มีลักษณะคล้ายไม้เก็บจิด แต่มีความกว้างมากกว่า คือ กว้างประมาณ 12-13 เซนติเมตร ยาวประมาณ 1 เมตรมีปลายด้านหนึ่งเป็นปลายแหลมเพื่อให้สอดตามไม้จิดและค้ำให้ยกขึ้น
9. **หลอด และ กระสวยหลอด** คือไม้เนื้อแข็งที่มากทำให้เป็นรูปร่างคล้ายเรือ ยาวประมาณ 30-40 เซนติเมตร ที่ตรงกลางของกระสวยเป็นร่องลึก
10. **ไม้เหยียบหูก** คือไม้สองอัน ยาวประมาณ 1 เมตร ที่ใช้เชือกสอดร้อยไว้ อยู่ด้านล่างของหูกเพื่อเหยียบขึ้นเส้นด้ายที่หูกเหยียบขึ้นลงเป็นจังหวะ
11. **ไม้หาบหูก** เป็นไม้เนื้อแข็งใช้สำหรับสอดผ่านรูที่เจาะไว้ ร้อยเข้ากับฟืมที่แขวนอยู่บนโครงหูก
12. **ไม้ทำลายจิด(ไม้ลาย)** เป็นไม้ไผ่ขนาดเล็ก ๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ใช้สำหรับคัดลาย มีหลายอันเท่ากับลายจิด
13. **ไม้กำพัน** (ไม้กำฟืม/ไม้ฉ้วนผ้า) คือไม้เนื้อแข็งที่มีขนาดยาวเท่ากับความกว้างของโครงหูกทอผ้าซึ่งโดยทั่วไปใช้หน้ากว้างประมาณ 6 เซนติเมตรวางขวางยึดไว้ปลายสุดของหูกทอผ้า
14. **ผ้าแซว(ผ้าแส่ว)** คือผ้าไหมส่วนใหญ่ใช้ทอพื้นสีขาวหรือสีขาวนวล กว้างยาวประมาณ 20-25 เซนติเมตร และทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ทัวพื้นผ้า ลวดลายบนผืนผ้านี้ผู้ทอใช้เป็นแม่แบบในการทอผ้าแพรวา ดังนั้นผ้าแซวจึงมีสถานะเป็นแม่แบบลายและยังถือว่าเป็นลายดั้งเดิมบนผ้าแซวผืนหนึ่ง ๆ มีลายมากถึงประมาณ 100 ลายที่ไม่ซ้ำกันเลย

เอกสารนี้เป็นเอกสารของกรมศิลปากร ห้ามนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้อุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับเตรียมเส้นด้ายเพื่อใช้ในการทอผ้าไหมแพรวามีดังนี้

ไน เป็นอุปกรณ์สำหรับปั่นเส้นด้ายจากอักใส่หลอดเพื่อเตรียมทอ ลักษณะของไนเป็นวงล้อทำด้วยไม้ไผ่ ปัจจุบันนิยมใช้วงล้อจักรยานส่วนที่เป็นโครงเหล็กแทน โดยมีฐานสำหรับตั้งแกนของวงล้อและแกนหลอด ระหว่างวงล้อและแกนหลอดมีเส้นเชือกเชื่อมโยงเมื่อหมุนวงล้อจะทำให้แกนหลอดหมุนไปทำให้เส้นไหมถูกกรอเข้าหลอด

อัก(กวัค)และไม้คอนอัก ไม้คอนอักใช้เป็นแกนสำหรับใส่อักและสามารถหมุนอักเพื่อปั่นด้ายให้เป็นเส้นยาว

กง(ระวีง) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นด้ายที่เป็นใจ (ม้วน) ใส่อักเพื่อปั่นใส่หลอด หรือสำหรับคั่นให้เป็นเครือหูก

ไม้สำหรับคั่นหูก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับทำเครือหูก

ภาพที่ 4.1 กี่ทอผ้าในบริเวณใต้ถุนบ้านของชาวผู้ไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.2 ไน (หลา) เป็นอุปกรณ์สำหรับปั่นด้าย ใช้ตีเกลียวเพื่อให้เส้นไหมแน่นขึ้น

ภาพที่ 4.3 อัก และ ไม้คอนอัก (ห่างเห็น)

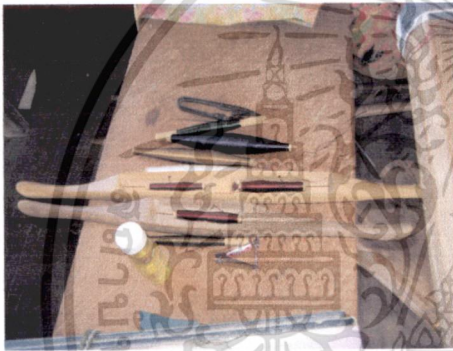
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.4 กง(ระวีง)

ภาพที่ 4.5 หลักฝื่อ ใช้สำหรับคั่นเครื่องทอ

ภาพที่ 4.6 หลอดค้ายและกระสวย

ภาพที่ 4.7 ผ้าแซวใช้เป็นแม่แบบลายเวลาทอ

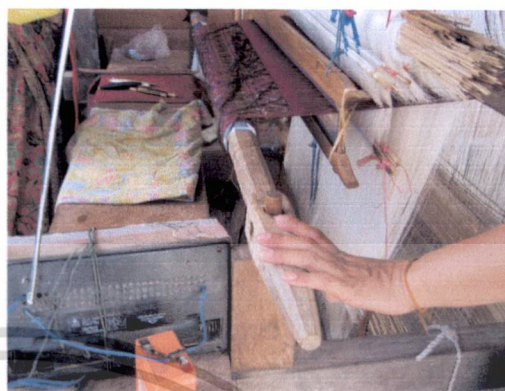

ภาพที่ 4.8 ฝีม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.9 ตะกอล(เขา)

ภาพที่ 4.10 แป้นกึ่ง(ที่นั่ง)และไม้กำพัน

ภาพที่ 4.11 ไม้เก็บขีด/ไม้เก็บลาย

ภาพที่ 4.12 ไม้ค้ำขีด/ ไม้เพลา

ภาพที่ 4.13 ไม้ลาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.14 การทอผ้าไหมแพรวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับขั้นตอนการทอและการประดิษฐ์

ช่างทอจะเตรียมเส้นไหมที่เป็นเส้นยืนแบบแยกหรือสองตะกอหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ไหมเครือ ไหมเส้นยืนแยกเป็นสองเส้น เส้นหนึ่งยกขึ้น ส่วนอีกเส้นหนึ่งเป็นเส้นลงต่ำ สลับเรียงกันไปตลอด โดยมีเส้นไหมพุ่งสอดขึ้นไว้ ไหมเส้นยืนจะถูกขึงให้ตึงอยู่เสมอกับโครงของหูกทอผ้า และจะยกให้สูงเท่าเส้นข้างเคียงได้โดยมีเขาเป็นตัวช่วยยกโดยเขามีลักษณะคล้ายฟืม แต่ชี้ทำด้วยเส้นด้าย ซึ่งเขาจะสอดเส้นไหมทางยืนไว้ ส่วนที่ปลายของเขาสองข้างจะมีเชือกคล้องไปพาดไว้กับโครงหูกทอผ้า แล้วโยงไปได้ที่ที่นั่งคนทอ โดยผูกติดไว้กับท่อนไม้ ถ้าทอแบบตะกอกก็จะมีไม้สำหรับเหยียบสองท่อนและจะยกเขาอันไหนขึ้นต้องเหยียบไม้ให้ถูก มิฉะนั้นเส้นยืนจะไม่ยกขึ้นตามเมื่อใช้เท้าเหยียบไม้ เมื่อยกไหมเส้นยืนครั้งหนึ่งมือพุ่งไหมทางต่ำที่อยู่ในกระสวยไปที่หนึ่งแล้ว จึงกระตุ้นฟืมเพื่อกระทบไหมพุ่งให้เรียงชิดกันทำเช่นนี้สลับกันไปโดยตลอด

จากนั้นจึงนำเส้นไหมที่เตรียมไว้ในกระสวยหลอดมาดำเนินการถักทอ โดยใช้ไหมในกระสวยหลอดนั้นเป็นเส้นไหมเส้นพุ่ง โดยจะเริ่มทอจากส่วนของชายผ้า ซึ่งเป็นชายครุย เป็นจุดเริ่มต้น เมื่อพุ่งไหมเส้นไปตามแนวขวางจนได้ขนาดตามความต้องการให้เริ่มเก็บขิดและลวดลายต่อไป

เมื่อถึงขั้นตอนในการเก็บขิด หรือถึงขั้นตอนในการประดิษฐ์ลวดลาย ผู้ทอก็จะกลับด้านของผ้าส่วนที่เป็นด้านหลัง หรือด้านล่างขึ้นมาไว้ด้านหน้า ซึ่งเป็นด้านที่ผู้ทอจะต้องผูกปมเส้นไหมสีต่าง ๆ ที่สอดสลับเข้าไปในแต่ละแถวของลายเข้าไว้ ส่วนด้านหน้าที่กลับลงไปอยู่ด้านล่าง จะได้ผืนผ้าหน้าเรียบสม่ำเสมอ ไม่เห็นปมรอยต่อเส้นไหมแต่ประการใด ในการประดิษฐ์ลายใช้ปลายนิ้วก้อยช่วยในการเกี่ยวเส้นไหม ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ชาวบ้านเรียกว่าการเก็บลายหรือเก็บขิด

การเก็บลายขิดที่ต้องเก็บลายในการทอผ้าแพรวา จะแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ บริเวณชายผ้าทั้งสองข้าง ถัดจากชายผ้าซึ่งเรียกว่าคอกเล็ก และส่วนสุดท้ายของการเก็บลายขิดเรียกว่าลายขิดคอกกลาย นอกจากการเก็บลายผ้าจะไม่เหมือนกันแล้ว ไม้ที่ใช้เก็บลายก็ไม่เหมือนกัน ถ้าในกรณีที่ผู้ทอเกิดความสับสน หรือลืมเอาไม้เก็บลายจะต้องเก็บลายใหม่ทั้งหมด

การประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งผู้ทอได้ใช้วิธีการเก็บขิด และวิธีการจกผสมผสานกันนั้น จะเริ่มประดิษฐ์ลายจากส่วนชายผ้าด้านหนึ่งไปก่อน ซึ่งเรียงตามลำดับดังนี้

เริ่มจากการทอส่วนชายครุย การทอลายเล็ก การทอส่วนที่เป็นผืนผ้า ซึ่งเป็นพื้นสีแดง การทอลายที่เชิงผ้า การทอลายหลักหรือลายใหญ่ ทั้งนี้ในการทอลายหลักหรือลายใหญ่นั้น จะต้องทอลายเล็กก่อนระหว่างลายหลักเป็นระยะ ๆ ตลอดผืน เมื่อทอครบจำนวนแถวที่ต้องการก็จะไปสิ้นสุดที่ชายผ้าอีกด้านหนึ่ง จากนั้นจะทอส่วนลายเชิงผ้าและเมื่อถึงส่วนปลายสุดซึ่งเป็นชายครุย ก็จะครบได้ความยาวของผ้าแพรวาหนึ่งผืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการทอลายหลักหรือลายใหญ่ ช่างผ้าทอจะกางผ้าแขวไว้บนหน้าคัก และดูลวดลายบนผ้าแขวเป็นหลัก แล้วจะเก็บลายด้วยการเก็บจิดที่ปรากฏบนผ้าแขวที่นำมาเป็นแม่แบบชาวบ้าน โพนที่ยังมีการทอผ้าแพรวาอยู่ในแต่ละครัวเรือน จะมีผ้าแขวเก็บไว้ครัวเรือนละ 1 ผืน เพื่อนำผ้าแขวนั้นมาเป็นแม่แบบในการประดิษฐ์ลาย ผ้าแขวในแต่ละครัวเรือนมีจำนวนลายไม่เท่ากัน จากการสอบถามผู้มีผ้าแขวแต่ละครัวเรือนพบว่า จำนวนลวดลายบนผ้าแขวแต่ละผืนขึ้นอยู่กับฝีมือของบรรพบุรุษของแต่ละครัวเรือน เมื่อถึงสตรีรุ่นลูกรุ่นหลาน ที่ยังทอผ้าแพรวาสืบต่อมา กิจประดิษฐ์ลวดลายได้มากขึ้นก็จะมีการประยุกต์ลวดลายใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้

โครงสร้างรูปแบบของแพรวา

จากการศึกษาการทอผ้าไหมแพรวาของชาวบ้าน โพนอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าผ้าไหมแพรวาที่บ้านโพนส่วนใหญ่มีลักษณะ โครงสร้างของผืนผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า แพรวาแต่ละผืนมีขนาดหน้ากว้างประมาณ 50-55 เซนติเมตร ความยาวโดยเฉลี่ยประมาณ 8.30 เมตร จากการสังเกตพบว่า ชาวบ้านที่ทอผ้าจะไม่ได้ใช้สายวัดมาตรฐานมาวัดระหว่างทอ หากแต่ชาวบ้านใช้วิธีกะขนาดความยาวโดยประมาณว่าผ้าที่ทอนั้นยาวประมาณ 1 วาหรือประมาณเท่ากับความยาวของแขนผู้ทอเมื่อกางแขนเหยียดตรงออกสองข้าง ซึ่งขนาดของความยาวของผืนผ้าแพรวาดังกล่าวนั้น จึงมีขนาดความกว้าง และยาวพอเหมาะที่จะนำไปใช้ห่มพันหน้าอกรอบลำตัวส่วนบนของสตรี และพาดคลุมบ่าด้านหนึ่งลงมาถึงชายห้องสั้น ๆ ที่ด้านหน้าอกด้านหลังของสตรีพอดี ๆ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ยาวเพียงพอกับการใช้เป็นสไบห่มเฉียงป่าหรือ ชาวบ้านโพนเรียกว่า ผ้าเบี่ยง

ลักษณะเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผ้าแพรวาที่บ้านโพน คือ เป็นผ้าที่ทอด้วยไหมน้อย ซึ่งเป็นไหมที่ละเอียดอ่อน ย้อมด้วยสีแดงเข้มเป็นสีที่ได้จากครั้ง และเมื่อดึงขึ้นชาติรี มีการทอให้เป็นลวดลายทั้งผืน ลวดลายบนผืนผ้าซึ่งเกิดจากการจกผสมกับการจิดนั้น ในแต่ละลายได้ประดิษฐ์ลวดลายทอผ้าด้วยเส้นไหมหลายสีอยู่ในแต่ละแถวของลาย ลักษณะโครงสร้างหลักของผืนผ้าแพรวาเมื่อนำมาทบครึ่งผืน ก็จะแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนของชายครุยกับส่วนของผืนผ้า

1) ส่วนของชายครุย คือส่วนชายสุดทั้งสองด้านของผืนผ้าที่ปล่อยเส้นไหม ซึ่งปล่อยเส้นอื่นให้เต็มความกว้างของผืนผ้า โดยปล่อยเป็นเส้น ๆ ให้ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร จากนั้นจึงรวบปล่อยเส้นไหมนั้นอีกเป็นเกลียวเส้นปอยเล็ก ๆ เมื่อถักแล้วแต่ละด้านของผ้าไหมแพรวาจะมีส่วนชายครุยด้านละประมาณ 70 เส้น

จากการสอบถามสัมภาษณ์ชาวบ้านโพน ทำให้ได้ทราบว่า การทิ้งชายครุยของผืนผ้าแพรวา เป็นการช่วยเสริมทำให้ผ้าไหมแพรวานั้นมีความพลิ้วไหวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นเสน่ห์ของผืนเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผ้าที่ทอมาจากไหมน้อยที่เส้นไหมมีความละเอียดอ่อนพลิ้วไหวอยู่แต่เดิมแล้วเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ได้เลือกใช้วิธีถักเกลียวที่ปลายสุดของไหมเส้นยืนทั้งสองข้าง เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ไหมเส้นนอนที่ถักทอเป็นผืนผ้าหรือที่ทอเป็นลวดลายไว้นั้นหลุดเลื่อนออกจากแถวที่ทอขึ้นได้ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาแทนการเย็บชายผ้าด้วยด้ายและเข็มที่จะทำให้ผ้าแพรวนั้นแลดูกระด้างไม่พลิ้วไหวดังเช่นการทอเป็นชายครุย

2) ส่วนของผืนผ้า ในส่วนของเส้นไหมที่ใช้ทอและประดิษฐ์ลวดลายเป็นผืนผ้ายาวไปตลอดจรดขอบด้านบนของชายครุยทั้งสองด้านของผืนผ้าลักษณะ โครงสร้างหลักที่สำคัญ ๆ บนผืนผ้าแพรวาที่บ้านโพ้นั้นแบ่งออกได้เป็นสี่ส่วนสำคัญ ๆ ดังนี้

2.1) ลายเล็กหรือลายคั่น คือลวดลายที่ทอไว้ในส่วนชายผ้าทั้งสองข้าง โดยทอดตามขวางในแนวนอนลายเล็กนี้มีความกว้างของลายประมาณ 4-6 เซนติเมตร และลายเล็กนี้ยังปรากฏเป็นเส้นลายคั่น อยู่ในระหว่างลายใหญ่ในผืนผ้าไปเป็นระยะ ๆ อีกด้วย

2.2) ลายเชิงผ้า คือลายที่ทอไว้ชิดกับลายเล็ก ๆ ก่อนที่จะทอลายใหญ่ ลายเชิงผ้านี้จะมีอยู่เพียงสองแถวอยู่ในแต่ละด้านของผืนผ้าแพรวา โดยมีอยู่ด้านละแถว ซึ่งจัดวางไว้ในแนวนอนหรือแนวขวางเต็มพื้นที่ที่มีความกว้างของผืนผ้า ลายเชิงผ้านี้จะกว้างประมาณ 4-10 เซนติเมตร

2.3) ลายใหญ่ คือลายที่ทอไว้ในส่วนของผืนผ้าเต็มพื้นที่ในแนวขวางหรือแนวนอนซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วน ดังนี้

2.3.1) ลายหลักหรือลายใน คือส่วนของลายที่อยู่ตรงกลางของแต่ละแถวเป็นลายเต็มรูป จัดอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ในแต่ละแถวอาจมีจำนวน 6-10 ลายซ้ำ ๆ กันจำนวนมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของลายเล็กหรือใหญ่เป็นสำคัญ

2.3.2) ลายนอก คือส่วนที่มีลักษณะเป็นลายตรงลายเหลี่ยมสลับเป็นฟันปลา ซึ่งมีลักษณะลายซ้ำกับลายหลักหรือลายใน แต่มีลักษณะเป็นลายครึ่งรูป ซ้ำ ๆ กันไปตลอดแถว

2.3.3) เครื่องลาย คือส่วนที่มีลักษณะเป็นลายตารางสามเหลี่ยมที่อยู่หัวสุดและท้ายสุดของลายใหญ่แต่ละแถว โดยหันมุมแหลมของสามเหลี่ยมเข้าหากึ่งกลางของแถวลาย เครื่องลายนี้ก็มีลักษณะเป็นลายครึ่งรูปของลายหลักของลายในอีกเช่นกัน

รูปแบบลวดลายผ้าแพรวา

ลายเล็กหรือลายคั่น คือลายที่ทอเป็นแถวลายแคบ ๆ ไปตามแนวของผืนผ้า อยู่ที่ส่วนถัดเข้าไปจากชายครุยทั้งสองข้างของชายผ้าและลายเล็กหรือลายคั่นยังมีลักษณะเป็นกรอบลายคั่นระหว่างลายใหญ่ไปโดยตลอด ลายเล็กหรือลายคั่นซึ่งส่วนใหญ่ประดิษฐ์เรียงต่อเนื่องซ้ำ ๆ เรียงกันเป็นแถวยาวที่มีพบเสมอ ๆ ในการนำมาประดิษฐ์เป็นลวดลายบนผืนผ้าแพรวามี 12 ลาย ดังนี้ ลายเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ช่อ ลายงูลาย ลายขอ ลายชอก่าย ลายตาบั้ง ลายจุ่มดิน ลายดอกดาว ลายดอกบัว ลายหอยขึ้น ลายหอนอน ลายดอกกระบวนน้อย ลายช่อดินพาน

ลายเชิงผ้า พบว่าได้มีการนำลายเล็กหรือลายคั่นของลายไปยึดขยายขนาดออกเพื่อใช้ทอเป็นลายเชิงผู้เกือบทั้งหมด การยึดขยายขนาดเล็กหรือลายคั่นเพื่อนำไปวางทอเป็นลายเชิงผ้า ก็เพื่อให้มีความเหมาะสมกับส่วนของลายขนาดลายเชิงผ้าซึ่งมีพื้นที่กว้างกว่าส่วนที่เป็นลายเล็กหรือลายคั่น แต่ทั้งนี้ก็พบว่า มีลายเชิงผ้าบางลายที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นลายเชิงผ้าโดยเฉพาะคือลายต้นสน ซึ่งทอเป็นรูปพุ่มสามเหลี่ยมยอดแหลม

ลายใหญ่ เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของผืนผ้าที่มีการทอเป็นลวดลายซึ่งได้จัดให้ลายใหญ่เรียงเป็นแถวที่มีความกว้างเท่า ๆ กันทุกแถวของลายใหญ่ และภายในลายใหญ่ยังแบ่งออกเป็นสามส่วนคือส่วนที่เป็นลายหลักหรือลายใน ซึ่งเป็นช่องกรอบสี่เหลี่ยมจมนมเปียกปูนซึ่งถูกแบ่งครึ่งเป็นสามเหลี่ยมสลับพื้นปลาวางเรียงคั่นอยู่ทั้งแนวนอนและแนวตั้งของลายในหรือลายหลัก และส่วนที่สามคือเครื่องลาย ซึ่งก็คือพื้นที่สามเหลี่ยมเข้าหาที่กึ่งกลางของแถวลายทั้งสองด้าน ลายที่พบได้เสมอ ๆ ได้แก่ ลายใบบูน ลายจันทน์ และลายนาค

ลายผ้าไหมแพรวา

ประเภทลายดอกไม้

1. ลายดอกแก้ว
2. ลายช่อดอกหมาก
3. ลายช่อดอกไม้
4. ลายกาบแบริดไตเคือ
5. ลายพินมหา
6. ลายใบบูนน้อย
7. ลายกาบแบริด (ดอกไม้)
8. ลายดอกจัน
9. ลายหางปลาวา
10. ลายดอกसान
11. ลายดอกกระบวนหัวขวาน
12. ลายแบริดน้อย
13. ลายพินมหาใหญ่
14. ลายดอกกระบวนหัวห้อย
15. ลายดอกไม้
16. ลายใบบูน (ต้นหอม)
17. ลายดอกบัว
18. ลายกาบแบริดใหญ่
19. ลายดอกส้มป่อย
20. ลายขุ่มดินหมี
21. ลายบูนก้านก่อง
22. ลายบูนหัวนน้อย
23. ลายแบริดกาบตัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเภทลายรูปสัตว์

1. ลายแมงมุม	2. ลายจิดตาไก่
3. ลายนาคก้นกิ้ง	4. ลายดอกตาบั้ง (ตัวหนองบั้ง)
5. ลายหงอนเงือก	6. ลายนาคก้นตีใหญ่
7. ลายนาค 4 แขน	8. ลายแมงกะเบือ (ผีเสื้อ)
9. ลายนาคหัวสี่ง (หัวชู)	10. ลายนาค 6 แขน (6 ตัว)
11. ลายนาคหัวรวม (หัวจุ่ม)	12. ลายตาบั้งเข

ประเภทลายเครื่องใช้สอย

1. ลายขอไต้เครือ	2. ลายขอนอน
3. ลายขอน้อย	4. ลายขอถ่าย
5. ลายขอถ่าย	6. ลายขอห้องป้องครึ่งเดียว
7. ลายขอห้องปง (ป่อง)	8. ลายกึ่ง (ขอ)
9. ลายช่อตีนนาง	10. ลายซาเข (ขามะเมีย)
11. ลายขอไต้เครือ	12. ลายแบคขอ

ประเภท ลายจินตนาการ

1. ลายรูตั้ง (รูจุมก)	2. ลายตะเกาหลงเกาะ (ขอ)
3. ลายดอกดาว	4. ลายดาวไต้เครือ
5. ลายดอกตัน	

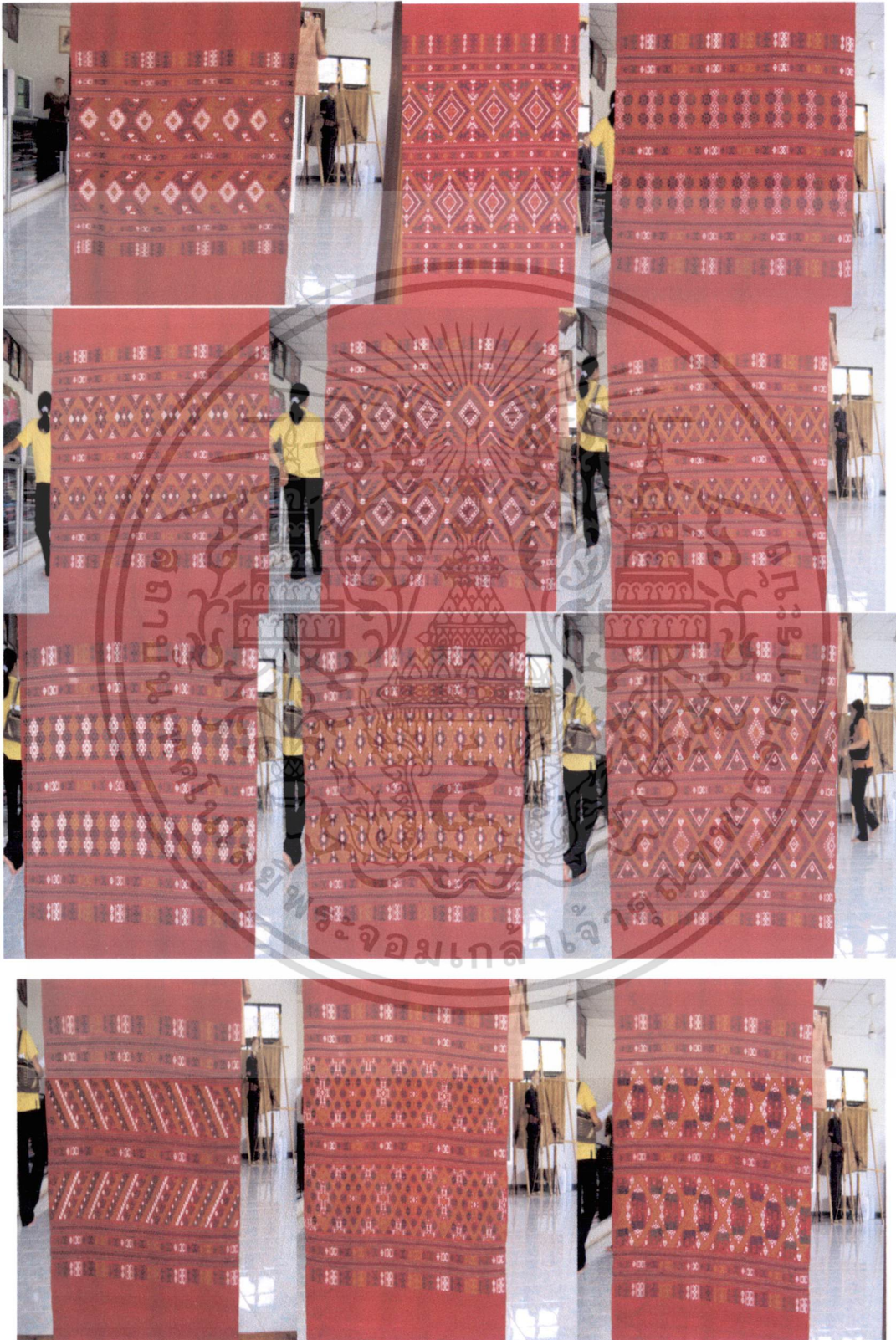
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	 ตอกแก้ว			
ดอกกระบวน	ใบขุ่น	ช่อดอกไม้	ช่อต้นสน	ตอกชาน
				
ช่อเกาะแก้ว				
				
ช่อ	ดา	ทาบเขมร	ปากหัวขม	นาคกันต์
				
พุ่มพาน้อย	พุ่มหาใหญ่	หางปลา	ตอกกำมู	ดาบัง
				
พาน	ตอกกันทนต์	คู่ลอย	แมงงง	พุ่มตีนหมา

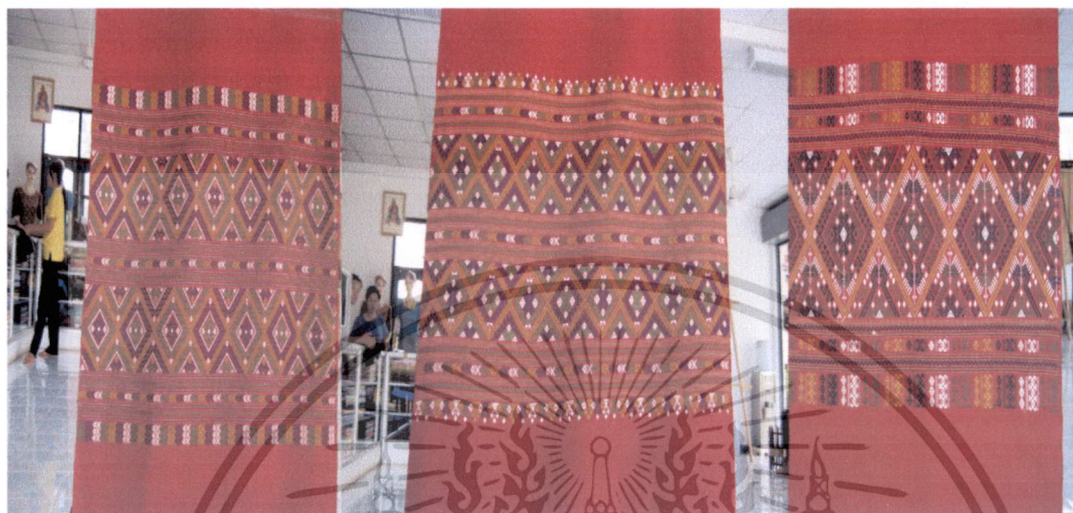
ภาพที่ 4.15 ตัวอย่างลายผ้าแพรวา

ที่มา : ศิริ, 2544

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.16 ตัวอย่างลายผ้าแพรวา ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ตำบลโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาครั้งนี้ได้สอบถามและรวบรวมรายชื่อผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ซึ่งสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวารุ่นปัจจุบันได้รับการถ่ายทอดมาได้แก่

กมล คำภูษา	กมล พันชะลี	กวาด คุณนิษฐ์	กองมี ลามุล	กันยา ศรีบุญจันทร์
กา ปัสสะ	กิจ สุริยะแก่นทราย	กต ชัยขง	เกวียน ดีปะติ	เกษร สระทอง
เกียง ดีปะติ	เกียง พาสุนินทร์	แก ไชยทองดี	แกน ปันจิต	แก้ว ราชติกา
กลุ่มทอผ้าไหม	ไข ภูวันผา	คอง ภูมิศาสตร์	คา ทาระทา	คำเขียน นันทสาร
คำ ชมภูจักร	คำดี จันทะมาตย์	คำแปง ปัสสะ	คำพอ จันทะมาตย์	คำภา จารพันธ์
คำมา คะมิชม	เครื่อง นาสุนินทร์		ไคร คะมิชม	เงิน ยุระดา
เงิน ศรีบัว	จอมแพง คำภูษา		จอมแพง ลามุล	จันแดง ศรีศิริจันทร์
จันทร์ จันทะวงษ์	จันทรแดง ศรีบัว		จันทร์ ปัญจิตร	จันทรา ภูมิศาสตร์
จันทอน ปัสสะ	จัน อิงภู	จำปา คุณพรม	จำปา ลุนโสภา	จำปี ปัสสะ
จี สุวงทา	จุมจี ไชยรัตน์	ฉวีวรรณ สันวิลาด		เขาไฉ เบารายู
เข็ม ศรีบัว	ชอย ราชวิต	ชอย สุปีศบุตร	ณรร นันทะสาร	ด้วง ภูจันทา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คอก หาระทา	ดี คำญา	ต้อง โพนะทา	ตาล ปัสสะ	ตาเมียง พลไชย
ตำเมียง บุตรผา	เต็ม ภูมรินทร์	ทองใบ โคตรโยธา	ทองพูน เบาราณู	ทองมี เขยชมศรี
ทองเลา บุญลาโส		ทอง ศรีทอง	ทองสา ศรีภษา	ทองหลอม มารบูรณ
ท่อน นามปัญญา	ทา ลุนโสภา		ท่า ศรีบ้านโพน	ที่ พระชะตา
ที่ ภูจันทา	เทพ ลามูล	เท โพนะทา	เทียน ดิกาพันธ์	ไทย ปัญจิตร
นวล ศรีศิรินทร์	นัย นัสพล	นารี บุตรพา	นารี สุปัญญาบุตร	นำ ดิกาพันธ์
นิตยา ลุนโสภา	นุช ดิกาพันธ์	เนตร ศรีบ้านโพน		แนน คงอาษา
แนน ลามูล	บรรจง รามรินทร์		บ่อ โทพะนา	บุญมา ไชยมหา
บุญเลื่อน อิงภู	บุญเลื่อน อิงภู	บุญหนา พงศ์อาสา		บุญเหลี่ยม โพนะทา
นุ้ม ยุระตา	ใบ พาสุนินทร์	ใบ มิตลวงษ์	ใบ ยาสูอินทร์	ประนอม ยุระตา
ประยुช วรวิธรรม	ประยुช ลามูล		ปัด วิลาศรี	เปย ปัสสะ
เป ศรีศิรินทร์	ผ่อง ปัสสะ	แฝง ปัสสะ	พล โพนะทา	พะยอม วรรณญาติ
พันธ์ พันภู	เพ็ญศรี ศรีบ้านโพน		เพี้ย หงษ์จ้านงค์	มนโท พันทะลี
มน เบาราณู	มน หงษ์จ้านง	มรรค ปัญจิตร	มถ ศรีศิรินทร์	มะยูรี พันชะลี
มัน ปัสสะ	มาลัย จันทหงษ์	มา สุปัญญาบุตร	มุด ศรีธานโพน	เมือง จันทะวงษ์
ยม สระทอง	ยอด นันทะสมบัติ		ยอม ศรีบุญจันท์	แย้ม ชมพูวิเศษ
รส ยุระตา	รัง ลุนโสภา	รัตน์ หาระทา	รำไพ ยุระตา	ริม พันธุ์
โรม สระทอง	ลิ่ง ลุนโสภา	ล้ำ หาระทา	ลี บุญตาศรี	เล็ก นันทะสาร
เลี้ยง วิลาศรี	วรรณ ศรีบัว	วันทอง มงคล	วาด ภูจันทา	วา โพนะทา
วาร คงอาษา	วาล ภูจันทา	แว่น มิตลวงษ์	ศรีทอง โพนะทา	ศรีไพร ปัสสะ
ศรีไพร ศรีบัว	ศูนย์บางไพร	สงวน พันชะลี	สม บัวชะตา	สม บุตรผา
สมบูรณ ราชติกา	สมภาร คงอาษา		สมภาร ปัสสะ	สมร พันชะลี
สวน มิตลวงค์	สวาท ภูจันทา		สอง เคาวิทย์	สอน พันชะลี
สะอาด เขยชมศรี	สาย ราชติกา		สายทอง จารพันธ์	สา สารภรณ์
สีทัน ภูจันทา	สุวรรณ เขยชมศรี		เสน ศรีบุญจันท์	แสน โพนะทา
โส อิมมนตรี	ไสว สุภาลี	ไส สระทอง	หยอน ศิลาพจน์	ห้วน ลามูล
เหลา เบาราณ	ใหม่ ภูมรินทร์	ใหม่ ปัญจิตร	อด อิงภู	อ่อน โทพะนา
อัมพร ดีมาก	อามร คำวิบูลย์		อิน ศรีบ้านโพน	โอกาส พระชะตา
ฮัง นามปัญญา				

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.5) เป็นเพศหญิง เป็นผู้ штоผ้าไหมแพรวาอยู่ในพื้นที่ (ร้อยละ 99.1) ประกอบอาชีพเกี่ยวกับไหม เป็นอาชีพรอง (ร้อยละ 99.5) โดยทำร่วมกับอาชีพหลักคือการทำนา (ร้อยละ 99.1) และพบว่า ทั้งหมด(ร้อยละ 100) นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่อยู่ในสถานภาพสมรส (ร้อยละ 96.9) มี การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 82.9) มีอายุเฉลี่ย 39.8 ปี อายุต่ำสุด 14 ปี อายุสูงสุด 77 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน จำนวนน้อยสุด 2 คน จำนวนมากสุด 10 คน จำนวน สมาชิกในครัวเรือนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับไหมเฉลี่ย 2 คน จำนวนน้อยสุด 1 คน จำนวนมากสุด 7 คน มีการจ้างแรงงานเพิ่มเพื่อทำอาชีพไหมต่อครัวเรือนเฉลี่ย 9 คน จำนวนน้อยสุด 2 คน จำนวน มากสุด 25 คน มีรายได้ต่อครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 78,488.5 บาท รายได้ต่ำสุด 3,000.0 บาท รายได้สูงสุด 1,000,000.0 บาท มีรายได้เกี่ยวกับไหมต่อครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 19,379.9 บาท รายได้ ต่ำสุด 1,000.0 บาท รายได้สูงสุด 500,000.0 บาท ส่วนใหญ่(ร้อยละ 91.9)ได้รับการถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับอาชีพไหมจากบรรพบุรุษ โดยมีเหตุผลที่ทำให้การประกอบอาชีพเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวามาก ที่สุดคือ มีความพึงพอใจในรายได้ที่ได้รับ คิดเป็นร้อยละ 60.5 รองลงมาได้แก่ บรรพบุรุษบังคับให้ ทำ ร้อยละ 13.5 และมีใจรักและภาคภูมิใจในการผลิตผ้าแพรวาร้อยละ 12.5 ตามลำดับ มี ประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวาเฉลี่ย 22.9 ปี ประสบการณ์ต่ำสุด 5 ปี ประสบการณ์สูงสุด 65 ปี อายุที่เริ่มทอผ้าไหมแพรวาเฉลี่ย 16.1 ปี อายุต่ำสุด 7 ปี อายุสูงสุด 50 ปี โดยปัจจุบันผู้ทอผ้า ไหมแพรวาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91.5)ไม่ได้ทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นไหมใช้เองแต่ซื้อ เส้นไหมจากผู้อื่นมาใช้ในการทอ ได้แก่ ซื้อจากบริษัทจตุลไหมไทย ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ตัวแทน จำหน่าย พ่อค้านายทุนในหมู่บ้าน ร้านค้าในชุมชน เช่น ร้านเชิงศิลป์ ร้านวิรุทธ เป็นต้น เหตุผล ในการเลือกซื้อเส้นไหมเนื่องจากพอใจในด้านคุณภาพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85.7 รองลงมา ได้แก่ พพอใจในด้านราคา ร้อยละ 70.4 พพอใจด้านความสะดวกในการขนส่งสินค้า ร้อยละ 24.7 และ พพอใจด้านความสะดวกในการจ่ายเงิน ร้อยละ 22.9 ตามลำดับ (ตาราง 4.1 และตาราง 4.2)

ตาราง 4.1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม (N = 223)

คุณลักษณะของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	1	0.5
หญิง	222	99.5
สถานภาพสมรส		
โสด	7	3.1
สมรส	216	96.9
ศาสนา		
พุทธ	223	100.0
การศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	1	0.5
ประถมศึกษา	185	82.9
มัธยมศึกษา	34	15.2
อาชีวศึกษา	1	0.5
ปริญญาตรี	2	0.9
การประกอบอาชีพเลี้ยงไหม		
เป็นอาชีพหลัก	1	0.5
เป็นอาชีพรอง	222	99.5
อาชีพหลัก		
ทำนา	221	99.1
ทำไร่	2	0.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 4.1 (ต่อ)

คุณลักษณะของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา	จำนวน	ร้อยละ
เป็นผู้ทอผ้าไหมแพรวา		
เป็น	221	99.1
ไม่เป็น	2	0.9
การได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องไหม*		
จากบรรพบุรุษ	205	91.9
จากเพื่อนบ้าน	46	20.6
จากนักส่งเสริม/นักพัฒนา	6	2.7
จากภาครัฐกิจเอกชน	1	0.5
เหตุผลในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา		
ใจรัก/ภาคภูมิใจในหัตถกรรม	28	12.5
พอใจเรื่องรายได้	135	60.5
มีความถนัดและเชี่ยวชาญในการผลิต	10	4.5
บรรพบุรุษบังคับให้ทำ	30	13.5
ไม่มีอาชีพอื่น ๆ ที่จะทำ	14	6.3
อื่นๆระบุ เช่น เป็นประเพณีสืบต่อกันมา ฯลฯ	6	2.7
การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการทอ		
ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	19	8.5
ไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแต่ซื้อเส้นไหมจากผู้อื่น	204	91.5
เหตุผลในการเลือกแหล่งซื้อเส้นไหม*		
พอใจด้านราคา	157	70.4
พอใจด้านคุณภาพ	191	85.7
พอใจด้านความสะดวกในการขนส่งสินค้า	55	24.7
พอใจด้านความสะดวกในการจ่ายเงิน	51	22.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 4.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคม ของสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา เรื่อง อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ ประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา (N = 223)

ข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อายุ (ปี)	39.8	14	77
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (คน)	4.8	2	10
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ปฏิบัติงานไหม (คน)	1.7	1	7
จำนวนแรงงานที่ต้องจ้างเพิ่ม (คน)	8.5	2	25
รายได้ในครัวเรือนทั้งหมด (บาทต่อปี)	78,488.5	3,000	1,000,000
รายได้ในครัวเรือนจากอาชีพที่เกี่ยวกับไหม (บาทต่อปี)	19,379.9	1,000	500,000
ประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา (ปี)	22.9	5	65
อายุที่เริ่มทอผ้าไหมแพรวา (ปี)	16.1	7	50

ขอบเขตของแหล่งเส้นไหมที่นำมาใช้ทอผ้าส่วนใหญ่(ร้อยละ 97.3) ซื่อเส้นไหมที่ผลิตจากภายในประเทศและส่วนใหญ่เป็นการซื้อจากภายในอำเภอที่ผู้ทออาศัยอยู่ โดยมีสัดส่วนของการใช้เส้นไหม เฉลี่ย ร้อยละ 71.1 ของปริมาณเส้นไหมที่ผู้ทอใช้ทั้งหมด สัดส่วนการใช้สูงสุดที่ร้อยละ 100 และต่ำสุดที่ ร้อยละ 3 ผู้ทอส่วนน้อย (ร้อยละ 2.7) เท่านั้นที่มีการซื้อเส้นไหมของต่างประเทศ ซึ่งคาดว่าจะเป็นเส้นไหมจากประเทศลาว และประเทศจีน ราคาเส้นไหมส่วนใหญ่ที่ซื้อกันภายในอำเภอ มีราคาเฉลี่ย กิโลกรัมละ 1,269.25 บาทราคาสูงสุดอยู่ที่ 1,300 บาท ราคาต่ำสุดอยู่ที่ 500 บาท เส้นไหมขนาดควบ 6และควบ 8 เป็นเส้นไหมที่นิยมใช้กันมาก

การใช้เส้นไหมพุ่ง พบว่าผู้ทอส่วนใหญ่(ร้อยละ 94.6) ใช้เส้นไหมอุตสาหกรรมที่สาวด้วยเครื่องจักร(ไหมขาว)โดยมีปริมาณการใช้เฉลี่ย 19.4 กิโลกรัมต่อปีส่วนใหญ่ใช้ขนาดเส้นไหมควบ 6 (ชาวบ้านบางคนเรียกไหมรัง6) ผู้ทอส่วนน้อย(ร้อยละ 5.4) ใช้เส้นไหมเหลืองที่สาวด้วยมือเป็นเส้นไหมพุ่งซึ่งมีปริมาณการใช้เฉลี่ย 3.3 กิโลกรัมต่อปี โดยเส้นไหมเหลืองนี้ผู้ทอจะใช้ไหมสอง(ไหมสาวเลย)มากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้ไหมหนึ่ง(ไหมน้อย) และการใช้ไหมสาม(ไหมสิบหรือไหมแดง)น้อยที่สุด ตามลำดับ

การใช้เส้นไหมยืน พบว่าผู้ทอส่วนใหญ่(ร้อยละ 95.5) ใช้เส้นไหมอุตสาหกรรมที่สาวด้วยเครื่องจักร(ไหมขาว)โดยมีปริมาณการใช้เฉลี่ย 4.6 กิโลกรัมต่อปีส่วนใหญ่ใช้ขนาดเส้นไหม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ควบ 8 (ชาวบ้านบางคนเรียกไหมรัง 8) ผู้ทอส่วนน้อย(ร้อยละ 4.5) ใช้เส้นไหมเหลืองที่สาวด้วยมือเป็นเส้นไหมยืนซึ่งมีปริมาณการใช้เฉลี่ย 12.1 กิโลกรัมต่อปี โดยเส้นไหมเหลืองนี้ผู้ทอจะใช้ไหมหนึ่ง(ไหมน้อย)มากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้ไหมสอง(ไหมสาวเลย) ส่วนไหมสาม(ไหมสืบหรือไหมแดง)ไม่มีการใช้เป็นเส้นไหมยืนเลย

ผู้ทอส่วนใหญ่(ร้อยละ 80.7) เห็นว่าเส้นไหมที่ใช้ทอผ้าไหมแพรวาต้องมีลักษณะพิเศษต่างจากไหมทั่วไปคือ เส้นไหมต้องมีความสม่ำเสมอ มีความคงทน นุ่ม คุณภาพดี เส้นไหมใหญ่ไม่เล็กเกินไป มีความเงางาม เป็นต้น

ด้านการฟอกข้อมพบว่า ผู้ทอส่วนใหญ่(ร้อยละ 95.4) ฟอกข้อมสีเส้นไหมเอง มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 4.6) ที่ใช้เส้นไหมที่ฟอกข้อมสำเร็จรูป โดยส่วนใหญ่(ร้อยละ 80.2) ข้อมด้วยสีเคมี ส่วนน้อย(ร้อยละ 19.8) ที่ใช้สีธรรมชาติ (ตาราง 4.3 และตาราง 4.4) ซึ่งการใช้สีธรรมชาตินั้นส่วนใหญ่ได้จากวัสดุภายในท้องถิ่น

สีแดง ได้จาก ครั่ง ประดู่

สีเขียว ได้จากใบไม้ เช่นสาบเสือ ขี้เหล็ก เพกา ลิ่นฟ้า ลิ่นไม้ มะเฟือง หญ้านา

หูกวาง เกษา หญ้าฝรั่ง ผักถูน ต้นขนน

สีน้ำเงิน ได้จาก ดอกอัญชัญ คราม รากหม่อน

สีอื่นๆ เช่น เทา ดำ กะปิ กากี น้ำตาล ฟา ม่วง เหลือง เหลืองไพล โอรส มีการใช้วัสดุต่างๆ ที่เห็นว่าจะให้เป็นสีที่ต้องการได้ เช่น มะเกลือ หมากไกล เปลือกมังคุด ต้นหว้า ใบคู่ กากมะพร้าว ใบหูกวาง มะม่วง ยูคาลิปตัส ลิ่นฟ้า ถูน ขนน ใบสักทอง ต้นเชือก เป็นต้น

สำหรับกระบวนการฟอกขาวไหม การข้อมสี การควั่นหรือตีเกลียวเส้นไหม ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.1, ร้อยละ 74.0, ร้อยละ 94.6) ทำเช่นเดียวกับไหมทั่วไปไม่ได้มีเทคนิคพิเศษสำหรับผ้าแพรวาโดยเฉพาะ

ในด้านการทอพบว่าผู้ทอทั้งหมด(ร้อยละ 100.0) ใช้กี่ทอมือที่ใช้มือพุ่งกระสวย ไม่พบการใช้กี่กระตุกเลย โดยทอหรือผลิตผ้าไหมแพรวาได้เฉลี่ย 10.3 เมตรต่อปี สูงสุดได้ 60 เมตรต่อปี ต่ำสุดได้ 2 เมตรต่อปี (ตาราง 4.3 และตาราง 4.4) อุปกรณ์การทอประกอบด้วย

กึ่งทอมือซึ่งในกีประกอบด้วยไม้เสา 4 เสา ไม้คานบน-ล่าง ไม้กำพัน (ไม้กำฟิม/ไม้พันผ้า) ไม้เหยียบหูก ไม้หาบหูก(ไม้เขวน) ไม้โยงตะกอล

กระสวย ฟิม เพื่อ ไม้จิด (ไม้เก็บจิด/ไม้เก็บลาย/ไม้ดาบเล็ก) ไม้ค้ำจิด (ไม้ยกจิด/ไม้ยกลาย/ไม้เพลตา/ไม้ดาบใหญ่) ไม้ทำลายจิด(ไม้ลาย) เขาหรือหา เครื่องหูก(หูก) เขาตาย (ตะกอล) แปรงหวีหูก ผ้าเชว(ผ้าเส่ว) ไน อัก(กวัก)และไม้คอนอัก หางเห็น กง(ระวิง)

เอกสารข้างต้นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 4.3 ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา (ตัวแปรระดับกลุ่มและอันดับ) (N = 223)

ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา	จำนวน	ร้อยละ
เส้นไหมที่ซื้อมาใช้ทอ	217	97.3
เส้นไหมที่ผลิตภายในประเทศ	6	2.7
เส้นไหมที่ผลิตจากต่างประเทศ		
เส้นไหมฟุ้งที่ใช้		
เส้นไหมเหลืองสาวมือ	12	5.4
เส้นไหมอุตสาหกรรมสาวด้วยเครื่องจักร	211	94.6
ลักษณะพิเศษของเส้นไหมที่ใช้ทอผ้าแพรวา		
มี	180	80.7
ไม่มี	43	19.3
การฟอกย้อมสีเส้นไหม		
ใช้เส้นไหมฟอกย้อมสำเร็จรูป	11	5.0
ฟอกย้อมสีเส้นไหมเอง	212	95.0
- ใช้สีธรรมชาติ*	42	19.8
- ใช้สีเคมี*	170	80.2
* (N 212)		
เทคนิคพิเศษในการฟอกขาวไหมที่ใช้ทอผ้าแพรวา		
มี	31	13.9
ไม่มี	192	86.1
เทคนิคพิเศษในการย้อมสีไหมที่ใช้ทอผ้าแพรวา		
มี	58	26.0
ไม่มี	165	74.0

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา	จำนวน	ร้อยละ
เทคนิคพิเศษในการทอวันตีเกลียวไหมที่ใช้ทอผ้าแพรวา		
มี	12	5.4
ไม่มี	211	94.6
ชนิดของกี่ที่ใช้		
กี่ทอมือ	223	100.0
กี่กระตุก	0	0.0

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา(ตัวแปรระดับอัตราส่วน) (N = 223)

ข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
สัดส่วนการใช้เส้นไหมที่ผลิตภายในประเทศซึ่งซื้อจากแหล่งภายในอำเภอ (%)	71.14	3	100
ราคาเส้นไหม (บาท/กก.)	1,269.25	500	1,300
ปริมาณการใช้เส้นไหมอุตสาหกรรมเป็นเส้นไหมพุ่ง (กก./ปี)	19.4	2	100
ปริมาณการใช้เส้นไหมอุตสาหกรรมเป็นเส้นไหมยืน (กก./ปี)	4.6	1	80
ปริมาณการใช้เส้นไหมเหลือเป็นเส้นไหมพุ่ง(กก./ปี)	3.3	1	10
ปริมาณการใช้เส้นไหมเหลือเป็นเส้นไหมยืน(กก./ปี)	12.1	1	100
จำนวนลายที่ผู้ทอรู้จัก (ลาย)	21.7	4	67
ปริมาณการผลิตผ้าไหมแพรวาต่อปี (เมตร)	10.3	2	60

เทคนิคเฉพาะในการทอผ้าไหมแพรวาคือการเก็บลายผ้าด้วยมือโดยใช้นิ้วก้อย สะกิดและผ้าที่ทอจะปรากฏลายอยู่ด้านหลัง ผ้าที่ทอมีลักษณะเด่นคือ มีเอกลักษณ์ ลวดลายละเอียด มีความนูน เนื้อแน่นละเอียดสวยงาม จำนวนลายที่ผู้ทอรู้จักเฉลี่ย 21.7 ลาย รู้จักมากที่สุด 67 ลาย รู้จักน้อยที่สุด 4 ลาย (ตาราง 4.4) ตัวอย่างชื่อลายที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ได้แก่ นาค นาคหัวจุ่ม นาคนอน นาคน้อย นาค 2 แขน นาค 6 แขน นาค 12 แขน งูลอย ไคโนเสาร์ ช้าง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หงษ์ พญานาค หางปลาва จันกิ่ง ดอกแก้ว ดอกตาบุง ดอกผักแว่น ดอกอ้อม ซ้อดอกไม้ พันมหา
ไบปูน ไบปูนก้านทอง กาบแบด กระบวน กระบวนเอวกัว ต้นสน ตาบัว ขาเข ขอก่าย ผ่าสไบ
ปลายเชิง ลายกาชาด

การใช้ประโยชน์ผ้าไหมแพรวาในปัจจุบัน ร้อยละ 58.7 ใช้ตัดชุดตัดเสื้อผ้าและใช้ทำ
เป็นสไบเบี่ยง ร้อยละ 40.4 ใช้ตัดชุดตัดเสื้อผ้า

ด้านการตลาดพบว่าร้อยละ 47.5 มีการจำหน่ายหลายๆช่องทางทั้งการขายส่งภายใน
จังหวัด ขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ ขายปลีกและจำหน่ายเอง ออกงานแสดงสินค้า รองลงไปร้อยละ
29.6 ขายส่งภายในจังหวัด และร้อยละ 12.6 ขายปลีก โดยราคาขายเฉลี่ย 2,389.41 บาทต่อเมตร
ราคาสูงสุด 10,000 บาทต่อเมตร ราคาต่ำสุด 500 บาทต่อเมตร มีรายได้จากรูทิกผ้าไหมแพรวา
ต่อครัวเรือนเฉลี่ย 27,700.58 บาทต่อปีรายได้สูงสุด 650,000 บาทต่อปี รายได้ต่ำสุด 1,000 บาท
ต่อปี มีต้นทุนรูทิกผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือนเฉลี่ย 16,956.33 บาทต่อปีต้นทุนสูงสุด 400,000
บาทต่อปี ราคาต่ำสุด 80 บาทต่อปี มีต้นทุนรูทิกผ้าไหมแพรวาต่อเมตรเฉลี่ย 605.86 บาท
ต้นทุนสูงสุด 8,000 บาทต่อเมตร ราคาต่ำสุด 100 บาทต่อเมตร มีกำไรจากรูทิกผ้าไหมแพรวาต่อ
ครัวเรือนเฉลี่ย 13,998.71 บาทต่อปีกำไรสูงสุด 250,000 บาทต่อปี กำไรต่ำสุด 800 บาทต่อปี ผู้
ทอส่วนใหญ่ร้อยละ 98.6 เห็นว่าผ้าทอผ้าไหมแพรวาของเขามีชื่อเสียงในระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม
ตามส่วนใหญ่ร้อยละ 97.8 เห็นว่าผ้าทอผ้าไหมแพรวาของเขายังประสบปัญหาด้านการตลาด โดย
ให้ความเห็นปัญหาด้านราคามากที่สุด (ร้อยละ 83.5) รองไปเป็นปัญหาด้านการจำหน่ายยากมีของ
เหลือสต็อก (ร้อยละ 56.4) ปัญหาด้านการโฆษณาสินค้า (ร้อยละ 44.5) ปัญหาด้านการบรรจุหีบห่อ
(ร้อยละ 5.5) และปัญหาด้านการขนส่ง (ร้อยละ 4.1) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.5 และตารางที่ 4.6)

ตาราง 4.5 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์และการตลาดผ้าไหมแพรวา

(ตัวแปรระดับกลุ่มและอันดับ) (N = 223)

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์		
ใช้ตัดชุดตัดเสื้อผ้า	90	40.4
ใช้ตัดชุดตัดเสื้อผ้าและใช้ทำเป็นสไบเบี่ยง	131	58.7
อื่นๆ เช่น เนคไท	2	0.9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
การจำหน่าย		
ขายส่งภายในจังหวัด	66	29.6
ขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ	4	1.8
ขายปลีก/จำหน่ายเอง	28	12.6
อื่นๆ เช่น ขายให้สมเด็จพระราชินีนาถ ขายในศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท บ้านโปง	19	8.5
ขายหลายๆช่องทาง	106	47.5
ความเห็นต่อชื่อเสียงผ้าแพรวาระดับประเทศ		
มี	220	98.6
ไม่มี	3	1.4
ปัญหาการตลาด		
ไม่มี	5	2.2
มี	218	97.8
- ปัญหาด้านราคา*	182	83.5
- ปัญหาด้านการจำหน่ายยากมีของเหลือสต็อก*	123	56.4
- ปัญหาด้านการโฆษณาสินค้า*	97	44.5
- ปัญหาด้านการบรรจุหีบห่อ*	12	5.5
- ปัญหาด้านการขนส่ง*	9	4.1
* (N 218 และตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		

ตาราง 4.6 ข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์และการตลาดผ้าไหมแพรวา(ตัวแปรระดับอัตราส่วน)
(N = 223)

ข้อมูล	ค่าเฉลี่ย	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
ราคาขาย (บาทต่อเมตร)	2,389.41	500	10,000
รายได้จากธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน(บาทต่อปี)	27,700.58	1,000	650,000
ต้นทุนธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน (บาทต่อปี)	16,956.33	80	400,000
ต้นทุนธุรกิจผ้าไหมแพรวา (บาทต่อเมตร)	605.86	100	8,000
กำไรจากธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน (บาทต่อปี)	13,998.71	800	250,000

เอกสารนี้เป็นลิขสิทธิ์ของศูนย์วิจัยและพัฒนาผ้าไหมแพรวาและผ้าไหมมัดหมี่ของกรมส่งเสริมการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถานที่จำหน่ายผ้าไหมแพรวาในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่

1. ศูนย์วิจิตรแพรวา หรือศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ร้านหม่อมแพรวา ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
3. ร้านนิตยาแพรวา สาขา1 135 อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.081-9746548
4. ร้านนิตยาแพรวา สาขา2 208/4 ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.081-7494825 และร้านนิตยาใหม่ 11/2 ถนนสิทธิเดชทุ่งมน ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร. 081-3208939
5. ร้านแม่เนื่องแพรวา 191-191/2 ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ติดธนาคารออมสิน วงเวียนน้ำพุ) โทร.043-811717
6. ร้านบ้านแก้ว 93-95 ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811578
7. ร้านไพจิตรแพรวา 170 ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811559
8. ร้านนิวเฟรนด์ 291 ถนนเทศบาล 2 (ข้างธนาคารกรุงศรีอยุธยา) อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811849
9. ร้านกิตติแพรวา ถนนเทศบาล 2 (ติดร้านนิวเฟรนด์) อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811823
10. ร้านม่านทิพย์ 11-13 ตรงข้ามธนาคารกรุงเทพฯ ถนนภิรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811314
11. ร้านนริสา 605/2 ถนนอนรรฆนาค อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 812687
12. ร้านตัดดาวไหมไทย ถนนอนรรฆนาค อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
13. โรงแรมริมป่าว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 813631
14. ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811757
15. ศูนย์สาธิตอาชีพหัตถกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ (หลังเก่า) อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โทร.043- 811271
16. บ้านผ้าไหมแพรวา ถนนกาฬสินธุ์- สหัสขันธ์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมประเพณีของผู้ทอผ้าไหมแพรวาซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอคำม่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ตำบลโพนเป็นกลุ่มทอผ้าที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ตั้งของศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย (ศูนย์วิจิตรแพรวาบ้านโพน) (ภาพที่ 4.18) นอกจากนี้มีบางส่วนอาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอสหพันธ์ อำเภอสมเด็จ และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ทอผ้าไหมแพรวาส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจาก ชาวผู้ไทย(บางคนเขียน ผู้ไท หรือภูไท)ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากจีนตอนใต้เคลื่อนย้ายผ่าน เวียดนามและลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานทางภาคอีสานของไทย แถบจังหวัดนครพนม มุกดาหารและ กาฬสินธุ์ โดยเฉพาะที่กาฬสินธุ์นี้ชาวผู้ไทยได้สืบสานวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งของกลุ่มชนอย่าง โดดเด่น ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นชุมชนส่วนใหญ่มีลักษณะครอบครัวแบบครอบครัวขยายมีการ อยู่อาศัยรวมกัน ทั้งพ่อแม่ ลูกหลาน ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา วัฒนธรรมที่โดดเด่นของชาวผู้ไทยคือ ภาษาผู้ไทย และภาษาพื้นเมืองไทย-อีสานหรือภาษาไทยลาว ที่ชาวผู้ไทยใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน ส่วนภาษาที่ใช้ในจังหวัดกาฬสินธุ์ในภาพรวม ทั้งหมดมี 3 ภาษา คือ

ภาษาพื้นเมืองไทย-อีสานหรือภาษาไทยลาวซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ที่ใช้เป็น ภาษาพูด ส่วนภาษาเขียนเรียกว่า ภาษาไทยน้อย บันทึกไว้ในหนังสือ ใช้อักษรสองแบบคือ อักษรไทยน้อยและอักษรตัวธรรม ปัจจุบันภาษาไทยอีสานจะใช้เป็นภาษาพูดในท้องถิ่น ส่วน ภาษาเขียนจะใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลัก

ภาษาไทยหรือผู้ไทย มีลักษณะทางภาษาศาสตร์ที่ใกล้เคียงกับภาษาไทยอีสานเป็น ภาษาท้องถิ่นที่ใช้พูดกันไม่มีภาษาเขียนใช้พูดกันประมาณร้อยละ20

ภาษาอุ้อ ใช้พูดกันในบางหมู่บ้านมีไม่มากนักประมาณร้อยละ10

ภาพที่ 4.18 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรือนผู้ไทยมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน จะเป็นเรือนไม้ได้สูง 2 เมตร ในอดีตหลังคามุงด้วยไม้ แต่ในปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นการมุงด้วยกระเบื้องสังกะสีแทนแล้วแต่ความต้องการของเจ้าของบ้าน มีแป้นลมใช้สำหรับการป้องกันลมฝน และมียอดเป็นลมเพื่อความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ ตัวเรือนและเรือนไฟจะแยกออกจากกัน โดยมีชานโล่งเป็นตัวเชื่อม ประตูของเรือนจะคล้ายหน้าต่างเป็นประตูแบบบานคู่ บันไดที่ใช้ในการขึ้นลงของเรือน มี 2 ด้าน ด้านหนึ่งจะอยู่ด้านชานแคคใช้สำหรับขึ้นสู่ตัวเรือน อีกด้านหนึ่งใช้ขึ้นสู่เรือนไฟ ทำให้สะดวกในการใช้งานแสดงให้เห็นถึงความรอบคอบในออกแบบของคนสมัยก่อน ลักษณะของเรือนโบราณที่สังเกตได้โดยรอบตัวเรือนจะโค้งเข้าเพราะสมัยก่อนไม่มีตะปูที่ใช้ในการก่อสร้างจึงใช้ไม้เข้าลิ้มแทนตะปูและการประกบเชื่อมส่วนต่างๆเข้าหากัน ดังนั้นจึงทำให้มองเห็นตัวเรือนอยู่ในลักษณะโค้งเข้าหากันเพื่อเสริมความแข็งแรงมั่นคง ในปัจจุบันการก่อสร้างที่อยู่อาศัยเริ่มหันมานิยมสร้างตามรูปแบบบ้านสมัยใหม่มากขึ้น แต่บ้านได้สูงชันล่างใช้เป็นที่ทำงานด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้า (หัตถกรรมของหญิง) งานจักสาน (หัตถกรรมของชาย) ยังคงมีให้เห็นและได้รับการอนุรักษ์ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป(ภาพที่ 4.19 ภาพที่ 4.20 และ ภาพที่ 4.21)

ภาพที่ 4.19 เรือนของชาวผู้ไทยสมัยก่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.20 เรือนของชาวผู้ไทยสมัยปัจจุบัน

ภาพที่ 4.21 หัตถกรรมไต้ถุนบ้านชาวผู้ไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงผู้ไทยในเวลาปกตินิยมนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนยาว อย่างฉวน นิยมไว้ผมยาว ผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะเกล้ามวยสูง นิยมนุ่งผ้าซิ่นสีดำ เรียกว่า ผ้าซิ่นดำปัก ส่วนหญิงที่ยังไม่แต่งงานจะเกล้ามวยต่ำ และนิยมนุ่งผ้าไหมที่มีลวดลายยาวมาต่อที่ตีนซิ่น เรียกว่า ซิ่นทิวใหม่ สำหรับการแต่งกายของชายผู้ไทยจะนุ่งกางเกงแขมและซ่งหังฮูด (กางเกงเอวมีหูรูด) สวมเสื้อยาวอย่างฉวน แต่ในปัจจุบันนี้โดยปกติทั้งหญิงและชายจะแต่งกายเหมือนชาวอีสานทั่วไป โดยเฉพาะชายแทบไม่เหลือการแต่งกายที่เป็นผู้ไทยแล้ว แต่หญิงผู้สูงอายุยังนิยมไว้ผมยาวและเกล้า มวยอยู่ และการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของหญิงชาวผู้ไทยปัจจุบันคือ นุ่งผ้าถุงไหมมัดหมี่ที่มี ตีนซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอกสีดำมีกระดุมผ่าหน้าทำด้วยเหรียญตวงค์ตลอดแนว และห่มสไบเฉียงด้วยผ้าไหมแพรวา (ภาพที่ 4.22)

ภาพที่ 4.22 เสื้อผ้าและการแต่งกายของชาวผู้ไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภายใต้วัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยพบว่ามีเชื่อเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวาอยู่ด้วยได้แก่

ความเชื่อว่าผ้าไหมแพรวาเป็นผ้าชั้นสูง เพราะต้องอาศัยความประณีตละเอียดบรรจงใช้ศิลปะชั้นสูงในการถักทอ ก่อให้เกิดศรัทธาต่อผู้สวมใส่ ในการทอมีความเชื่อว่าเป็นช่วงเวลา ระหว่างทอรวมทั้งกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมแพรวา ทั้งการเก็บใบหม่อน การสาวไหม การฟอกย้อมเส้นไหม กระบวนการทอ ต้องไม่กระทำในวันสี่วันพระหรือ วันธรรมสวนะ ถือเป็นข้อห้ามที่สอดคล้องกับศาสนาพุทธ เพราะเชื่อว่าตัวไหมมีชีวิต ในกระบวนการทอทำให้ไหมต้องตายจำนวนมาก การทำกิจกรรมเหล่านี้ในวันพระจึงเชื่อว่าเป็นบาป อีกทั้งยังถือเป็นวันหยุดทอผ้าที่ทำให้ได้ใช้เวลาพร้อมกันทั้งครอบครัว ไปร่วมทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรมที่วัด เพื่อเป็นการตอบแทนคุณของไหม รวมทั้งทำให้สตรีได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าห้ามสตรีที่มีประจำเดือน และสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ทอผ้าไหมแพรวา ความเชื่อดังกล่าวมีลักษณะเป็นอุบายเพื่อต้องการให้สตรีได้หยุดพักผ่อนช่วงมีรอบเดือน เพราะร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ ปวดเมื่อยหรือหงุดหงิดควบคุมอารมณ์ได้ไม่ดี จึงไม่เหมาะต่อการเก็บลายผ้าที่ละเอียดและต้องการสมาธิ ส่วนสตรีที่ทอผ้าในระหว่างตั้งครรภ์มีความเชื่อว่าจะทำให้คลอดบุตรยาก เพราะการทอผ้าคือการทำให้ใยไหมยึดติดแน่นเข้าด้วยกัน การรวมใยไหมยึดเข้าด้วยกันนี้จะส่งผลทำให้คลอดบุตรยาก ซึ่งเป็นอุบายให้สตรีมีครรภ์ได้มีโอกาสพักผ่อน ไม่ต้องนั่งคร่ำเคร่งกับการทอผ้าเป็นเวลานานๆ เพื่อให้แม่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง และได้เตรียมความพร้อมทางร่างกายสำหรับการคลอดบุตร (คำสอน,2551)

ส่วนความเชื่ออื่นๆของชาวกาฬสินธุ์โดยรวมมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ชาวกาฬสินธุ์สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติใกล้ชิดกับกลุ่มคนไทยในล้านช้างมากกว่าวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา(ทวีศักดิ์,2551)

ความเชื่อในการกำเนิดโลก มีอยู่สองแนวด้วยกันคือ ตามแนวพระพุทธศาสนา (อัครัญสูตร) และตามแนวความเชื่อดั้งเดิมของสังคม คือ สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้พญานาคร หรือแกนฟ้า หลวงหรือแกนฟ้าขึ้นเป็นผู้สร้างเป็นผู้กำเนิด

ในหนังสือนิทานเรื่องขุนบรม ได้กล่าวว่า มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายเกิดจากผลน้ำเต้าปู้ สองผล ภายในน้ำเต้าปู้สองผลนี้มีมนุษย์ชายหญิงมากมาย สรรพสัตว์ต่าง ๆ ออกมาตามรอยรูที่แกนสี่ (ไซ) แกนซี (เจาะ) ความเชื่อนี้ตลอดไปถึงพวกไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยจีน ด้วย สำหรับมนุษย์คู่แรก คือ ปู่สังกะสา กับย่าสังกะสี ทำนองเดียวกันกับปู่และย่า ของ

ภาคเหนือและขยายกลาตากะเลในภาคกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเชื่อเรื่องวีรบุรุษและรัฐ มีอยู่ในนิทานเรื่องขุนบรม เชื่อว่าขุนบรม เป็นหน่อเนื้อเชื้อไขของแกนฟ้าชั้น แกนฟ้าให้ท่านมาเกิดในโลกมนุษย์ เพื่อเป็นผู้ปกครองประชาชนที่เกิดจากผลน้ำเต้าปึงสองผลดังกล่าว ในนิทานได้กล่าวถึงหน้าที่ของชนชั้นปกครองพร้อมทั้งบริวารที่เป็นมุลนาย เพื่อช่วยเหลือการปกครอง ซึ่งมีเชื้อสายมาจากผีแกนฟ้า ผีฟ้า เช่นเดียวกัน ชื่อของบริวารเหล่านั้นพร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ของอีสาน คือ เง่าเมือง หมายถึง อำมาตย์ผู้ซื่อสัตย์ (ขุนธรรมราช) ตามเมือง หมายถึง นักปราชญ์ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (ขุนแสงมโนศาสตร์) ขางเมือง (แปเมือง) เขตเมือง (ขุนอุ้น ขุนคลี) เมฆเมือง หมายถึง เทวดาอารักษ์ หลักเมือง (เผ่าเยอ แม่ย่างม เผ่าไล แม่มัด) ผาเมือง หมายถึง ทหาร (ขุนคว ขุนกลางเชิง)

ความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาน ได้ผสมผสานกับพระพุทธรูปอย่างกลมกลืน ภูติผีที่สำคัญคือ ผีแกน ซึ่งมีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผี มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ พญาแกน คือ พิธีแห่ขี้ไฟ เพื่อให้พญาแกนให้ฝนแก่มนุษย์เป็นการเตือนพญาแกนว่ามนุษย์ต้องการฝน การล่าผีฟ้าเพื่อรักษาโรค บางแห่งเรียกผีแกน โดยมีความเชื่อว่าโรคที่เกิดจากการกระทำของภูติผี หรือโรคที่ไม่ทราบสาเหตุ ญาติพี่น้องจะหาหมอทำ (ธรรม) มาทำพิธีตั้งขันห้าขันแปด (เครื่องบูชา) มีหมอแคนมาเป่า เจ้าพิธีจะล่าแบบหมอลำเนื้อความใหม่ ทำนองจับไล่ผี และเชิญพญาแกนมาช่วยปกป้องคุ้มภัยพิบัติทั้งปวง

ผีมหัศจรรย์หลักเมือง เช่นเดียวกับหลักเมืองของภาคกลาง ตามหมู่บ้านมีทุกหมู่บ้านเรียกหลักบ้าน มักจะตั้งอยู่ในที่เด่นชัด เช่นทางสามแพร่งในหมู่บ้าน บริเวณใกล้หลักบ้าน จะมีศาลากลางบ้านเป็นส่วนใหญ่ สำหรับใช้ในพิธีกรรมตอกหลักบ้าน หลักเมือง เรียกว่า บุญซำชะ ซึ่งจะกระทำในเดือนเจ็ด

พ่อเชื่อแม่เชื่อผีประจำตระกูล เชื่อว่าเป็นผีประจำเชื้อสายของแต่ละตระกูล ประจำอยู่ในบ้านเรือนต่างแต่่าไม่มีทุกบ้านจะมีเฉพาะบ้านที่เป็นต้นตระกูล

ความเชื่อผีอื่น ๆ มีผีที่สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีประจำไร่นา ช่วยให้ธัญพืชงอกงามผิตาแฮกก็เป็นผีที่ทำให้ธัญพืชเจริญงอกงามและฝนตกต้องตามฤดูกาล

ผีอีกประเภทหนึ่งคือ ผีฟ้า นับว่าเป็นแกน นั่นเอง ต่างแต่่าพวกคนทรงนับถือ และนำมาทำพิธีกรรมในกลุ่มของตน เรียกว่า นางเทียม จึงมักเรียกว่า ผีฟ้านางเทียม นางเทียมจะเชิญวิญญานให้มาเข้าทรง

สำหรับประเพณีท้องถิ่นของผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับได้แก่ ประเพณี“บุญผะเหวด” หรือบุญมหาชาติ คือบุญที่เกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดรนิยามทำกันในวันใดวันหนึ่งของเดือนสี่ ส่วนใหญ่ประกอบพิธีกรรมกันที่วัด ใช้พระสงฆ์จำนวนมากเพราะเรื่องราวของพระเวสสันดรแบ่งออกเป็นกัณฑ์ และไปนิมนต์พระตามวัดต่างๆมาเทศน์ตามกัณฑ์ที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการแข่งขันเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบ่งไว้ นอกจากนี้ก็มีประเพณี “บุญบังไฟ” (บุญเดือนหก) ซึ่งพัฒนามาจากพิธีกรรมดั้งเดิมโดยเชื่อว่าประเพณีนี้จะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝน ข้าวปลาอาหาร พืชพรรณเจริญเติบโตดี และนำมาซึ่งความสนุกสนานรื่นเริงของผู้คนในชุมชน

วัฒนธรรมด้านโบราณวัตถุ โบราณสถานในบริเวณจังหวัดกาฬสินธุ์ นั้นมีการพบ โบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทางศิลปะ โบราณคดี และประวัติศาสตร์หลายชนิด เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ ภาพปูนปั้น พระพุทธรูป ทั้งที่หล่อด้วยสำริดและพระพุทธรูปปูนปั้น พระพิมพ์ดินเผา และใบเสมาหินเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถแบ่งตามยุคสมัยได้ดังนี้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ คือ ขวานหินขัด เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยสำริด ภาชนะดินเผา ลูกบิดแก้ว และเครื่องประดับชนิดต่าง ๆ ซึ่งพบบริเวณห้วยม่วง แหล่งโนนบ้านฮ้าง แหล่งโนนปลาฟ้า และแหล่งโนนมะขาม อำเภอภูผามาศ

สมัยทวารวดี พบโบราณวัตถุจำนวนมาก กระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุกอำเภอ แบ่งประเภทได้ดังนี้

ประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ พบสิ่งที่ทำด้วยโลหะคือ สำริด และเหล็ก เช่น ลูกกระพรวน มีด เครื่องประดับลูกแก้ว เครื่องถ้วยชาม หม้อ ไห คนโท พบมากที่เมืองฟ้าแดดสงยาง นอกจากนี้ยังพบที่บ้านสามโคก ตำบลคงสิง อำเภอกมลาไสย ที่บ้านคอนเรียบ บ้านช้างอียอ อำเภอเมืองบ้านหนองบัวนอกตำบลหลักเหลี่ยมอำเภอนามนและที่บ้านห้วยม่วงอำเภอภูผามาศ

ประเภทศิลาจารึก พบที่บ้านมะค่า อำเภอท่าคันโท ที่บ้านโนนศิลา วัตถุประสงค์ว่า อำเภอ สหัสขันธ์ ที่บ้านห้วยม่วง อำเภอภูผามาศ ที่บ้านสัมปอ อำเภอเขาวง และที่บ้านสว่าง กิ่งอำเภอ ช้องชัยจารึกด้วยอักษรปัลลวะเป็นภาษามอญโบราณมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 – 16

ประเภทใบเสมา พบกระจายอยู่ในพื้นที่หลายอำเภอคือ อำเภอกมลาไสย บริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง นอกจากนี้ยังพบที่อำเภอ สหัสขันธ์ อำเภอภูผามาศ อำเภอนามน อำเภอยาว ตลาด อำเภอท่าคันโท และกิ่งอำเภอช้องชัย ใบเสมา มีทั้งลักษณะที่สลักเป็นรูปสลูปลูก หรือมีสันตรงกลางแผ่นและสลักเป็นภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับชาดกและพุทธประวัติที่งดงามมาก

ประเภทพระพิมพ์ดินเผา พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีทุกแห่ง ที่เมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบในเขตอำเภอเขาวง อำเภอภูผามาศ อำเภอนามนและอำเภอเมือง

ประเภทพระพุทธรูปสลักบนหน้าผา พบที่หน้าผาภูพาน ตำบลภูพาน อำเภอเมือง ฯ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ สลักบนหน้าผาสององค์ องค์แรกประดิษฐานอยู่ที่เชิงเขา เป็นปางปรีณิพพาน โดยหันพระเศียรไปทางทิศเหนือ ปลายพระบาทมีฝารอง (สังฆาฏิสี่ชั้น) ตามที่เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปรากฏหลักฐานในมหาปริณิพพานสูตร ส่วนองค์ที่สองประดิษฐานอยู่บนรูปอู เบื้องล่างองค์พระสลักเป็นรูปพระแท่นบรรทมมีเสารองรับ

นอกจากนี้ที่วัดกุคำว บ้านสีนวล อำเภอสหพันธ์ ยังพบพระพุทธรูปปางไสยาสน์สลักบนเพิงผา มีลักษณะแปลกกว่าพระพุทธรูปปางไสยาสน์ องค์อื่นคือ บรรทมตะแคงซ้าย พระเศียรไม่มีพระเกตุมาลาเชื่อกันว่าเป็นพระสาวกคือพระโมคคัลลานะ ตามตำนานกล่าวว่าเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-16 ศรีโคตรบูรต๋อยอดพระธาตุพนมสำเร็จ จะประกอบพิธีสมโภชฉลอง จึงแจ้งข่าวแก่หัวเมืองต่าง ๆ ให้มาร่วมฉลอง ได้มีชาวเมืองต่าง ๆ มาร่วมสมโภชเป็นจำนวนมาก แม้ในเมืองที่อยู่ไกลมีผู้คนจากดินแดนเขมรได้เดินทางมาร่วมสมโภช แต่พอมาถึงบ่อกำม่วงก็ได้ทราบข่าวว่าการสมโภชได้เสร็จสิ้นไปแล้ว จึงได้ตกลงกันให้ฝังสมบัติที่นำมาไว้ที่กุคำว และสลักรูปของพระพุทธรูปปางไสยาสน์ไว้ ณ เพิงผาแห่งนั้น พร้อมทั้งปริศนาไว้มีความหมายว่า เบื้องหน้าพระพุทธรูปปางไสยาสน์นี้ได้ฝังสมบัติไว้ ถ้าผู้ใดพบให้นำสมบัตินั้นไปทำบุญทำทานด้วย

สมัยลพบุรี เป็น โบราณวัตถุอิทธิพลเขมร แยกประเภทได้ดังนี้
 ภาชนะดินเผาเคลือบ สีลปะลพบุรี ขุดได้กลางลำน้ำป่าว
 ภาชนะประเภทถ้วยชาม พบที่บ้านหนองแปน กิ่งอำเภอเมืองชัย
 โกลนพระพุทธรูปสองชั้น พบที่วัดกุคำวพุทธรูปนิมิต บ้าน โสภทราย อำเภอสหพันธ์
 พระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่บ้านเชียงสา ตำบลบัวบาน อำเภอขามเฒ่า
 ภาชนะดินเผา ที่บ้านร้าง บ้านยางเทียม ตำบลห้วยเม็ก อำเภอห้วยเม็ก
 พระพุทธรูปปางนาคปรก บ้านนาสีนวล ตำบลบึงนาเรือง อำเภอห้วยเม็ก
 ภาชนะดินเผาและเครื่องประดับอาคารสถานที่ บ้าน โนนสะอาด อำเภอสมเด็จ
 พระพุทธรูปสีลปะลพบุรี ที่วัดกลางกุคสิมคุ้มเก่า อำเภอเขาวง
 พระพุทธรูปหินสีลปะลพบุรี ที่วัดป่าสักวัน บ้าน โนนศิลา อำเภอสหพันธ์
 ฐานศิวิลิ่งค์ พบที่พระเจ้าคอกูด บ้านส้มป่อย ตำบลสงเปือย อำเภอเขาวง
 ภาชนะดินเผา พบที่บ้านหนองแสง อำเภอเขาวง และวัดสิมนาโก อำเภออุทุมพรพิสัย
 สมัยวัฒนธรรมไทยลาว ตรงกับสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้รับอิทธิพลทางศิลปะ
 แบบล้านช้าง ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญของกาฬสินธุ์ เช่น

พระพุทธรูปสำริดนिर โรคนันทราย (พระองค์คำ) ประดิษฐานอยู่ที่วัดกลาง อำเภอเมือง

พระพุทธรูปสำริดบ้านภูแล่นช้าง ประดิษฐานอยู่ที่วัดภูแล่นช้าง กิ่งอำเภอนาคู

พระเจ้าใหญ่ บ้านกลางหมื่น อำเภอเมือง

พระเจ้าใหญ่ วัดปฐมเกษาราม อำเภอกมลาไสย

พระแก้วมรกต บึงนาเรียง บ้านนาเรียง อำเภอร่องคำ

พระเจ้าใหญ่อานต๋อน อำเภอเมือง
 พระพุทธบุษราคัมมิ่งมงคล วัดสิมนาโก อำเภอภูมินารายณ์
 พระพุทธนามิ่งมงคล กิ่งอำเภอนาค
 พระพุทธหนองอีบุตรมิ่งมงคล อำเภอห้วยผึ้ง

สำหรับพระพุทธรูปลักษณะของพระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะล้านช้างนี้จะมีความแตกต่างกับพระพุทธรูปสมัยอื่นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพระกรรมมีความคล้ายคลึงไปทางสกุลช่างทวาราวดีและสกุลช่างอุทอง ส่วนพระรัศมีและการประดับตกแต่งมากเป็นพิเศษ มักประดับเพชรพลอยสีต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ นิ้วพระหัตถ์มีทั้งแบบพรรณชันต์และแบบนิ้วทั้งสี่ทางเท่ากัน นอกจากนี้ยังมีปางห้ามญาติตามแบบอย่างพระบาง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของลาว

ด้านจิตรกรรม มีภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำเซ่งเม้ง อยู่ใกล้บ้านม่วง อำเภอภูมินารายณ์ ลักษณะของแหล่งที่พบ เป็นก้อนหินทรายขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 13 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร มีภาพเขียนด้วยสีแดงคล้ายน้ำหมึก เป็นภาพฝ่ามือจำนวน 13 ภาพ ใช้วิธีเขียนสองแบบคือ วิธีทาและวิธีทาก่อนแล้วเขียนลายก้นขดลงบนฝ่ามือ นอกนั้นยังพบที่ถ้ำลายมือภูผาผึ้ง บ้านหนองห้อง อำเภอภูมินารายณ์ พบที่เพิงผาหินทราย เป็นภาพฝ่ามือคนจำนวน 171 ภาพ มีทั้งมือเด็กและมือผู้ใหญ่ ใช้วิธีทา 165 ภาพ และใช้วิธีทาก่อนแล้วเขียนลายก้นขดลงบนอุ้งมือจำนวน 6 ภาพ ต่อมาในยุควัฒนธรรมไทย - ลาว พบว่ามีภาพฝาผนังเรื่องทศชาติชาดกที่มีฝีมือการเขียนเป็นเลิศ เชื่อว่าเป็นฝีมือช่างหลวงพบที่บ้านหนองสง ตำบลลำปาว อำเภอเมือง และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดบ้านนาจาน ตำบลไผ่ อำเภอเมือง เป็นเรื่องราวในพระพุทธศาสนา เป็นฝีมือช่างพื้นบ้านที่งดงามมาก

สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างที่เป็นผลงานของช่างพื้นบ้านชาวอีสานยังประโยชน์ใช้สอยให้เกิดขึ้นนานัปการ ตั้งแต่เถียงนา ตูบเรือนเหี่ยว เรือนที่อยู่อาศัย บรรดาศาสนสถาน เช่น โบสถ์ (สิม) ศาลาการเปรียญ (หอแจก) หอไตร หอกลอง ฯลฯ ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นบ้านอีสานซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ สังคมและเผ่าพันธุ์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

สถาปัตยกรรมเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ มีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญมีคุณค่าทางศิลปะและประวัติศาสตร์คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระธาตุยาอุ เป็นเจดีย์ใหญ่และสมบูรณ์ที่สุดในบรรดาเจดีย์ทั้ง 14 แห่ง ที่พบในเมืองฟ้าแดดสงยาง องค์พระธาตุกว้าง 16 เมตร เป็นศิลปะแบบทวารวดี ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ ไม่สอปูน มีเจดีย์แบบอยุธยาซ้อนทับ และมีการสร้างเพิ่มเติมในสมัยรัตนโกสินทร์ สภาพปัจจุบันสูง 15 เมตร

อุบมุง วัดบึงนาเรียง บ้านนาเรียง อำเภอธวัชชัย ลักษณะเป็นสถูป (อุบมุง) ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปลายสอบเข้าหากัน เป็นรูปโครงสร้างก่อด้วยอิฐสอปูนปิดทับ เจาะเป็นช่องหน้าต่างสี่ด้าน

ลิม โบสถ์วัดบึงมาเรียง เป็นลิมโบราณ ลักษณะเป็นลิมทึบ ก่ออิฐสอปูนทั้งสี่ด้าน ตัวลิมยกฐานสูง ทรงสอบเข้าหากัน มีหลังคาปีกนกครอบอาคาร ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง

วรรณกรรม เรื่องที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง

ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองโบราณ สร้างเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-16 ตั้งอยู่บริเวณบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย มีพื้นที่ประมาณ 300 – 500 ไร่ แขนงเป็นรูปไข่ ล้อมรอบด้วยคูเมืองสองชั้น กว้างประมาณ 18 เมตร วัดโดยรอบยาวประมาณ 5 กิโลเมตร มีโบราณสถานหลายแห่ง มีตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาดังนี้

เมื่อประมาณสองพันปีมาแล้ว ชนเผ่าไทยได้อพยพมาจากเมืองหนองแส นำน้าเจ้า ลงมาทางใต้ ได้สร้างเมืองขึ้นสองเมืองคือ เมืองเชียงโตม และเมืองฟ้าแดด ทั้งสองเมืองติดต่อกันโดยทางเรือเท่านั้น

เมืองฟ้าแดดมีพระยาฟ้าแดดครองเมือง ส่วนเมืองลูกหลวงคือเมืองสงยาง มีต้นยางสูงสวยงามมากรวมเรียกว่าเมืองฟ้าแดดสงยาง พญาฟ้าแดดมีชายชื่อนันทาทวี มีธิดาชื่อนางฟ้าหยาด พระบิดาได้สร้างปราสาทเตี้ยกลางน้ำเป็นที่อยู่ของธิดา ก่อด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่กลางทะเลหลวง (ปัจจุบันเรียกโนนสาวเอ้)

พญาฟ้าแดด เป็นเผ่าแมนฟ้า ได้ขุดสระไว้รอบตัวเมือง สระที่ขุดพบสันนิษฐานว่ามีสระแก้ว สระขวัญ สระเงิน สระทอง สระปลิว (สระน้ำฝน) สระเกศ สระบัวแดง (อุบลรัตน์) สระบัวเขียว สระบังขาว (ปทุม) สระบัวขาว (โกมุท) สระชุปสร และสระอื่น ๆ อีกหลายสระ ซึ่งสมัยก่อนเรียกสระพังทองสระพังเงิน บริเวณเมืองเก่าสมัยนั้นกว้างใหญ่มาก มีซากอิฐหินทั่วไป ส่วนเมืองเชียงโตมนั้นมีเพียงกุด บึง หนอง เท่านั้น มีคาบคู้เป็นสัญลักษณ์ (ปัจจุบันน้ำในเขื่อนลำปาวท่วมหมดแล้ว)ชาวบ้านเรียกกุดเชียงโตม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระยาจันทระราชได้ยกกองทัพมาเมืองฟ้าแดดสงยาง เพื่อชิงนางฟ้าหยาด โดยได้ขอกำลัง และความร่วมมือไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันคือ พญาเชียงส่ง พญาเชียงสา พญาเชียง เตือ พญาเชียงซ้อย (ครองเมืองสาหุตรุกคอก) และพญาเชียงยี่น (ครองเมืองปัตตานครหรือเมือง สายบาตร์)

ส่วนที่เป็นกลางไม่เข้ากับฝ่ายใดมีพระยาเชียงเหียน และเมืองอื่น ๆ มีเมืองศรีแก้ว ฝัก แว่น เมืองหงส์ เมืองหนองหาน การรบครั้งนี้กล่าวว่ามีกำลังพลเป็นแสน เลือดไหลนองท่วม แผ่นดิน ในที่สุดฝ่ายพระยาจันทระราชแพ้ ตัวพระยาจันทระราชตายในที่รบ จากการชนช้างกับพญา ฟ้าแดด

ฝ่ายนางฟ้าหยาดเมื่อรู้ว่าคนรักคือพระยาจันทระราชตาย ก็เสียใจและเป็นลมตายตามคน รักไป เมื่อพญาฟ้าแดดทราบเรื่อง จึงให้นำศพนางกับพระยาจันทระราชบรรจุลงในหีบใบเดียวกัน เมื่อ เสร็จพิธีเผาแล้วก็ให้ก่อเจดีย์บรรจุอัฐิไว้คู่กัน ก่อนบรรจุอัฐิลงในเจดีย์ พญาฟ้าแดดได้ให้ช่างหล่อ พระพุทธรูปทองคำ จำนวน 84,000 องค์ ให้ชาวเมืองฟ้าแดดหล่อพระพุทธรูปให้ได้ครบทุกหลังคา เรือนจะสร้างด้วยอิฐหรือดินก็ได้แล้วบรรจุไว้ในพระเจดีย์ทั้งสอง

ฝ่ายพญาธรรมน้องพระยาจันทระราช ผู้ครองเมืองเชียงโสมต่อมามีความแค้นพญาฟ้าแดด อยู่ จึงได้ขอความร่วมมือไปยังประเทศต่าง ๆ คือ ประเทศเม็ง (มอญ) ประเทศศลา (ไทยใหญ่) ประเทศม่าน (พม่า) ประเทศญวน ประเทศลาวและลื้อ ประเทศเขมร ประเทศโกย (อยู่ในพวkm่าน) ปรากฏว่ายังมีกองทัพมาช่วยพญาเชียงโสมเกือบทุกหัวเมือง ทางพญาฟ้าแดดยอมแพ้ ขอส่งถ้วยและ เครื่องบรรณาการ ยอมเป็นนาวาประเทศแต่โดยดี

4.4 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดกาฬสินธุ์

4.4.1. ที่ตั้งและอาณาเขต

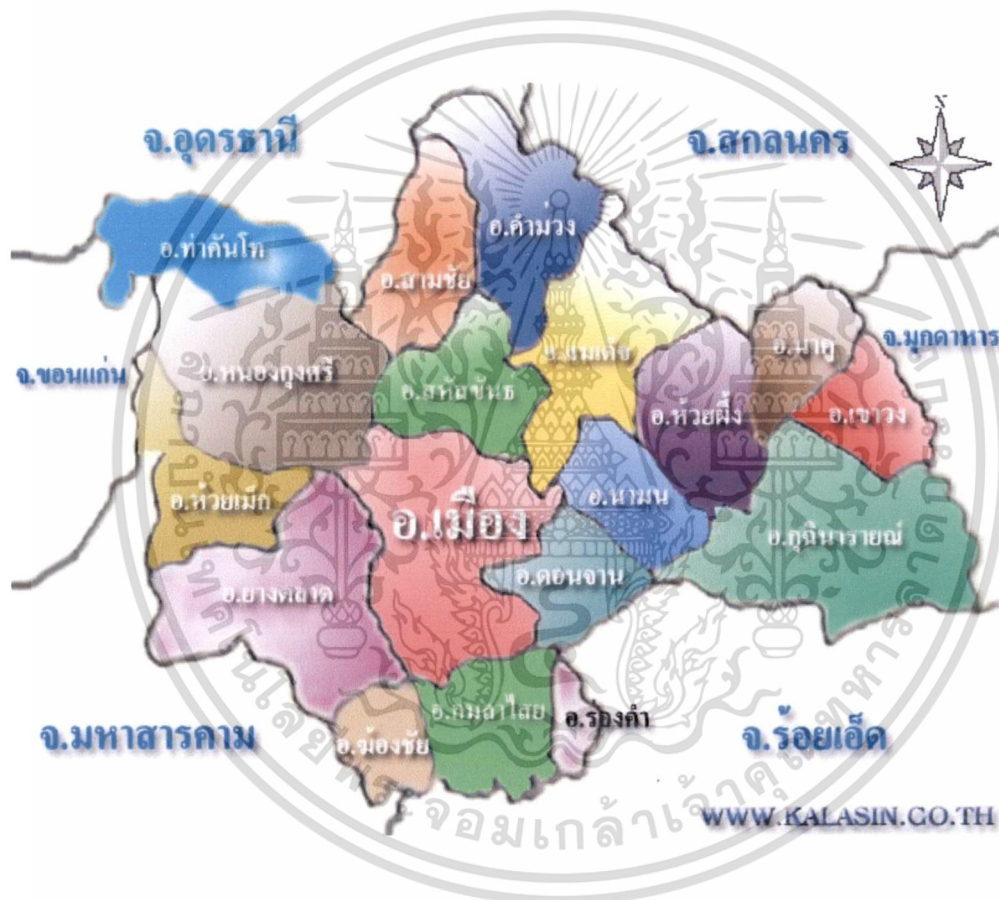
จังหวัดกาฬสินธุ์ หรือ “เมืองน้ำดำ” เป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัย โบราณกาล “กาฬ” แปลว่า “ดำ” “สินธุ์” แปลว่า “น้ำ” กาฬสินธุ์จึงแปลว่า “น้ำดำ” ตั้งอยู่ตอนกลาง ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นละติจูด(เส้นรุ้ง)ที่ 16-17 องศาเหนือและ ลองติจูด(เส้น แวง) ที่ 103-104 องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,946.746 ตร.กม. หรือประมาณ 4,341,716 ไร่หรือร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และ จังหวัดอุดรธานี โดยมีลำน้ำปาวและห้วย ลำพันชาดเป็นแนวกันแบ่งเขต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ศึกษาได้ ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคาม ดินนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสกลนครและจังหวัดมุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของ
เทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชีเป็นเส้นแบ่งเขตและบางส่วน
ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 4.23 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์

ที่มา : จังหวัดกาฬสินธุ์, 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 18 อำเภอ 135 ตำบล
1,584 หมู่บ้าน 249,845 ครัวเรือน (ตาราง 4.7)

ตาราง 4.7 การแบ่งเขตการปกครองในจังหวัดกาฬสินธุ์

ที่	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	อบต.	เทศบาล	พท. ตร.กม.	ห่างจาก จังหวัด (กม.)	ประชากร			จำนวน ครัวเรือน
								ชาย	หญิง	รวม	
1	เมือง	16	185	12	5	691.524	0	72,486	73,719	146,205	39,949
2	ยางตลาด	15	208	12	5	621.084	16	63,885	65,016	128,901	32,920
3	กมลาไสย	8	111	7	3	317.329	13	34,277	35,184	69,461	16,882
4	สหัสขันธ์	8	85	4	4	316.402	32	20,845	20,967	41,812	10,229
5	กุฉินารายณ์	12	145	10	4	739.247	80	50,393	50,680	101,073	24,249
6	ท่าคันโท	6	60	5	1	393.549	109	18,689	18,454	37,143	9,132
7	สมเด็จ	8	94	8	1	454.095	42	30,663	31,007	61,670	15,950
8	เขาวง	6	71	4	2	205.105	98	17,417	17,626	35,043	11,099
9	ห้วยเม็ก	9	84	9	2	291.011	48	25,062	25,140	50,202	12,478
10	คำม่วง	6	71	5	3	621.005	85	24,206	23,745	47,951	11,576
11	ร่องคำ	3	40	2	1	82.137	38	8,049	8,269	16,318	3,763
12	หนองกุงศรี	9	113	8	2	626.944	62	32,945	32,654	65,599	16,654
13	นามน	5	67	5	1	245.329	42	17,846	17,740	35,586	8,674
14	ห้วยผึ้ง	4	52	3	2	256.832	59	15,367	15,257	30,624	7,453
15	สามชัย	4	47	4	0	550.853	85	12,827	12,390	25,217	6,262
16	นาตุ	5	55	5	1	203.092	88	15,675	15,812	31,487	8,019
17	คอนจาน	5	48	5	0	194.961	27	12,854	12,602	25,456	6,184
18	ฆ้องชัย	5	48	4	1	136.247	28	13,574	13,589	27,163	6,372
รวม		135	1,584	112	38	6,946.746		487,060	489,851	976,911	249,845

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูล ณ 1 ธันวาคม 2551

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4.2. ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัด กาฬสินธุ์ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงจนถึงที่ราบลุ่มมีน้ำแข็ง คังนั้น ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดกาฬสินธุ์สามารถแบ่งลักษณะ ภูมิประเทศได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. พื้นที่ที่เป็นภูเขา ได้แก่ เทือกเขาภูพาน ซึ่งมีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 200 – 500 เมตร อยู่ทางทิศตะวันออก และทิศเหนือของจังหวัดในพื้นที่ของอำเภอ สมเด็จ , อำเภอเขาวง , อำเภอกุฉินารายณ์ , อำเภอห้วยผึ้ง บริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญได้แก่ ลำน้ำป่า , ลำน้ำพาน
2. สภาพที่เป็นหุบเขา อยู่ในเขตอำเภอเขาวง มีลักษณะเป็นที่ราบระหว่าง หุบเขาสภาพเป็นลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 175 – 250 เมตร มีลักษณะเป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้น อยู่ในเขตอำเภอท่าคันโท อำเภอ สหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอขามเฒ่า ทิศใต้ของอำเภอ สมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้ง
3. สภาพเป็นลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำปานกลาง 175 – 250 เมตร มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้น อยู่ในเขตอำเภอท่าคันโท อำเภอ สหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอขามเฒ่า ทิศใต้ของอำเภอสมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้ง
4. สภาพค่อนข้างราบ มีระดับน้ำทะเลปานกลาง 150 – 170 เมตร อยู่ในบริเวณอำเภอเมือง อำเภอขามเฒ่า บางส่วนของทิศใต้ของอำเภอ สหัสขันธ์ ทางทิศตะวันออกของอำเภอสมเด็จ และอำเภอห้วยผึ้ง
5. สภาพพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำ เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำชี ลำน้ำป่า ลำน้ำพาน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 140 – 150 เมตร อยู่ในอำเภอกมลาไสย บางส่วนของอำเภอเมืองและอำเภอขามเฒ่า

4.4.3. ลักษณะภูมิอากาศและอุตุนิยมวิทยา

ภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดกาฬสินธุ์ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มีอากาศร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว ส่วนฤดูฝนจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม จังหวัดกาฬสินธุ์มีฝนตกเฉลี่ย 1,509 มิลลิเมตรปี อุณหภูมิต่ำสุด 16.8 องศาเซลเซียส และ อุณหภูมิสูงสุด 36 องศาเซลเซียส (สถานีอุตุนิยมวิทยากาฬสินธุ์ ข้อมูล ณ 24 ธันวาคม 2551)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้

กาฬสินธุ์มีพื้นที่ป่าไม้ 1.14 ล้านไร่ แต่เหลือพื้นที่ที่คงสภาพป่าเพียง 375,254 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.6 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ซึ่งทางจังหวัดได้แสดงเป็นตัวเลขข้อมูลพื้นที่รวมป่าสงวนแห่งชาติ ไว้ประมาณ 1,145,000 ไร่ กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ได้แก่

- 1) ป่าดงระแนง อยู่ในเขตอำเภอยาวตาด และอำเภอห้วยเม็ก มีพื้นที่ประมาณ 69,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน เมื่อปี พ.ศ. 2499
- 2) ป่าดงแม่แฝด อยู่ในเขตอำเภอนามน อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอกุฉินารายณ์และอำเภอเมือง ฯ มีพื้นที่ประมาณ 119,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน เมื่อปี พ.ศ. 2504
- 3) ป่าดงบังอีแปลงที่ 1 อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ มีพื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน เมื่อปี พ.ศ. 2501
- 4) ป่าดงหมู อยู่ในเขตอำเภอเขาวง และอำเภอนาคู มีพื้นที่ประมาณ 88,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ. 2508
- 5) ป่าดงห้วยผา อยู่ในเขตอำเภอห้วยผึ้ง และกิ่งอำเภอนาคู มีพื้นที่ประมาณ 110,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวนเมื่อปี พ.ศ.2508
- 6) ป่านาจาร - ดงขวาง อยู่ในเขตอำเภอสมเด็จ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอเมือง ฯ มีพื้นที่ประมาณ 37,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน เมื่อปี พ.ศ.2506
- 7) ป่าโลกกลางหมื่น อยู่ในเขตอำเภอเมือง ฯ มีพื้นที่ประมาณ 15,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ. 2509
- 8) ป่าดงนามน อยู่ในเขตอำเภอกมลาไสย อำเภอร่องคำ และอำเภอเมือง ฯ มีพื้นที่ประมาณ 12,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2509
- 9) ป่ากังกะอวม อยู่ในเขตอำเภอสมเด็จ มีพื้นที่ประมาณ 88,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2509
- 10) ป่าดงค่าน้อย อยู่ในเขตอำเภอคำม่วง กิ่งอำเภอสามชัย และอำเภอเขาวง มีพื้นที่ประมาณ 76,500 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2510
- 11) ป่าภูพาน อยู่ในเขตอำเภอคำม่วง กิ่งอำเภอสามชัย และอำเภอสมเด็จ มีพื้นที่ประมาณ 215,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2511

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

12) ป่าดงมด อยู่ในเขตอำเภอห้วยเม็ก อำเภอหนองกุงศรี และอำเภอท่าคันโท มีพื้นที่ประมาณ 259,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2518

13) ป่าดงบังอี แปลงที่ ๒ อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ มีพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2517

อุทยานแห่งชาติ มีอยู่แห่งเดียว คือ อุทยานแห่งชาติภูพาน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของป่าสงวน ฯ ป่าแก้งกะอาม และบางส่วนของป่าดงห้วยผา อยู่ในเขตอำเภอสมเด็จ และอำเภอห้วยผึ้ง มีพื้นที่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 57,500 ไร่ ประกาศเป็นอุทยาน ฯ เมื่อปี พ.ศ.2518 และปี พ.ศ.2525

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีอยู่แห่งเดียวคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอเขาวง มีพื้นที่ประมาณ 28,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวน ฯ ป่าดงค่านแย้ และป่าดงห่ม

เขตห้ามล่าสัตว์ป่า มี 2 แห่งด้วยกันคือ

1) เขตห้ามล่าสัตว์ป่าลำปาว อยู่ในเขตอำเภอสหัสขันธ์ อำเภอหนองกุงศรี อำเภอท่าคันโท และอำเภอเมืองมีพื้นที่ประมาณ 200,000 ไร่เศษ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่น้ำของเขื่อนลำปาว

2) เขตห้ามล่าสัตว์ป่าผาน้ำทิพย์ อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ มีพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวน ฯ ป่าดงบังอี แปลงที่ 2

วนอุทยาน มี 3 แห่งด้วยกันคือ

1) วนอุทยานภูพระ อยู่ในตำบลนาตาล อำเภอทุ่งคันโท มีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวน ฯ ป่าดงมด

2) วนอุทยานภูผาวัว อยู่ในตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวน ฯ ป่าดงค่านแย้

3) วนอุทยานภูแฝก อยู่ที่บ้านน้ำคำ ตำบลภูแล่นช้าง กิ่งอำเภอนาคู มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวน ฯ ป่าดงห้วยผา

สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า มีอยู่แห่งเดียวคือ สถานี ฯ ลำปาว มีพื้นที่ประมาณ 1,500 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอเมือง

ป่าชุมชน คือ กิจการของป่าที่ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อีกรูปแบบหนึ่ง ในปี พ.ศ.2541 มีป่าชุมชนอยู่ 15 หมู่บ้าน เช่น ป่าชุมชนบ้านหนองฝ้ายอ้อม และป่าชุมชนบ้านสูงเนิน เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทรัพยากรสัตว์ป่า

ในอดีต จังหวัดกาฬสินธุ์อุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด เช่น วัวแดง หมูป่า อีเก้ง อีเห็น พบมากในเขตป่าดงแม่แฝด ดงหมู ภูพาน และดงมูล ปัจจุบันสัตว์ป่าลดจำนวนลงไปมาก เนื่องจากปัจจัยทางธรรมชาติ และระบบนิเวศน์ที่ไม่เอื้ออำนวย รวมทั้งสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมาก

จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้จัดให้มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าตามธรรมชาติ นอกจากนี้ ตามแหล่งต่าง ๆ ยังชุมนุมไปด้วยปลานานาชนิด

แหล่งน้ำ

กาฬสินธุ์ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำปาว ลำน้ำชี และลำน้ำยัง และยังมีลำห้วย อีกหลายสาย ที่สำคัญ ได้แก่ ลำห้วยสังเคียบ ลำห้วยสมอทาบ ลำห้วยยาง ห้วยโพธิ์ ห้วยสีทัน ห้วยแก่ง และห้วยผึ้ง แหล่งน้ำชลประทานมีโครงการขนาดกลางและขนาดใหญ่ 17 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ชลประทานทั้งสิ้น 406,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของพื้นที่การเกษตร โครงการชลประทานขนาดใหญ่ได้แก่โครงการชลประทานลำปาว ซึ่งมีความจุเก็บกักน้ำ 1,430 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำไปยังพื้นที่เพาะปลูก 338,000 ไร่ และในฤดูแล้งสามารถช่วยพื้นที่เพาะปลูกได้ 212,000 ไร่ โครงการชลประทานขนาดกลาง 16 โครงการเก็บกักน้ำได้ 76 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่งน้ำเพื่อการเพาะในฤดูฝนได้ 65,830 ไร่ และฤดูแล้งได้ประมาณ 20,000 ไร่ นอกจากนี้ยังมีสถานีน้ำด้วยไฟฟ้า 16 สถานี มีพื้นที่ส่งน้ำรวม 26,400 ไร่ ปริมาณน้ำสำรองสำหรับทุกกิจกรรมของ จังหวัดประมาณ 1,500 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือประมาณ 4,800 ลิตรต่อคนต่อวัน

แหล่งแร่

แหล่งแร่ที่สำคัญได้แก่ โปแตสและเกลือหินใต้แอ่งโคราช พบมากที่อำเภอยางตลาด และแร่ลิกไนต์ พบที่อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอกุฉินารายณ์

ทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่

มหาธารลำปาว เขื่อนลำปาวเป็นเขื่อนดิน สูงจากท้องน้ำ 33 เมตร สันเขื่อนยาว 7.8 กิโลเมตร กว้าง 8 เมตร นับเป็นเขื่อนดินที่ยาวที่สุดในประเทศไทย เริ่มก่อสร้างเมื่อ ปี พ.ศ. 2506 สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2511 เพื่อปิดกั้นลำน้ำปาวและห้วยยางที่บ้านหนองสองห้อง ตำบลลำปาว อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดเป็นอ่างเก็บน้ำแผ่นดินทางด้านเหนือเขื่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า เสนอแนะเห็นาไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงได้ขุดร่องเชื่อมระหว่างอ่างทั้งสองให้เป็นอย่างเดียวกัน ซึ่งตัวอ่างน้ำเก็บน้ำได้ 1,430 ล้าน ลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่รับน้ำเหนือเขื่อน 5,960 ตารางกิโลเมตร ทางเข้าเขื่อนแยกจากทางหลวงสาย กาฬสินธุ์-มหาสารคามที่กิโลเมตรที่ 10 ประมาณ 26 กิโลเมตร เขื่อนลำปาวเป็นเขื่อนที่สร้างขึ้น เพื่อบรรเทาอุทกภัยและเป็นธารหล่อเลี้ยงชาวกาฬสินธุ์ ในด้านเกษตรกรรมโดยเฉพาะ เป็นแหล่ง เพาะพันธุ์ปลา เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำทางบก นอกจากนี้บริเวณรอบสันเขื่อนยังมีธรรมชาติ ชายหาดที่สวยงามชื่อ หาดดอกเกด เปรียบประดุจชายทะเลน้ำจืดแห่งอีสาน มีสวนสะออน ที่เป็น สวนสัตว์เปิดที่น่าชมยิ่ง ทิวทัศน์อันสวยงามของเขื่อน ทำให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาว กาฬสินธุ์ และจังหวัดใกล้เคียง (ภาพที่ 4.24)

ภาพที่ 4.24 บริเวณเขื่อนลำปาว

ผาสวยภูพาน บริเวณเทือกเขาภูพาน เต็มไปด้วยธรรมชาติที่สวยงาม เช่น หน้าผา น้ำตก และแมกไม้ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน เมื่อเสด็จถึงอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณเทือกเขาภูพาน ได้ทรงหยุดพัก และได้เสด็จประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ หน้าผาแห่งหนึ่ง ต่อมาชาวกาฬสินธุ์จึงเรียกหน้าผา อันงดงามแห่งนี้ว่า ผาสวย

น้ำตก ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ มีน้ำตกที่สวยงามตามธรรมชาติ เป็นที่รู้จักกันดีคือ

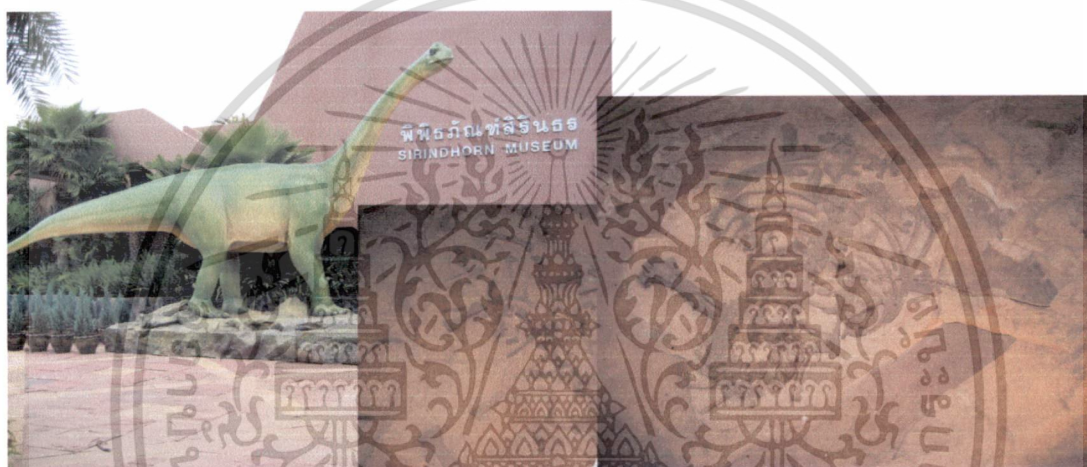
น้ำตกตาดสูง อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ เป็นน้ำตกที่สวยงามมีเอกลักษณ์พิเศษคือ มีลานหินกว้างใหญ่ ในช่วงที่มีน้ำมาก จะมีสายน้ำไหลผ่านลานหินแห่งนี้ ผู้ที่มาเล่นน้ำตก จะไหลลื่นตัวไปตามพื้นที่ลาดเอียงของลานหิน เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอย่างดี

น้ำตกตาดทอง อยู่บนเทือกเขาภูพาน ที่หมู่บ้านโพนนาคี ตำบลหนองผือ อำเภอเขาวง เป็นน้ำตกที่สวยงามมีหลายชั้น ในฤดูฝนจะเป็นช่วงที่สวยงามที่สุด เพราะนอกจากสายน้ำจะไหลพริวแล้ว ยังมีดอกไม้ป่าบานสะพรั่งให้ชมอีกด้วย

น้ำตกแก่งกะอาม อยู่ใกล้บ้านแก่งกะอาม ตำบลผาสวย อำเภอสมเด็จ มีสภาพเป็นแก่งหินเรียงราย มีลานหินกว้าง และธารน้ำใสเย็นเหมาะแก่การไปพักผ่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซากไดโนเสาร์ ได้พบซากดึกดำบรรพ์ของไดโนเสาร์ พันธุ์ซอโรพอด ชนิดกินพืช อายุประมาณ 130 ล้านปีที่มีความสมบูรณ์ และมีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย (มากกว่า 700 ซัน) พบที่ภูมุ่มข้าว วัดป่าสักกะวัน อำเภอสหสขันธ์ นับว่าเป็นการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ของสัตว์ใหญ่ที่มีความสำคัญทางธรณีวิทยา ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ทางจังหวัดได้จัดสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์สิรินธร หรือ อุทยานโลกไดโนเสาร์ภูมุ่มข้าว ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาเปิดเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2551 และเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 8.00-17.00 น. (ภาพที่ 4.25)

ภาพที่ 4.25 พิพิธภัณฑ์สิรินธร หรือ อุทยานโลกไดโนเสาร์ภูมุ่มข้าว

4.4.5 การเกษตรกรรม

1.) การกสิกรรม

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น 2,657,011 ไร่ คิด เป็นร้อยละ 61.19 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นพื้นที่ทำนา จำนวน 1,609,819 ไร่ (ร้อยละ 60.59 ของพื้นที่การเกษตร) พื้นที่ทำไร่ จำนวน 789,365 ไร่ (ร้อยละ 29.71 ของพื้นที่การเกษตร) พื้นที่ไม้ผลไม้ยืนต้น จำนวน 146,183 ไร่ (ร้อยละ 5.50 ของพื้นที่การเกษตร) พื้นที่ปลูกพืชผัก จำนวน 12,062 ไร่ (ร้อยละ 0.45 ของพื้นที่การเกษตร) และพื้นที่ไม้ดอกไม้ประดับ จำนวน 81 ไร่ (ร้อยละ 0.003 ของพื้นที่การเกษตร) นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทำการเกษตรอื่น ๆ จำนวน 5,172 ไร่ (ร้อยละ 0.20 ของพื้นที่การเกษตร) พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง และอื่น ๆ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าว ปีการผลิต 2550/2551 จังหวัดกาฬสินธุ์มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปีทั้งสิ้น 1,609,819 ไร่ แยกเป็นปลูกข้าวเหนียว 1,220,197 ไร่ ผลผลิต 504,117 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 466 กิโลกรัมต่อไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวเจ้า 345,167 ไร่ ผลผลิต 135,519 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 506 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่ที่เหลือ จำนวน 43,833 ไร่ บางส่วนเป็นพื้นที่ทำนาที่ถูกละเลยว่างเปล่า ไร่เป็นที่ใช้เลี้ยงสัตว์ และบางส่วนใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม การเลี้ยงปลา ฯลฯ และในช่วงฤดูแล้ง ยังมีการทำนาปรังในพื้นที่รวม 268,734 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ข้าวเหนียวนาปรัง 112,261 ไร่ ผลผลิตรวมประมาณ 71,230.32 ตัน และพื้นที่ข้าวเจ้า นาปรัง 1156,473 ไร่ ผลผลิตรวมประมาณ 109,177 ตัน (ภาพที่ 4.26)

ภาพที่ 4.26 สภาพการผลิตข้าวในจังหวัดกาฬสินธุ์

พืชไร่ จังหวัดกาฬสินธุ์มีพื้นที่ทำไร่ จำนวน 789,365 ไร่ ไร่เป็นพื้นที่ปลูก มันสำปะหลัง 344,481 ไร่ ผลผลิตรวม 999,683.86 ตัน อ้อยโรงงาน มีพื้นที่เพาะปลูก 443,751 ไร่ ผลผลิตโดยรวม 3,398,442 ตัน ส่วนที่เหลือ ใช้ในการผลิตพืชไร่อื่น ๆ ได้แก่ ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ฯลฯ

ไม้ผล ไม้ยืนต้น มีพื้นที่ 146,183 ไร่ ใช้ในการปลูกยางพารา 82,855 ไร่ แบ่ง เป็นพื้นที่กรีดได้ 10,878 ไร่ และพื้นที่ยังไม่ให้ผล 71,977 ไร่ มีผลผลิตรวมประมาณ 3,230.76 ตัน และผลผลิตเฉลี่ย 297 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่ที่เหลืออีก 63,328 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล – ไม้ยืนต้นอื่น ๆ เช่น ยูคาลิปตัส ขนุน มะละกอ มะม่วง เป็นต้น ที่มา : สนง.เกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูล ณ 20

เอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2). การปลูกล้วย

การเลี้ยงกล้วยในจังหวัดส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 จะเป็นการเลี้ยงในฟาร์มขนาดเล็ก โดยมีฟาร์มปลูกล้วยที่ได้มาตรฐานเพียง 2 ฟาร์ม

การค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายในตลาดท้องถิ่นเท่านั้น สำหรับราคาที่เกษตรกรขายได้ในปีนี้ราคายังคงทรงตัว การเลี้ยงกล้วยสามารถแบ่งได้ดังนี้

โคเนื้อ เลี้ยงในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองยางตลาด สมเด็จ และอำเภอท่าคันโท ซึ่งการซื้อขายส่วนใหญ่จะเป็นโคเนื้อ จังหวัดกาฬสินธุ์มีตลาดนัดโค-กระบือ 4 แห่ง

สุกร ปี 2550 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสุกรทั้งสิ้น 43,848 ตัว จำนวนคร้วเรือนเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร 3,835 คร้วเรือน

ไก่ปี 2550 มีไก่เนื้อ 39,176 ตัว เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่เนื้อ 126 คร้วเรือน ไก่พื้นเมือง 1,176,261 ตัว เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง 67,768 คร้วเรือน

3). การประมง

สัตว์น้ำที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ ปลาอินทรี ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาทับทิม และกุ้งก้ามกราม เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาน้ำจืด 13,943 ราย 14,370 บ่อ พื้นที่ 12,610 ไร่ ผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกราม 1,177 ราย 50,15 บ่อ พื้นที่ 8,347 ไร่ ผู้เลี้ยงปลาในกระชัง 132 ราย 6,756 กระชัง พื้นที่ 51.63 ไร่ (สำนักงานประมงจังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูล ณ 20 เดือนตุลาคม 2550)

4). การอุตสาหกรรม

โรงงานในจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนมากเป็นโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตร เช่น โรงสีข้าว โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง โรงงานน้ำตาลทรายดิบและน้ำตาลทรายขาว เป็นต้น อุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก การขยายตัวอุตสาหกรรมของจังหวัดมีไม่มากนัก จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสถานประกอบการ ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2551 จำนวนโรงงานที่ยังคงดำเนินการอยู่ทั้งสิ้น 409 แห่ง

4.5 การพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

จากศักยภาพของภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ที่มีการตั้งสมมติฐานถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและมีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและแหล่งภูมิศาสตร์ชุมชนผลิตได้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เป็นเอกลักษณ์ จึงเข้าข่ายในการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันสินค้าผ้าไหมแพรวาซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่ไม่สูญหายหรือถูกแย่งชิงหรือลอกเลียนแบบ และสามารถพัฒนาไปสู่การปกป้องสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติอื่นๆได้ ช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชนคือผ้าไหมแพรวาทำให้ชุมชนเกิดการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความรักท้องถิ่นมากขึ้นตลอดจนเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแนวทางการพัฒนาชนบท ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเบื้องต้นพบว่าสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67.7) ไม่เคยได้ยินหรือไม่เคยรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เลย รองลงมาร้อยละ 23.3 เคยได้ยินแต่ยังไม่เข้าใจว่าคืออะไร ร้อยละ 7.2 เคยได้ยินและพอเข้าใจบ้างแล้ว ซึ่งพบว่าเป็นสมาชิกกลุ่มในเขตอำเภอคำม่วงและอำเภอสามชัย และส่วนน้อยที่สุดร้อยละ 1.8 ตอบว่าเคยได้ยินและเข้าใจอย่างดีโดยพบว่าเป็นสมาชิกกลุ่มในเขตอำเภอคำม่วง ในกรณีที่เคยได้ยินหรือรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น สมาชิกกลุ่มมากที่สุดคือร้อยละ 62.5 รู้จักจาก สื่อโทรทัศน์ รองลงมาร้อยละ 38.9 รู้จักจากวิทยุ ร้อยละ 25.0 รู้จักจากหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 19.4 รู้จักจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับรู้จักจากญาติ ร้อยละ 18.1 รู้จักจากเพื่อนบ้าน และน้อยที่สุดร้อยละ 11.1 รู้จักจากภาคเอกชน นอกจากนี้พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 96.9 ไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สำหรับในกรณีที่เคยเข้าร่วมประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็นนั้นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.7)เคยเข้าร่วม 1 ครั้งและร้อยละ 14.3 เคยเข้าร่วม 2 ครั้ง โดยเข้าร่วมกับหน่วยงานของรัฐ อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่(ร้อยละ 71.3) เห็นด้วยกับการที่จะขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ตาราง 4.8)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 4.8 ข้อมูลด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (N = 223)

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
การรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์		
ไม่เคยได้ยินเลย	151	67.7
เคยแต่ยังไม่เข้าใจว่าคืออะไร	52	23.3
เคยและพอเข้าใจบ้างแล้ว	16	7.2
เคยและเข้าใจอย่างดี	4	1.8
สื่อที่รับรู้เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*(n = 72)		
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	14	19.4
เอ็นจีโอ/นักพัฒนา	0	0.0
ภาคเอกชน/ธุรกิจ	8	11.1
ญาติ	14	19.4
เพื่อนบ้าน	13	18.1
หนังสือพิมพ์	18	25
วิทยุ	28	38.9
โทรทัศน์	45	62.5
เคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์		
ไม่เคย	216	96.9
เคย	7	3.1
- เคย 1 ครั้ง	6	85.7
- เคย 2 ครั้ง	1	14.3
ความเห็นต่อการขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์		
เห็นด้วย	159	71.3
ไม่เห็นด้วย	20	9.0
ยังไม่สามารถให้ความเห็นได้/ยังไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจ	44	19.7

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื่องจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงได้จัดการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้เรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ภาครัฐ ภาคเอกชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ณ เทศบาลตำบลโพธิ์ อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ภาพที่ 4.27) และจัดกิจกรรมการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา ตำบลโพธิ์ อำเภอก้ามวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในการขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ภาพที่ 4.27 กิจกรรมฝึกอบรมสัมมนาเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.28 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเก็บข้อมูลในงานวิจัย

จากความร่วมมือของชุมชนผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ กับภาครัฐ(เช่น ทางจังหวัด อำเภอบึงเทศาบด องค์การบริหารส่วนตำบล กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ)และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันจัดทำคำขอเพื่อขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา การผลิต เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อร่างคำขอขึ้นทะเบียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การร่างคำขอเพื่อขอขึ้นทะเบียนในเบื้องต้นจัดทำในชื่อผ้าไหมแพรวาบ้านโพน เป็นสินค้าที่มีขอบเขตในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อมามีการพิจารณาปรับเป็นชื่อผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ และขยายขอบเขตครอบคลุมทั้งอำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน และกิ่งอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดกาฬสินธุ์

ตัวอย่างคำขอที่ร่างเบื้องต้นเพื่อขอขึ้นทะเบียน

1. รายละเอียดเกี่ยวกับคุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัตินหรือคุณลักษณะอื่นของสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากสินค้าชนิดเดียวกันที่มีแหล่งกำเนิดมาจากพื้นที่อื่น

(1) ชื่อเสียงหรือคุณภาพของสินค้า (ขนบธรรมเนียม จุดกำเนิดประวัติของผลิตภัณฑ์พร้อมรูปประกอบ)

1.1 ผ้าไหมแพรวาบ้านโพน มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักคู่กับบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดงานประเพณีของจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ งานมหกรรมโปงลางแพรวาและกาชาดกาฬสินธุ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา

1.2 คุณภาพของผ้าไหมแพรวา บ้านโพน เป็นลวดลายแน่นละเอียดแข็งแรงคงทน ขี้ดแข็งแรง ลวดลายไม่เปลี่ยนแปลงไม่เสียหาย

1.3 ขนบธรรมเนียมผู้หญิงใช้เบี่ยงวัดตอนงานบุญประเพณีสำคัญต่างๆ ปัจจุบัน ครูนักเรียน นุ่งชุดภูไทและเบี่ยงผ้าไหมแพรวาในวันพุธ ส่วนองค์กรต่างๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ในวันศุกร์

1.4 จุดกำเนิดประวัติผ้าไหมแพรวา

- ผังหมู่บ้านจุดกำเนิด
- ผังรายชื่อเชื้อสายผู้ทอ

1.5 ประวัติผ้าไหมแพรวา

จากการสัมภาษณ์ คุณยายกลม พันชะลี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 2 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อายุ 103 ปี (เกิด 8 กุมภาพันธ์ 2447)

คุณยายเริ่มทอผ้าเมื่ออายุ 15 ปี มีคุณแม่ (ถึงแก่กรรมแล้วเมื่ออายุ 75 ปี) เป็นผู้สอนให้ทอผ้าจิตตีแดงตรงชายผ้าจิตจะฝีกทอลายจิตเป็นผ้าไหมแพรวาในปัจจุบัน โดยใช้ฝ้ายแดงขยอ เพื่อฝีกหัดไม่ให้เส้นฝ้ายขาดง่าย ถ้าใช้เส้นไหมจะทำให้เส้นไหมอยู่เปื่อยง่าย ซึ่งการเริ่มเรียนนั้นต้องมีความอดทน ขยัน ประณีต ในการทอลายผ้าแพรวาเป็นพิเศษ หลังจากนั้นก็เริ่มทอผ้าแพรวาด้วยเส้นไหมที่เลี้ยงเอง สวมมือ ย้อมด้วยสีธรรมชาติเท่านั้น คือ สีแดงได้จากครั่ง สีเขียวแก่ได้จาก สีครั่ง+สีแสงคราม (ต้นคราม) +สีเหลืองเข (ต้นเข) ภาษาพื้นบ้านภูไทเรียกว่า สีเหล็ก สีน้ำเงินแก่ได้จาก สีครั่ง+สีคราม (เรียกสีใบบก)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คุณยายเล่าว่า ผ้าแพรวาที่ทอได้ต้องดูต้นแบบ (ผ้าแล้วจากแม่ฝึกสอนให้ตกทอดสืบมาเป็นรุ่นต่อรุ่นจากบรรพบุรุษ) ผ้าที่ทอจะนำมาใช้ประโยชน์ดังนี้ คือ ใช้ตุ้ม ห่ม ไปงานวัดเอาบุญประเพณีที่สำคัญๆ ของบ้านเท่านั้น เมื่อทอได้แล้วก็เก็บไว้และมอบให้ลูกสาวไว้เป็นมรดกสอนลูกๆ ต่อไป และในปี 2520 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเสด็จเยือนพสกนิกรชาวอำเภอคำม่วงได้มองเห็นความสำคัญของผ้าไหมแพรวาและรับไว้ในมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ปัจจุบันเป็นสินค้าโอท็อป OTOP 5 ดาว (โดย เกศราพร สุวงทา)

1.6 ใช้ผ้าไหมแพรวาทอด้วยไหมบ้าน สาวเส้นไหมด้วยมือซึ่งสมัยก่อนปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองทอไว้ใช้ในครัวเรือนผู้หญิงสาวชาวภูไทบ้าน โพนทุกคนต้องทอผ้าไหมแพรวาเป็นก่อนแต่งงาน

1.7 แหล่งเส้นไหมในอดีตซื้อจาก อ.พยัคภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม เพราะเป็นเส้นไหมสาวมือที่เลี้ยงเองในบ้านแถบนั้นที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้เป็นจำนวนมาก (ปี 2520) ในปัจจุบันมีบางส่วนใช้เส้นไหมจากไร่ก้านกล้วย จังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้ช่างทอสามารถทอผ้าจำหน่ายได้ตามความต้องการของตลาด และเป็นสินค้า OTOP ระดับ 5 ดาว ของบ้าน โพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

(2) ลักษณะหลักของสินค้า (ทางกายภาพ ลักษณะทางจุลชีวภาพหรือเคมี ลักษณะอื่นๆ)

2.1 ส่วนประกอบของผ้าไหมแพรวาใน 1 ผืน มี

ส่วนที่ 1 ชายครุยผ้า ส่วนที่ 2 ดอกอ้อมปลายเชิงผ้า ส่วนที่ 3 ผ้าพื้นปลายเชิงผ้า ส่วนที่ 4 ดอกข่อปลายเชิงผ้า (ไม่ซ้ำกับผ้าอื่นใดในโลก) ส่วนที่ 5 ดอกอ้อม ส่วนที่ 6 ดอกหลักหรือลายใหญ่ ทอลายดอกหลักสลับกับลายดอกอ้อมไปจนได้ความยาวของผ้าที่ต้องการ แล้วทอปลายเชิงผ้าให้เหมือนกันขั้นตอน ส่วนที่ 6 ย้อนกลับไปส่วนที่ 1 เหมือนเดิม

2.2 โทนสี สีแดงครั้งเป็นสีเอกลักษณ์ดั้งเดิม ส่วนลวดลายจะใช้สีสลับ คือสีเขียวแก่ สีน้ำเงินแก่ สีเหลืองเข และสีขาวกลีบดอกควายประมาณหรือเท่ากับ 1 วาในปัจจุบันใช้สีอื่นๆ ตามความต้องการของตลาดผ้าไหม

2.3 ความกว้างของผ้าไหมแพรวาดั้งเดิมใช้ฟืม 12 หลบ = 54 ซม.ในปัจจุบันสามารถทอความกว้างของผ้าได้ตามความต้องการของตลาดในเชิงธุรกิจ

2.4 ลวดลาย มีชื่อเรียกมาแต่โบราณ มีลายหลัก และลายดอกอ้อม ดังนี้

ลายดอกอ้อม (ลายเล็ก)		ลายหลัก (ลายใหญ่)	
1. ดอกตาบั้งขาเข	2. ดอกบัวน้อย	1. ลายนาคหัวขุม	2. ลายดอกพินมหา
3. ดอกขอก่าย	4. ดอกขอท้องบั้ง	3. ลายใบบุนก้านก่อง	4. ลายดอกกระบวนเอวกี่ว
5. ดอกดาวหลักอ้อม	6. ลายงูลอยน้ำ	5. ลายดอกเมงกระเบือ (ผีเสื้อ)	
		6. ลายดอกกาบแบริดขอ	7. ดอกจันทร์กึ่ง
		8. ลายดอกกาบแบริด	9. ลายกาบแบริดขอ
		10. ลายดอกหางปลา	11. ลายดอกกระบวนหัวขวาง
		12. ลายนาคหัวสร้อย	13. ลายดอกชาน
		14. ลายดอกหอธรรมมาสก์	15. ลายต้นสน

นอกจากนี้ช่างทอผ้าไหมแพรวาได้นำลายต่างๆ มาปรับเปลี่ยนดัดแปลงลายได้เพิ่มเป็น 60 ลายแพรวา กาญจนภิเษก ทอทูลเกล้าถวายสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ณ ลานคำหอม พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนครและยังคงเอกลักษณ์เดิมไว้

(3.) วัตถุประสงค์ (ระบุชื่อของวัตถุประสงค์ และชื่อพื้นที่แหล่งวัตถุประสงค์)

3.1 เส้นไหมสาวมือ คือ เส้นใยธรรมชาติ

3.2 เส้นไหมย้อมสารเคมี สำเร็จรูป จากไร่กำนันจูล จังหวัดเพชรบูรณ์

(4.) วิธีการผลิต (ที่สามารถเปิดเผยได้)

4.1 อุปกรณ์การทอ ก็ กระสวย ฟืม ไม้กำพัน อัก เผื่อ ไม้เก็บลาย ไม้ยกลาย ผ้าแล้ว

4.2 เส้นไหมฟอกขาวแล้วย้อมสี ที่เตรียมไว้ทำเส้นยืน และเส้นพุ่ง และสีเกาะสลับ

ลาย ตามความกว้าง x ยาว ของฟืม (หน้าที่ต้องการ)

4.3 ทำเส้นไหมยืนมาต่อทับต่อเส้นไหมเดิมที่ฟืม ครบทุกเส้น

4.4 เริ่มทอชักคอกหูไว้ 1-2 นิ้ว ก่อนเริ่มผืนผ้าไหมแพรวา

4.5 เก็บลายผ้าไหมแพรวาที่ต้องการบนฟืมทอผ้าไหมบนก็ก่อนลงมือทอลวดลายผ้า

แพรวาตลอดผืน ตั้งเดิมยาวเท่ากับ 1 วา หรือเท่ากับ 2 เมตร ปัจจุบันทอผ้าตามความต้องการในเชิง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ธุรกิจการสลักสีเส้นไหมบนลวดลายผ้าไหมแพรวาของช่างทอแต่ละคนจะไม่ซ้ำกันเลย จนได้ชื่อว่า ผ้า 1 ผืน หนึ่งเดียวในโลก

(5.) ความแตกต่างจากสินค้าชนิดเดียวกัน ที่มีแหล่งกำเนิดมาจากพื้นที่อื่น (อธิบายความแตกต่างของสินค้าในเชิงภูมิศาสตร์ เปรียบเทียบกับสินค้าแหล่งภูมิศาสตร์อื่น)

5.1 ความชัดเจนของลวดลาย และกรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แผลมยาวคมชัด แต่ละช่วงกันลายหลักจะมีลายงูลอยน้ำและดอกลายอ้อมกันชัดเจนมีชื่อลายทุกลายไม่ซ้ำกัน

5.2 ส่วนประกอบของผ้าแพรวา คือ (1) เชิงผ้า (ชายครูย) (2) ดอกอ้อมปลายเชิง (3) ผ้าพื้นปลายเชิง (4) ดอกช่อปลายเชิง (จุดนี้ไม่ซ้ำผ้าใดๆในโลก) (5) ดอกอ้อมดอกหลัก (6) ดอกหลัก (ลายใหญ่) ทอผ้าข้อ 5 และข้อ 6 สลับกันไปเรื่อยๆ จนได้ความยาวตามที่ต้องการ จึงทอข้อ 4-3-2-1 ให้เหมือนเดิมทุกประการ จะได้ผ้าแพรวา 1 ผืน ที่สวยงามที่สุด

5.3 วิธีการทอแตกต่างจากผ้าทอชนิดอื่น โดยจะทอกลับด้านหลัง หรือด้านที่ไม่ใช้ประโยชน์ขึ้นมาอยู่ข้างบน ส่วนด้านที่ใช้ประโยชน์อยู่ข้างล่าง ซึ่งเป็นเทคนิคของช่างทอที่ต้องการรักษาความสะอาดของผืนผ้าด้านที่จะนำไปใช้ประโยชน์ และเพื่อความสะดวกในการผูกปมเส้นไหมสลักสีให้แน่นไม่หลุดลุ่ย

5.4 ลวดลายด้านหน้า และด้านหลังเหมือนกัน แต่ด้านหลังจะผูกปมเส้นไหมสลักสีไว้แน่นเพื่อกันเส้นไหมหลุดลุ่ย ใช้เฉพาะด้านหน้าเท่านั้น

5.5 ผ้าไหมแพรวาดั้งเดิมทอมีความยาวเท่ากับ 2 เมตร ขนาด พืม 2 หลบ เพื่อใช้ห่มสไบเฉียงไปทำบุญที่วัดตามประเพณี หรือเย็บเข้าพิธีแต่งงาน และเป็นสีแดงครั้งเท่านั้น ในปัจจุบันผ้าไหมแพรวามีขนาด พืม 18,20,22,25,35 หลบ (หรือหน้ากว้างประมาณ 28 เซนติเมตร- 1 เมตร) และจะมีความยาว 5 เมตร เพื่อใช้ตัดเป็นชุดทำงาน ชุดงานพิธีการ เสื้อสุภาพบุรุษ-สตรี ตามความต้องการในเชิงธุรกิจมีทุกสี ทุกลาย ที่ต้องการ

2. รายละเอียดซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าที่ใช้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

1. ผ้าไหมแพรวามีความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน ญาติพี่น้องที่ทอผ้าไหมแพรวาในสายตระกูล ที่ทอผ้าไหมแพรวาในกลุ่มผู้หญิงจะผูกฝักให้ทอผ้าไหมแพรวาเป็นตั้งแต่อายุ 9-15 ปี เพราะการทอผ้าไหมแพรวาเป็นเทคนิคที่สร้างลวดลายบนผืนผ้าโดยใช้นิ้วก้อย เป็นตัวช่วยล้วง คvikเส้นไหมให้เกิดลวดลายละเอียดสวยงาม ต้องฝักตั้งแต่เด็ก ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งในสมัยโบราณต้องใช้ผ้าแพรว ในหลายพิธีกรรม เช่นห่มสไบเฉียงไปทำบุญที่วัด ถวายพระผู้ใหญ่ เป็นของบูชาสักการะ ขายให้กับผู้มีเงิน ถ้าใครทอผ้าไหมแพรวไม่เป็นจะไม่มีผู้ขาย ขอแต่งงานด้วย

2. ระยะต่อมาหมู่บ้านอื่นที่มีเงินก็ได้ซื้อผ้าไหมแพรวจากช่างทอในหมู่บ้านโพน ทั้ง 5 หมู่บ้านที่ทอผ้าไหมแพรวเป็น เนื่องจากในแหล่งหมู่บ้านที่ทอผ้าไหมแพรวจะเป็นเครือข่ายติดต่อกัน ถ้ามีคนสายเลือดอื่นมาแต่งงานด้วยเมื่อมีลูกผู้หญิง แม่จะสอนลูกผู้หญิงทอผ้าไหมแพรวให้เป็น ในขณะที่พ่อหรือแม่สายเลือดอื่นไม่เข้าใจเรื่อง ผ้าไหมแพรวเลย

3. ผู้ที่อยู่ในแหล่งชุมชนนั้น ยึดถือว่าผ้าไหมแพรวเป็นสิ่งมีค่าที่สุด เป็นของดีของงาม เพื่อจะแบ่งปันให้เป็นของฝาก ทำให้ผู้ที่ได้รับมีความภาคภูมิใจในการให้

4. เนื่องจากผ้าไหมแพรวบ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทั้งภายในและภายนอก จึงทำให้หมู่บ้าน ที่เป็นแหล่งภูมิศาสตร์นั้น ได้รับการรู้จัก และได้รับการพัฒนา มากกว่า หมู่บ้านอื่นๆ จึงเกิดศูนย์อุตสาหกรรมผ้าไหมแพรวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มสตรีทอผ้าไหมแพรวบ้านโพน ซึ่งเป็นอาคารถาวร เรียกว่า ศูนย์วัฒนธรรมทอผ้าไหมแพรวบ้านโพน ที่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มเป็นช่างทอผ้าไหมแพรวได้มีที่ทอ ขายและทำกิจกรรมร่วมกัน

3. รายละเอียดเกี่ยวกับที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์ ที่ขอขึ้นจดทะเบียน (ขอบเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ครอบคลุม โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งรายละเอียด คุณลักษณะของพื้นที่ในเรื่องธรณีวิทยา ภูมิศาสตร์อากาศและอุทกศาสตร์ เป็นต้น

บ้านโพนทั้ง 5 หมู่บ้าน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ ดินดี อุดมสมบูรณ์ทำการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และมีอาชีพเสริมทอผ้าไหมแพรว เป็นรายได้เสริมในโครงการศิลปาชีพ

* แหล่งแสดงการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขอขึ้นทะเบียนฉลากสินค้า *

- ลวดลาย 60 ลายผ้าไหมแพรวบ้านโพน กาฬสินธุ์ กาญจนภิเษก
- ผ้าไหมแพรวบ้านโพน กาฬสินธุ์
- วัตถุดิบ เส้นไหม

- วิธีการทอ แบบผ้าไหมแพรวบ้านโพน กาฬสินธุ์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลายดอกช่อปลายเชิงผ้า ดอกอ้อมและลายหลักในกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนลวดลายต้องเป็นลายผ้าไหมแพรว บ้านโพน กาฬสินธุ์ 60 ลาย มีลายหลัก 60 ลาย

* ส่วนประกอบอื่นๆมีดอกช่อปลายเชิง มีดอกอ้อมคั่น มีสายหลักดอกใหญ่
เมื่อทอเสร็จแล้วลวดลายจะมีความเข้มแข็งแน่นเรียบ เมื่อเอามือขยี้ตรงลวดลาย แรงๆ ลายผ้า
ไหมแพรวานั้นไม่ยับ ไม่ขาดหลุดลุ่ย ถ้าพลิกดูด้านหนึ่งจะมีลายเหมือนกัน เก็บเส้นไหมผูกปมไว้แน่น
ไม่ให้เส้นไหมสีที่สลับลวดลายหลุดง่ายยคงทนถาวร

* ขนาดของผ้าไหมแพรวาบ้านโพน กาฬสินธุ์ กว้าง 54 ซม.-90 ซม. ยาว 2-5 เมตร หรือตาม
ความต้องการเชิงธุรกิจ

ส่วนประกอบของผ้าไหมแพรวาบ้านโพน กาฬสินธุ์ จะมี 2 ลักษณะ ข้อมบ่งชี้

1. ผ้าสไบหรือผ้าคลุมไหล่ กว้าง 54-75 ซม. ยาว 2 เมตร
2. ผ้าไหมแพรวาสำหรับตัดชุด กว้าง 54-90 ซม. ยาว 5 เมตร

ชื่อสายของผ้าไหมแพรวาบ้านโพน กาฬสินธุ์ ที่เรียกกันตั้งแต่ดั้งเดิม

1. ลายดอกนาคคอคค	20. ลายดอกกระบวนหัวขวาง	40. ลายดอกพันปลา
2. ลายดอกพืชมหากกลาง	21. ลายดอกนาคสองแขนกับกาบแบน	41. ลายดอกต้นสนใหญ่
3. ลายดอกกาบแบน	22. ลายดอกจันทน์กิ่งอุ้มดอกช่อ	42. ลายดอกกระเจอน
4. ลายดอกใบปุ่นก้านคอง	23. ลายดอกใบปุ่นหวาน	43. ลายดอกนาคหัวจุ่ม
5. ลายดอกจันทน์กิ่ง	24. ลายดอกนาคหัวสร้อย	44. ลายดอกผักกูด
6. ลายดอกหางปลา	25. ลายดอกจุมูกอูนปีกดอกขวา	45. ลายดอกช่อดอกหมาก
7. ลายดอกแก้ว	26. ลายดอกกระบวนหัวหย่อน	46. ลายดอกช่อดอกหมาก
8. ลายดอกช่อ	27. ลายดอกกาชาดอุ้มดอกแก้ว	47. ลายดอกช่อฟ้า
9. ลายดอกบัวบาน	28. ลายดอกดาวใต้เครืออุ้มกาบแบน	48. ลายดอกนาคใต้เครือ
10. ลายดอกก้ามปู	29. ลายดอกนาคหัวสร้อย	49. ลายดอกช้าง
11. ลายดอกผีเสื้อ	30. ลายดอกพืชมหาใหญ่	50. ลายดอกช้างเข้าเมือง
12. ลายดอกพืชมหาน้อย	31. ลายดอกพญานาคนอน	51. ลายดอกปีกดอกขวา
13. ลายดอกใบปุ่นเล็ก	32. ลายดอกใบปุ่นหวานอุ้มดอกจันทน์	52. ลายดอกแบนใต้เครือ
14. ลายดอกเรือหงษ์	33. ลายดอกมงกุฎพญานาคอุ้มดอกใบเล็ก	53. ลายดอกแบนขอ
15. ลายดอกจะเก	34. ลายดอกแบนน้อย	54. ลายจุมูกนารี
16. ลายดอกนาคสี่แขน	35. ลายดอกใบปุ่นใหญ่	55. ลายดอกขอใหญ่
17. ลายดอกดาบั้ง	36. ลายดอกช่อฟ้าใหญ่	56. ลายดอกสร้อย
18. ลายดอกแบนกาบตัด	37. ลายดอกกาบแบนใหญ่อุ้มดอกใบปุ่นหวาน	57. ลายดอกผักแว่น
19. ลายดอกต้นสนน้อย	38. ลายดอกพืชมหาหวาน	58. ลายดอกม้าแก้ว
	39. ลายดอกแก้วอุ้มดอกแก้ว	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับงานวิจัยเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตัวอย่างการร่างคำขอในเมืองต้น จะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจัดทำคำขอโดย
กระบวนการมีส่วนร่วมปรับปรุง มีการประชุมช่วยกันตัดสินใจกำหนดคำขออีกหลายครั้ง จนในที่สุด
ใช้ชื่อว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ และขยายขอบเขตครอบคลุมทั้งอำเภอคำม่วง อำเภอสหัสขันธ์
อำเภอสมเด็จ และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมกับปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาในคำขอให้
สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลิตผ้าไหมแพรวา
เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว ทางจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นตัวแทนผู้ขอขึ้นทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา
โดยถือว่าวันที่ 16 พฤษภาคม 2550 เป็นวันที่ยื่นคำขอขึ้นทะเบียน เลขที่คำขอ 50100036 ทะเบียน
เลขที่ สข 50100021 และกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ออกประกาศให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2550 โดยประกาศ ณ วันที่ 24 ตุลาคม 2550 ซึ่งมี
ราชการทางทะเบียน ดังนี้ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2550)

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์

- (1) เลขที่คำขอ 50100036 ทะเบียนเลขที่ สข 50100021
- (2) วันที่ยื่นคำขอ 16 พฤษภาคม 2550 วันที่ขึ้นทะเบียน 16 พฤษภาคม 2550
- (3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน จังหวัดกาฬสินธุ์
ที่อยู่ ศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองจังหวัด
กาฬสินธุ์

- (4) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

คำนิยาม

ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ (PRAWA KALASIN THAI SILK) หมายถึง ผ้าไหมที่ทอ
ประดิษฐ์ลวดลายด้วยการจิดและจก ใช้เส้นไหมดีเกลียวเป็นทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง รวมทั้งมีเส้น
ไหมเพิ่มพิเศษในการทำให้เกิดลวดลายตามกรรมวิธีที่ปราณีตของชาวผู้ไทยที่เป็นมรดกทาง
หัตถกรรมที่ถ่ายทอดสืบกันมา

ลักษณะของสินค้า

(1) ประเภทของผ้า

- ผ้าสไบ หรือผ้าคลุมไหล่ มีความกว้างระหว่าง 27-75 เซนติเมตร ความยาวไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร โดยทอส่วนลวดลายตลอดทั้งผืนและมีชายครุยทั้งสองด้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ผ้าฝ้ายหรือผ้าลินิน มีความกว้างระหว่าง 62-90 นิ้ว ความยาวไม่น้อยกว่า 5.00 เมตร โดยทอส่วนลวดลายไม่น้อยกว่า 2 เมตร

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- ผ้าไหมที่ทอประดิษฐ์ลวดลายด้วยการจิดและจก ลายผ้า มี 3 ลักษณะคือ ลายถ่วง ลายจกหรือลายหยอด และลายเกาะ

- เส้นไหมยืน เป็นไหมควบ 8 เส้นไหมพุ่ง เป็นไหมควบ 6

(5) กระบวนการผลิต

เส้นไหม

(1) กรณีผลิตเส้นไหมเองในพื้นที่

(1.1) การปลูกหม่อน การดูแลรักษา และการเก็บใบหม่อนให้ปฏิบัติตามหลักวิชาการ

(1.2) การเลี้ยงไหม

- พันธุ์ไหม ใช้พันธุ์ไทย พันธุ์ไทยลูกผสม หรือพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศที่เหมาะสมกับพื้นที่

- เลี้ยงตามหลักวิชาการเลี้ยงไหมที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งการเก็บรังไหมต้องปฏิบัติตามหลักวิชาการ

(1.3) การสาวไหม

- ใช้วิธีการสาวมือหรือการสาวด้วยเครื่อง ปริมาณรังไหมที่สาวขึ้นอยู่กับขนาดเส้นไหมที่ต้องการใช้

(1.4) สีย้อมเส้นไหม

- สีธรรมชาติ ได้จากพันธุ์พืชธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือสีเคมี

(2) กรณีซื้อเส้นไหมนอกพื้นที่

(2.1) คัดเลือกเส้นไหมให้ได้ขนาดมาตรฐานตามลักษณะของเส้นไหมยืนและเส้นไหมพุ่ง

(2.2) ต้องเป็นเส้นไหมที่ผลิตในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือของประเทศไทยเท่านั้น

ผ้าไหม

(1) การเตรียมอุปกรณ์

(1.1) หูกทอผ้า โครงสร้างทำจากไม้เนื้อแข็งมาประกอบเข้าเป็นโครงสี่เหลี่ยม มีความแข็งแรงพอรับน้ำหนักคนทอผ้าได้ และส่วนประกอบอื่นของหูกทอผ้าคือ เขาลายหรือตะกอก
 เอกสารความแข็งแรงพอรับน้ำหนักคนทอผ้าได้ และส่วนประกอบอื่นของหูกทอผ้าคือ เขาลายหรือตะกอก
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แปรงหวีหูก ไม้เก็บจิด ไม้จิด ไม้ค้ำจิด หลอดและกระสวยหลอด ไม้เหยียบหูก ไม้หาบหูก ไม้ทำลายจิด ไม้กำพิมหรือไม้ม้วนผ้า

(1.2) เขาหรือเหาหรือตะกอ เป็นอุปกรณ์ทำจากเส้นด้ายที่ถักขึ้นเพื่อใช้กันไม่ให้เส้นไหมที่ผูกไว้กับหูกทอผ้าเลื่อนไปมา เขาแต่ละอันใช้เก็บเส้นไหมไว้เขาละเส้น

(1.3) พิม เป็นกรอบสี่เหลี่ยมมีฟันหลายซี่คล้ายหวี

(1.4) ผ้าแซ่ว เป็นผ้าทอพื้นสีขาวหรือสีนวล ทอเป็นลวดลายต่างๆเต็มผืนผ้า ถือเป็นแม่แบบลายที่ผู้ทอได้รับมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

(2) การเตรียมเส้นไหมและการทอ

(2.1) นำเส้นไหมที่ผ่านการย้อมสีแล้วมาทำการสืบหูก และ กรอไหมใส่หลอดให้พร้อม เพื่อสะดวกในการใช้

(2.2) เก็บลาย โดยใช้ไม้ลายจิดสานเป็นสายไว้ที่เขาลาย ตามลวดลายที่ต้องการ

(2.3) เริ่มการทอโดย นำเส้นไหมจากหลอดมาใส่กระสวย และเหยียบไม้เหยียบหูกเพื่อแยกเส้นไหมที่หูกขึ้นลงเป็นจังหวะ เพื่อให้สอดกระสวยเข้าไปได้ ใช้กระสวยผ่านเส้นไหมมาทางซ้ายไปทางขวา โดยทำสลับกันไปเรื่อยๆและใช้พิมเป็นตัวกระทบเส้นไหมให้แน่นในแต่ละครั้ง

(2.4) ในการทำแต่ละครั้งจะมีการจกหรือเก็บลายไปด้วย ซึ่งต้องเก็บลายไปตลอดการทอ ในส่วนที่จะใส่ลายโดยการจิด ซึ่งเป็นกรรมวิธีทอผ้าให้เกิดลวดลายโดยการ ใช้ตะกอหรือเขาลายและการจก ซึ่งเป็นกรรมวิธีการทอผ้าให้เกิดลวดลายโดยเพิ่มเส้นไหมพุ่งพิเศษสอดขึ้นมา โดยใช้ นิ้วก้อยเกี่ยวเกาะเส้นไหมทีละเส้นสอดสลับเพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ

(2.5) การจัดวางลายบนผืนผ้า ส่วนใหญ่จะวางโครงสร้างที่ประกอบด้วย ลายใหญ่หรือลายหลัก ลายเล็กหรือลายคั่น ลายเชิงผ้า และชายครุย

(2.6) ใช้เทคนิคการทอจากด้านหลัง เพื่อเก็บลายง่ายและสะดวกในการผูกปมเส้นไหมสลับสีให้แน่นไม่หลุดลุ่ย

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ มีเขื่อนลำปาว ลำห้วยสังเคียบ ลำห้วยสมอทบ ลำห้วยยง และลำน้ำปาว ภูมิอากาศหนาวเย็น ฤดูฝนมีฝนตกมาก ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม งานหัตถกรรมที่สำคัญคือการทำผ้าแพรวา ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารมี 2 ลักษณะ คือ ภาษาพื้นเมืองไทย-อีสานและภาษาผู้ไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติความเป็นมา

ผ้าแพรวา เป็นชื่อเฉพาะที่เรียกผ้าชนิดหนึ่ง ที่ใช้สำหรับคลุมไหล่หรือห่มสไบเฉียง ของชาวผู้ไทย ซึ่งใช้ในงานเทศกาล บุญประเพณี หรืองานสำคัญอื่นๆ เป็นผ้าที่ทอด้วยมือ แพรว หมายถึง ผ้า วา หมายถึงความยาวของผ้า 1 วา คำว่า แพรวา จึงมีความหมายว่า ผ้าที่มีความยาว ประมาณ 1 วา

ชาวผู้ไทย เป็นชนกลุ่มที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้ ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่แถบเทือกเขาภูพาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยยังคงรักษา วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย และการทอผ้าไว้ ผู้หญิงจะถูกฝึกทอผ้าแพรวาตั้งแต่อายุ 9 – 15 ปี ชาวผู้ไทยที่ทอผ้าแพรวาส่วนใหญ่จะอยู่ที่ บ้านโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมด้วยการเก็บลายหรือเก็บจิดแบบจกที่มีลวดลาย โคดเด่นที่ได้รับการ ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเลือกใช้เส้นไหมน้อยหรือไหมยอดที่มีความเลื่อมมัน ผ้าไหมแพรวาถือเป็นของล้ำค่าและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างแท้จริง ดังคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ว่า “ฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี”

เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2520 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยือนพสกนิกรในอำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวผู้ไทยแต่งชุดพื้นเมืองห่มสไบเฉียงแพรวาสีแดง ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลได้ทรงพระราชทานเส้นไหมให้แก่ชาวบ้านโพนเพื่อทอผ้าแพรวาถวาย และโปรดรับงานทอผ้าแพรวาของชาวผู้ไทย อำเภอคำม่วน เข้าไว้ในโครงการศิลปาชีพ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ทรงพัฒนาการทอผ้าแพรวาและทำให้ผ้าแพรวาเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไป

(7) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตของการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ อยู่ในพื้นที่อำเภอคำม่วน อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสมเด็จ และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ รายละเอียดตามแผนที่

(8) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

(1) ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ต้องมีการผลิตในพื้นที่อำเภอคำม่วน อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสมเด็จ และกิ่งอำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

(2) กระบวนการผลิตจะต้องได้ผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิต รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(9) เงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

(1) จัดให้มีระบบการตรวจสอบและควบคุม ทั้งกระบวนการผลิต ในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

(2) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิต และผู้จำหน่าย ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์

(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียนต้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.30 ตัวอย่างผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

ประวัติผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผ้าแพรวา เป็นชื่อเฉพาะที่เรียกผ้าชนิดหนึ่ง ที่ใช้สำหรับคลุมไหล่หรือห่มสไบเฉียงของชาวผู้ไทย ซึ่งใช้ในงานเทศกาล บุญประเพณี หรืองานสำคัญอื่นๆ เป็นผ้าที่ทอด้วยมือ แพรว หมายถึง ผ้า วา หมายถึงความยาวของผ้า 1 วา คำว่า แพรวา จึงมีความหมายว่า ผ้าที่มีความยาวประมาณ 1 วา หรือยาวพอที่จะใช้ห่มเฉียงสไบได้

ชาวผู้ไทย เป็นชนกลุ่มที่อพยพมาจากประเทศจีนตอนใต้ เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ได้สืบสานวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง ทั้งประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย และการทอผ้าแพรวาที่ ผู้หญิงจะได้รับการฝึกทอผ้าแพรวาตั้งแต่ช่วงเข้าสู่วัยรุ่นเพื่อใช้ทำสไบเฉียงไปในงานบุญประเพณีต่างๆ และเก็บไว้เป็นมรดกตกทอดให้กับลูกหลาน โดยชื่อเสียงของผ้าไหมแพรวาเริ่มขึ้นที่ บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2520 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยือนพสกนิกรในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวผู้ไทยแต่งชุดพื้นเมืองห่มสไบเฉียงแพรวาสีแดงเป็นเอกลักษณ์ ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลได้ทรงพระราชทานเส้นไหมให้แก่ชาวบ้านโพนเพื่อทอผ้าแพรวาถวาย และโปรดรับงานทอผ้าแพรวาของชาวผู้ไทย อำเภอคำม่วง เข้าไว้ในโครงการศิลปาชีพในพระบรมราชินูปถัมภ์ ทรงพัฒนาการทอผ้าแพรวาและทำให้ผ้าแพรวาเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไป

ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์แบบดั้งเดิมจะเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเตรียมเส้นไหมสำหรับการทอ แต่ปัจจุบันพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการซื้อเส้นไหมที่ผลิตจากที่อื่นมากกว่าการเลี้ยงไหมเอง อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ก็ยังคงฟอกย้อมสีเส้นไหมเพื่อใช้ทอด้วยตนเอง โดยเลือกใช้เส้นไหมที่มีคุณภาพดีมีความมันวาวและเรียบเสมอกัน ภูมิปัญญาในการทอผ้าไหมแพรวามีทั้ง ภูมิปัญญาการผลิตอุปกรณ์ และภูมิปัญญาการทอที่มีลักษณะพิเศษคือการประดิษฐ์ลวดลายด้วยการจิดและจกผสมผสานกัน ระหว่างการประดิษฐ์ลวดลาย ผู้ทอก็จะกลับด้านของผ้าส่วนที่เป็นด้านหลัง หรือด้านล่างขึ้นมาไว้ด้านหน้าซึ่งเป็นด้านที่ผู้ทอจะต้องผูกเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปมเส้นไหมสีต่าง ๆ ที่สอดสลับเข้าไปในแต่ละแถวของลายเข้าไว้ ส่วนด้านหน้าทีกลับลงไปอยู่ด้านล่าง จะได้พื้นผ้าหน้าเรียบสม่ำเสมอ ไม่เห็นปมรอยต่อเส้นไหมแต่ประการใด รวมทั้งการประดิษฐ์ลายจะใช้ปลายนิ้วก้อยช่วยในการเกี่ยวเส้นไหม ที่เรียกว่าการเก็บลายหรือเก็บจิด ทำให้มีลวดลายโดดเด่น มีสีสันงดงามสะดุดตา คุณสมบัติของผ้าไหมแพรวาทั้งหมดแสดงถึงการทอที่ต้องใช้ความชำนาญและสะสมประสบการณ์ในงานด้านฝีมืออย่างยาวนานรวมทั้งบ่งบอกถึงความเพียรพยายามของช่างทอเป็นอย่างดี

สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬินธุ์

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬินธุ์ เกือบทั้งหมด เป็นเพศหญิง ประกอบอาชีพเกี่ยวกับไหมเป็นอาชีพรอง โดยทำร่วมกับอาชีพหลักคือการทำนา ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีอายุเฉลี่ย 39.8 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับไหมเฉลี่ย 2 คน มีการจ้างแรงงานเพิ่มเพื่อทำอาชีพไหมต่อครัวเรือนเฉลี่ย 9 คน มีรายได้ต่อครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 78,488.5 บาท มีรายได้เกี่ยวกับไหมต่อครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 19,379.9 บาท ส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพไหมจากบรรพบุรุษ มีประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวาเฉลี่ย 22.9 ปี อายุที่เริ่มทอผ้าไหมแพรวาเฉลี่ย 16.1 ปี อายุที่เริ่มทอต่ำสุด 7 ปี โดยปัจจุบันผู้ทอผ้าไหมแพรวาส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นไหมใช้เองแต่ซื้อเส้นไหมจากผู้อื่นมาใช้ในการทอ ขอบเขตของแหล่งเส้นไหมที่นำมาใช้ทอผ้าส่วนใหญ่ซื้อเส้นไหมที่ผลิตจากภายในประเทศ ราคาเส้นไหมที่ซื้อกันภายในอำเภอ มีราคาเฉลี่ย กิโลกรัมละ 1,269.25 บาท เส้นไหมขนาดควบ 6 และควบ 8 เป็นเส้นไหมที่นิยมใช้กันมาก โดยใช้เส้นไหมอุตสาหกรรมที่สาวด้วยเครื่องจักร(ไหมขาว)ขนาดควบ 6 เป็นเส้นไหมพุ่ง มีปริมาณการใช้เฉลี่ย 19.4 กิโลกรัมต่อปี และขนาดควบ 8 เป็น เส้นไหมยืน มีปริมาณการใช้เฉลี่ย 4.6 กิโลกรัมต่อปี ผู้ทอส่วนใหญ่พอกย้อมสีเส้นไหมเองโดยย้อมด้วยสีเคมี เทคนิคเฉพาะในการทอผ้าไหมแพรวาคือการเก็บลายผ้าด้วยมือโดยใช้นิ้วก้อยสะกิดและผ้าที่ทอจะปรากฏลายอยู่ด้านหลัง จำนวนลายที่ผู้ทอรู้จักเฉลี่ย 21.7 ลาย

ด้านการตลาดพบว่า มีการจำหน่ายหลายช่องทางทั้งการขายส่งภายในจังหวัด ขายส่งในตลาดกรุงเทพฯ ขายปลีกและจำหน่ายเอง ออกงานแสดงสินค้า มีราคาขายเฉลี่ย 2,389.41 บาท ต่อเมตร มีรายได้จากธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือนเฉลี่ย 27,700.58 บาทต่อปี มีต้นทุนธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือนเฉลี่ย 16,956.33 บาทต่อปี มีต้นทุนธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อเมตรเฉลี่ย 605.86 บาท มีกำไรจากธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือนเฉลี่ย 13,998.71 บาทต่อปี ผู้ทอส่วนใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เห็นว่าผ้าทอผ้าไหมแพรวาของเขามีชื่อเสียงในระดับประเทศ อย่างไรก็ตามยังประสบปัญหาด้านการตลาด โดยให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านราคามากที่สุด

ด้านวัฒนธรรมพบว่า ผู้ทอผ้าไหมแพรวาส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวผู้ไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากจีนตอนใต้มาตั้งถิ่นฐานทางภาคอีสานของไทย โดยเฉพาะที่กาฬสินธุ์นี้ ชาวผู้ไทยได้สืบสานวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือภาษาผู้ไทย รวมทั้งมีภาษาพื้นเมืองไทย-อีสาน ที่ชาวผู้ไทยใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย เรือนผู้ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ จะเป็นเรือนไม้ใต้ถุนโล่ง ชั้นล่างใช้เป็นที่ทำงานด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้า งานจักสาน ในอดีตหลังคามุงด้วยไม้ แต่ในปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นการมุงด้วยกระเบื้อง สังกะสีแทนแล้วแต่ความต้องการของเจ้าของบ้าน ตัวเรือนและเรือนไฟจะแยกออกจากกัน โดยมีชานโล่งเป็นตัวเชื่อมลักษณะของเรือนโบราณที่สังเกตได้โดยรอบตัวเรือนจะ โด่งเข้าเพราะสมัยก่อน ไม่มีตะปูที่ใช้ในการก่อสร้างจึงใช้ไม้เข้าลิ้มแทนตะปู ทำให้มองเห็นตัวเรือนอยู่ในลักษณะ โด่งเข้าหากันเพื่อเสริมความแข็งแรงมั่นคง วัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงผู้ไทย นิยมไว้ผมยาว ผู้หญิงที่มีสามีแล้วจะเกล้ามวยสูง ส่วนหญิงที่ยังไม่แต่งงานจะเกล้ามวยต่ำ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของหญิงชาวผู้ไทยปัจจุบันคือ นุ่งผ้าถุงไหมมัดหมี่ที่มีตีนซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอกสีดำมีกระดุมผ่าหน้าตลอดแนว และห่มสไบเฉียงด้วยผ้าไหมแพรวา

ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นละติจูดที่ 16-17 องศาเหนือและ ลองจิจูด ที่ 103-104 องศาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,946.746 ตร.กม. หรือประมาณ 4,341,716 ไร่ หรือร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือเขื่อนลำปาว ลำห้วยตั้งเคียง ลำห้วยสมอทาบ ลำห้วยยง และลำน้ำปาว ภูมิอากาศหนาวเย็น ฤดูฝนมีฝนตกมาก ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม

การพัฒนาผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

จากศักยภาพของภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ที่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและแหล่งภูมิศาสตร์ ชุมชนผลิตได้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เป็นเอกลักษณ์ จึงเข้าช่วยในการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเบื้องต้นพบว่าสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ยังไม่เคยได้ยินหรือไม่เคยรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เอกสาร... ส่วนน้อยที่เคยได้ยินหรือรู้จักเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นรู้จักจาก สื่อโทรทัศน์มากที่สุด... ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รองลงมา รู้จักจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามลำดับ นอกจากนี้พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้าร่วมประชุมหรือร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่จะขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

รูปแบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นความร่วมมือของชุมชนในทุภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ทั้งกลุ่ม/ชุมชนผู้ผลิต ภาคเอกชน ภาครัฐ (เช่น ทางจังหวัด อำเภอ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน ฯลฯ) จัดตั้งคณะทำงานร่วมกันจัดทำคำขอเพื่อขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา การผลิต เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อร่างคำขอขึ้นทะเบียน กำหนดขอบเขตพื้นที่ของสินค้า และรายละเอียดต่างๆ เสนอต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา ในที่สุดได้ตกลงใช้ชื่อสินค้าว่าผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ และขยายขอบเขตครอบคลุมทั้งอำเภอดำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสว่างแดนดิน และกิ่งอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทางจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นตัวแทนผู้ขอขึ้นทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2550 และกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ออกประกาศให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผ้าไหมแพรวากาฬสินธุ์ ตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2550 เป็นต้นไป

อภิปรายผล

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จัดเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์/ สินค้าชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันสินค้าผ้าไหมแพรวาซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ให้คงอยู่ไม่สูญหายหรือถูกแย่งชิงหรือลอกเลียนแบบ ช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กับผลิตภัณฑ์/สินค้าชุมชนคือผ้าไหมแพรวาทำให้ชุมชนเกิดการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความรักท้องถิ่นมากขึ้นตลอดจนเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแนวทางการพัฒนาชนบท ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีบทบาทและความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในธุรกิจการค้าในปัจจุบัน และการค้าระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ แต่ละท้องถิ่นพยายามแสวงหาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์มีชื่อเสียงอันเนื่องมาจากแหล่งผลิต ในบางพื้นที่ เช่น สุรา ไวน์ น้ำหอม ซิการ์ เนยแข็ง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ฯลฯ มีมูลค่าสูงมาก อันเป็นผลมาจากอำนาจซื้อของผู้บริโภคที่มีเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการกระตุ้นความต้องการของประชาชนที่จะบริโภคสินค้าคุณภาพ ทำให้พื้นที่บางภูมิภาคหรือบางประเทศได้กลายเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่มีชื่อเสียง เนื่องจากพื้นที่นั้นมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ อากาศ หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตสินค้าหรือต่อการทำให้สินค้านั้นมีคุณภาพดี แต่คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงของสินค้า ก็ยังอาจเกิดจากการที่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นได้พัฒนาปรับปรุงกระบวนการผลิต จนมีความเชี่ยวชาญหรือมีเทคนิควิธีการการผลิตที่ดี การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับภูมิปัญญาชาวบ้านและชุมชนท้องถิ่นซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตสินค้าดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรกฤษณ์(2552) ที่ได้ศึกษาบทบาทของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยศึกษาความเป็นไปได้จากการที่รัฐจะใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อควบคุมกำกับคุณภาพของสินค้าที่ผลิต โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุ้มครองชื่อเสียงและความนิยมของสินค้าชุมชน ไม่ว่าจะเป็ความนิยมที่มีในประเทศหรือในตลาดโลก และใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสังคมอื่นๆ เช่น เพื่อช่วยให้เกิดการส่งออกสินค้าชุมชนสร้างรายได้ แก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาชนบท อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ ดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการชุมชน และวัตถุประสงค์ทางสังคมอื่นๆ โดยเน้นในบทบาทของกฎหมายลักษณะนี้ในการส่งเสริมการส่งออก และในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ในการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับ ชุมชนท้องถิ่นควรทำการศึกษาวิจัยรองรับควบคู่กัน ไปในทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องดังเช่นการวิจัยครั้งนี้ เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงด้านการผลิต การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ผลิตสินค้าที่เหมาะสมช่วยลดความขัดแย้งจากการได้รับสิทธิประโยชน์ของการใช้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าอย่างแท้จริง

2. เมื่อสินค้าได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วงานวิจัยต่อไปควรทำต่อเนื่อง เช่น
 - เรื่องการให้ความรู้ระบบการตรวจสอบและควบคุม ทั้งกระบวนการผลิต
 - เรื่องของการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนในมิติต่างๆ หลังจากที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ว่าเกิดผลกับชุมชนอย่างไรบ้าง

๑๓๑

บรรณานุกรม

กรมทรัพย์สินทางปัญญา.2546. พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546
กฎกระทรวง ประกาศกระทรวงพาณิชย์ ประกาศกรมทรัพย์สินทางปัญญา. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

กรมทรัพย์สินทางปัญญา.2547. ความรู้เบื้องต้นเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
www.ipthailand.org/Thai/Geography.aspx

กรมทรัพย์สินทางปัญญา.2550. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
www.ipthailand.go.th/ipthailand/index.php?lang=th

กรมส่งเสริมการเกษตร.2538. การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม.กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์กรมส่งเสริมการเกษตร
กรมส่งเสริมการเกษตร.2548. ไหมไทย.กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์
กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.2536. “อุตสาหกรรมไทย”.วารสารอุตสาหกรรมสาร. 36(เมษายน-
มิถุนายน 2536) : 20-37.

เกษตรพร สุวงทา.2546.เอกสารคู่มือครู หลักสูตรท้องถิ่น รายงานวิชา ง23101 การทอผ้าไหมแพรวา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนชุมชนโพธิ์พิทยาคม (เอกสาร โรเนียว)

คำสอน สระทอง.2551.ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา.(เอกสาร โรเนียว)

จักรกฤษณ์ ควรวจน์ .2552. กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการส่งออกและ
การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น.(ออนไลน์) เข้าถึง ได้จาก www.trf.or.th

จิตตภู สิงคามา.2545. การศึกษาการดำเนินธุรกิจผ้าไหมของกลุ่มพัฒนาหม่อนไหมบ้าน เหล่าเหนือ
อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น และวิเคราะห์การดำเนินงานด้านการตลาดแบบมุ่งเน้น
กลุ่มเป้าหมาย.วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง.กรุงเทพฯ.

ทวีศักดิ์ ศรีศิริ.2551.มรดกทางวัฒนธรรม.(ออนไลน์) เข้าถึง ได้จาก www.livekalasin.com

ชนพจน เอก โขคยะ.2547.กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.
กรุงเทพฯ : บริษัท ทีชซิ่งทอยส์ จำกัด

พอล เลอมีง. 2546. GI - สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ยังต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน.(ออนไลน์) เข้าถึง
ได้จาก www.midnightuniv.org/midarticle/newpage30.html

พัฒนาชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์. 2550.ข้อมูลหัตถกรรม จังหวัดกาฬสินธุ์.(เอกสาร โรเนียว)

ศิริยา เลาหเพียงศักดิ์. 2547. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.จดหมายข่าวจับกระแสองค์การการค้าโลก.

ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2548, หน้า 38

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศิริ ผาสุก.2544.ผ้าไหมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ :โอเคียนส โตร์

สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์.2547. สรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน โครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชน ปีงบประมาณ 2547 (พื้นที่ปฏิบัติการใหม่) พื้นที่ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ (เอกสาร โรเนียว)

Berard L.; O. Beucherie, M. Fauvert, P. Marchenay and C. Monticelli. 2005. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เครื่องมือและวิธีการกำหนดอาณาเขตทางภูมิศาสตร์และบทวิเคราะห์ (กรณีต้น Cardon) แปลและ เรียบเรียงโดย อภิชาติ เพิ่มชวลิต (เอกสาร โรเนียว)

Yamane, T. 1973. *Statistics : An Introductory Analysis*. Tokyo : Harper

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เลขที่.....

แบบสัมภาษณ์
โครงการ ศึกษารูปแบบและความเป็นไปได้ในการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง
กรณีศึกษา : ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์

ชื่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์				
เกิดที่ บ้าน.....	หมู่ที่.....	ตำบล.....	อำเภอ.....	จังหวัด.....
ที่อยู่ปัจจุบัน.....				จังหวัดกาฬสินธุ์
ท่านเป็นผู้ทอผ้า หรือไม่		☐ 1) ทอ	☐ 2) ไม่ทอ	

คำชี้แจง ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ท่านเห็นว่าตรงกับคำตอบของท่าน

ตอนที่ 1 สภาพเศรษฐกิจสังคม

- 1.เพศ 1) ชาย 2) หญิง
- 2.สถานภาพการสมรส 1) โสด 2) สมรส 3) อื่นๆ ระบุ
- 3.อายุ ระบุ..... ปี (นับตามจำนวนปีเต็ม)
- 4.ศาสนา 1) พุทธ 2) คริสต์
 3) อิสลาม 4) อื่นๆ ระบุ.....
- 5.ระดับการศึกษา 1) ต่ำกว่าประถมศึกษา 2) ประถมศึกษา
 3) มัธยมศึกษา 4) อาชีวศึกษา(ปวช./ปวส.)
 5) ปริญญาตรี 6) อื่นๆ ระบุ
6. รายได้ทั้งหมดต่อครัวเรือน โดยประมาณ..... บาท/ปี
7. รายได้จากธุรกิจไหม/ครัวเรือน โดยประมาณ..... บาท/ปี
8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มี.....คน ปฏิบัติงานเกี่ยวกับไหม.....คน
 จ้างเพิ่ม.....คน
9. ไหมเป็นอาชีพหลัก หรือ อาชีพรอง 1) อาชีพหลัก
 2) อาชีพรอง อาชีพหลักได้แก่
 1) ทำนา 2) ทำไร่
 3) เลี้ยงสัตว์
 4) อื่น ๆ ระบุ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนที่ 2 การผลิตผ้าไหมแพรวา

1. ประสบการณ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา ปี เริ่มทอผ้าแพรวาตั้งแต่
อายุ.....ปี

2. เหตุผลในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา (ตอบข้อที่ตรงที่สุดเพียงข้อเดียว)

- 1) ใจรัก/ภาคภูมิใจในหัตถกรรม 2) พอใจเรื่องรายได้ 3) มีความถนัดและเชี่ยวชาญในการผลิต
 4) บรรพบุรุษบังคับให้ทำ 5) ไม่มีอาชีพอื่นที่จะทำ 6) อื่นๆ ระบุ

3. ความรู้เรื่องไหมได้รับจากใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) บรรพบุรุษ 2) เพื่อนบ้าน 3) ภาครัฐ
 4) เสนีจีโอ/นักพัฒนา 5) ภาคเอกชน/ธุรกิจ 6) อื่นๆ ระบุ

ท่านได้รับการถ่ายทอดการทอผ้าไหมแพรวาจากใคร(โปรดระบุชื่อด้วยตัวรู้จักชื่อผู้ถ่ายทอด).....

ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้าน.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....

4. ท่านคิดว่าจุดกำเนิดผ้าไหมแพรวามาจากไหน

5. ท่านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อสาวไหมมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าด้วยหรือไม่

- 1) ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วย 2) ไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแต่ซื้อเส้นไหมจากผู้อื่น

6. สัดส่วนการใช้เส้นไหมที่เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าไหมแพรวาจากแหล่งต่างๆ

	แหล่งซื้อวัตถุดิบเส้นไหม				
	ภายใน อำเภอดำม่วง	นอก อ.ดำม่วงแต่ ภายในจ.กาฬสินธุ์	นอก จ.กาฬสินธุ์แต่ ภายในภาคอีสาน	นอกภาคอีสานแต่ ภายในประเทศ	ต่างประเทศ
1). สัดส่วนการใช้เส้นไหม ปริมาณที่% ของทั้งหมด%%%%%
2). ระบุชื่อแหล่งที่ซื้อ					
3). ระบุราคาเส้นไหมที่ซื้อ มากที่สุด กิโลกรัมละ กี่บาท	ไหม..... กก.ละ.....บ.	ไหม..... กก.ละ.....บ.	ไหม..... กก.ละ.....บ.	ไหม..... กก.ละ.....บ.	ไหม..... กก.ละ.....บ.

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 4) สี.....ได้จาก.....เป็นวัสดุที่ได้จากที่ไหน 1) ในท้องถิ่น 2) นอกท้องถิ่น
- 5) สี.....ได้จาก.....เป็นวัสดุที่ได้จากที่ไหน 1) ในท้องถิ่น 2) นอกท้องถิ่น

12. มีเทคนิคพิเศษในการฟอกขาวหรือไม่

- 1) ไม่มี 2) มี ได้แก่.....

13. มีเทคนิคพิเศษในการย้อมสีธรรมชาติหรือไม่

- 1) ไม่มี 2) มี ได้แก่.....

14. ท่านควั่น/ตีเกลียวเส้นไหมหรือไม่

- 1) ไม่มี 2) มี ที่ครั้ง.....ครั้ง ได้แก่.....

15. อุปกรณ์ที่ใช้ทอผ้าไหมแพรวามีอะไรบ้าง และมีลักษณะพิเศษจากการทอผ้าชนิดอื่นอย่างไร

อุปกรณ์	ลักษณะพิเศษ
1) ชนิดของกี่ทอผ้า ☐ 1.1 กี่กระตุก ☐ 1.2 กี่ที่ใช้มือพุ่ง กระสวย ☐ 1.3 อื่นๆ ระบุ.....
2) กระสวย	
3) พืม	
4) ไม้กำปั่น	
5) เฝือ	
6) ไม้เก็บลาย	
7) ไม้ยกลาย	
8) ผ้าแต้ว	
9) อื่น ระบุ.....	
10) อื่น ระบุ.....	
11) อื่น ระบุ.....	
12) อื่น ระบุ.....	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เทคนิคการทอผ้าไหมแพรวา**1. การเก็บลายผ้าไหม ใช้**

วิธี

2. การทอผ้าลายจะปรากฏ

- 1) ด้านหน้า 2) ด้านหลัง 3) ทั้งสองด้าน

ลักษณะเด่นของผ้าที่ท่าน

ทอ.....

.....

3. ลวดลายในการทอผ้าไหมแพรวาที่ท่านเคยรู้จักทั้งหมดมีกี่ลาย.....ลาย

- 1) ลายดั้งเดิมจำนวน.....ลาย ได้แก่

ลาย

.....

.....

- 2) ลายประยุกต์จำนวน.....ลาย ได้แก่

ลาย

.....

.....

.....

และลายที่นิยมทอได้แก่

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

4. ในการทอผ้าไหมแพรวาที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีจำนวนลวดลายในการทอผ้า 1 ชิ้น

(ยาว 2 เมตร)มีกี่ลาย.....ลาย ได้แก่.....

5. จำนวนสีในลายผ้า 1 ชิ้น (ยาว 2 เมตร) มี.....สี ได้แก่.....

6. ในการทอผ้าไหมแพรวามีลวดลายบังคับสำหรับการทอผ้า 1 ผืนหรือไม่

- 1) ไม่มี
- 2) มี จำนวน.....ลายได้แก่.....

 3) อื่น ๆ ระบุ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. ในการทอผ้าไหมแพรวามีการบังคับการใช้สีหรือไม่

- 1) ไม่มี สีอะไรก็ได้ หรือก็สีก็ได้
- 2) มี จำนวน.....สีได้แก่.....
- 3) อื่น ๆ ระบุ.....

8. ในการทอผ้าไหมแพรวามีกฎเกณฑ์ในการวางลวดลายแบบผืนผ้าหรือไม่

- 1) ไม่มี
- 2) มี ระบุ.....
- 3) อื่น ๆ ระบุ.....

9. ลักษณะพิเศษผ้าไหมแพรวา ภาพลึนดู (ระบุ)

- 9.1.....
- 9.2.....
- 9.3.....
- 9.4.....

10. การใช้ประโยชน์ผ้าไหมแพรวา ในสมัยปัจจุบัน

- 1) ใช้ทำเป็นสไบ/เป້ียง 2) ใช้ตัดชุด/ตัดเสื้อผ้า
- 3) ใช้ตกแต่งบ้าน 4) อื่น ๆ ระบุ.....

11. ปริมาณการผลิตผ้าไหมแพรวาทั้งสิ้นจำนวน.....เมตร / ปี

- 1) จำหน่ายจำนวน.....เมตร / ปี (.....%ของการผลิตทั้งหมด)
- 2) ใช้เองจำนวน.....เมตร / ปี (.....%ของการผลิตทั้งหมด)
- 3) อื่น ๆ ระบุ.....จำนวน.....เมตร / ปี(.....%ของการผลิตทั้งหมด)

ตอนที่ 3 การตลาดผ้าไหมแพรวา

1. การจำหน่ายสินค้า

- 1) ขายส่งภายในจังหวัด ประมาณ.....เมตร/ปี
ราคา.....บาท / เมตร
- 2) ขายส่งในตลาดกรุงเทพ ประมาณ.....เมตร/ปี
ราคา.....บาท / เมตร
- 3) ขายส่งให้ผู้ส่งออก ประมาณ.....เมตร / ปี
ราคา.....บาท / เมตร
- 4) ขายปลีก / จำหน่ายเองประมาณ.....เมตร/ปี
- 1) ร้านตัวเอง ราคา.....บาท / เมตร
- 2) ออกงานแสดงสินค้า ราคา.....บาท / เมตร
- 5) อื่น ๆ ระบุ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.รายได้จากธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน โดยประมาณ _____ บาท/ปี

3.ต้นทุนของธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน โดยประมาณ _____ บาท/ปี

ต้นทุนประมาณเมตรละ.....บาท

4.กำไรของธุรกิจผ้าไหมแพรวาต่อครัวเรือน โดยประมาณ _____ บาท/ปี

5.ท่านคิดว่าผ้าไหมแพรวามีชื่อเสียงระดับประเทศหรือไม่

1) ไม่มี

2) มีชื่อเสียง เนื่องจาก

6. มีปัญหาการตลาดหรือไม่

1) ไม่มีปัญหา

2) มีปัญหา ใดต่อไปนี้

1) จำหน่ายยาก (ของเหลือสต็อก)

2) ราคาที่จำหน่ายไม่ดี

3) ปัญหาการบรรจุหีบห่อ

4) ปัญหาด้านการขนส่ง

5) ปัญหาด้านการโฆษณา

6) อื่นๆ ระบุ.....

ประชาสัมพันธ์

7. ข้อเสนอแนะ ให้รัฐบาลพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดสำหรับผ้าไหมแพรวา

7.1.....

7.2.....

7.3.....

7.4.....

7.5.....

ตอนที่ 4 ด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1. ท่านรู้จัก/เคยได้ยินเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือไม่

1) ไม่เคยได้ยินเลย

2) เคยแต่ยังไม่เข้าใจว่าคืออะไร

3) เคยและพอเข้าใจบ้างแล้ว

4) เคย และเข้าใจอย่างดี

5) อื่นๆ

ระบุ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ในกรณีที่เคยได้ยินเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้ยินหรือรู้จักจากสื่อใด(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1) เจ้าหน้าที่ของรัฐ

3) ภาคเอกชน/ธุรกิจ

5) เพื่อนบ้าน

7) วิทยู

9) อื่นๆ

2) เอ็นจีโอ/นักพัฒนา

4) ญาติ

6) หนังสือพิมพ์

8) โทรทัศน์

ระบุ.....

3. ท่านเคยเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น/การประชุมเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์บ้างหรือไม่

1) ไม่เคย

2) เคย ก็ครั้ง.....ครั้งร่วมกับใคร.....

4. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่จะขึ้นทะเบียนผ้าไหมแพรวาที่ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

1) เห็นด้วย

2) ไม่เห็นด้วย

3) ยังไม่สามารถให้ความเห็น/ยังไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจ

4) อื่นๆ ระบุ.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์

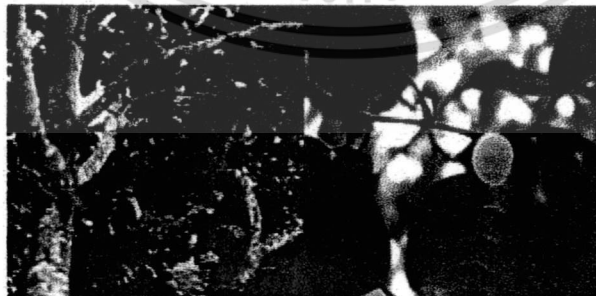

สัญลักษณ์ประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นรูปมิ่งใหญ่
ตฤณชาติและเมฆพยับฝน หมายถึง สัญลักษณ์ของ
ความชุ่มชื้นและความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาค
ทิวเขาตรงสุดขอบฟ้า คือ แนวกันเขตแดนกับจังหวัดใกล้เคียง
นำในมิ่งมีสีดำเพื่อให้ตรงกับชื่อของกาฬสินธุ์
ตั้งเป็นเมือง พ.ศ.2336 จังหวัดกาฬสินธุ์แยกจาก
จังหวัดมหาสารคาม เมื่อ พ.ศ. 2490 ให้ชื่อย่อ "กส"

คำขวัญประจำจังหวัด

เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ
วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา
ผาสวยภูพาน มหาธารลำปาว
ไดโนเสาร์สตัวโลกล้านปี

ต้นไม้ประจำจังหวัด

ต้นมะหาด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดอกไม้ประจำจังหวัด

ดอกพะยอม

ประวัติจังหวัดกาฬสินธุ์

สมัย กรุงธนบุรีประมาณ พ.ศ.2310 พระเจ้าองค์เวียงจันทน์แห่งนครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์ โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนา ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทนทรงพระนามว่า "พระเจ้าศิริบุญสาร" พ.ศ. 2320 ท้าวโสมพะมิตร และ อุปราชาเมืองแสนต้องไป เมืองแสนหน้าจ้ำเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสาร จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำแถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสารได้ยกกองทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 มี เมืองแสนหน้าจ้ำเป็นหัวหน้า อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับ พระวอหลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมี ของ พระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้งบ้านเรือน ณ ดอนค้อนกอง ต่อมาเรียกว่า "ค่ายบ้านตุ่นบ้านแก" ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าศิริบุญสาร ให้เพี้ยสรรคสุโขย ยกกองทัพมาปราบ พระวอดายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ในเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า "ดอนมดแดง" (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี)

สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้ และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตร ได้ส่งท้าวตรีและคณะ ออกเสาะหาชัยภูมิที่จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษจึงพบทำเลที่เหมาะสม คือ บริเวณลำน้ำป่าวและเห็นว่างังสำโรงชายสงเปลือยมีดิน น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสำมฤทธิ์ เข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก้งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า "กาฬสินธุ์" และได้แต่งตั้งให้ ท้าวโสมพะมิตรเป็น "พระยาชัยสุนทร"

พ.ศ. 2437 สมัยพระยาชัยสุนทร (ท้าวเก) ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล มี มณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และให้เมืองกาฬสินธุ์เป็น "อำเภออุทัยกาฬสินธุ์" ขึ้นกับจังหวัดร้อยเอ็ด

วันที่ 1 สิงหาคม 2456 ได้ยกฐานะอำเภออุทัยกาฬสินธุ์เป็น "จังหวัดกาฬสินธุ์" ให้มีอำนาจปกครอง อำเภออุทัยกาฬสินธุ์ อำเภอสหพันธ์ อำเภอภูจินารายณ์ อำเภอ กมลาไสย และอำเภอยางตลาด โดยให้ขึ้นต่อมณฑลร้อยเอ็ด

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2474 จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกยุบเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม และ 1 ตุลาคม 2490 ได้ยกฐานะเป็น "จังหวัดกาฬสินธุ์" จนถึงปัจจุบัน

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้